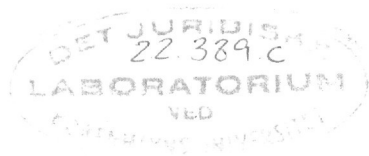

BESKYTTELSE AF KUNSTNERISKE PRÆSTATIONER

3. DELBETÆNKNING

*fra udvalget vedrørende revision af
ophavsretslovgivningen*

BETÆNKNING NR. 962
KØBENHAVN 1982

Forsidevignet: Claus Deleuran
ISBN 87-503-4374-2
Stougaard Jensen/København
Ka 00-38-bet.
Oplag: 1500expl.

INDHOLD

1.	Forord	5
2.	Sammendrag	9
3.	Indledning	13
4.	Den praktiske varetagelse af de nærtstående rettigheder	17
5.1.	Gældende ret	22
5.2.	Forholdene i de øvrige nordiske lande og EF	26
6.1.	Beskyttelsens hovedprincipper (private rettigheder kontra andre muligheder)	30
6.2.	Beskyttelsens konstruktion og omfang	33
6.2.1.	Beskyttelsen af de udøvende kunstnere	33
6.2.2.	Beskyttelsen af fonogramproducenterne	44
6.2.3.	Beskyttelsen af radio- og fjernsynsforetagender	45
6.2.4.	Offentlig fremførelse af fonogrammer	47
6.3.	Beskyttelsen af teaterforestillinger	49
7.	Forlængelse af beskyttelsesperioden	51
7.1.	Argumenter for en forlængelse	51
7.2.	Udviklingen i udlandet	53
7.3.	Konsekvenser af en forlænget beskyttelsesperiode	54
7.4.	Periodens fastlæggelse	56
7.5.	Overgangsbestemmelser	61
8.	Transmission af Det kgl. Teaters forestillinger	62
9.	Sekundær udnyttelse af udøvende kunstners lydfæstede præstationer	67
9.1.	Indledning	67
9.2.	Fremkomne forslag	69
9.2.1.	Aftalelicens	69
9.2.2.	Billedoptagelser	73

9.2.3.	Udlån og udleje af optagelser	74
9.2.4.	Musikdramatiske fremførelser	76
9.2.5.	Forældelse af vederlagskrav	77
9.2.6.	Droit moral	78
10.	Afgrænsning af beskyttelsen, tilknytningsmomenter	79
10.1.	Beskyttelsen af de udøvende kunstnere efter § 45	80
10.2.	Beskyttelsen af fonogramproducenterne efter § 46	85
10.3.	Vederlagsretten efter § 47	87
10.4.	Beskyttelsen af radio- og fjernsynsforetagender efter § 48	89
11.	Beskyttelsen mod kabelspredning	91
12.	Beskyttelsen af billedoptagelser	96
13.	Lovtekniske spørgsmål, henvisningssystemet	97
14.	Udvalgsflertallets forslag til lovbestemmelser	105
15.	Bemærkninger til bestemmelserne	111

1. Forord.

Udvalget vedrørende revision af ophavsretslovgivningen blev nedsat af ministeren for kulturelle anliggender den 4. maj 1976. Udvalget har til opgave at foretage en gennemgang af lovgivningen om ophavsret, dvs. loven om ophavsret til litterære og kunstneriske værker og loven om retten til fotografiske billeder, samt at fremkomme med de forslag til ændringer i denne lovgivning, som skønnes påkrævede eller ønskelige, navnlig under hensyn til den teknologiske udvikling og den øvrige samfundsudvikling, der har fundet sted siden lovenes vedtagelse i 1961.

Det hedder videre i udvalgets kommissorium (som senest ændret ved kulturministerens brev af 18. maj 1978):

"Det påhviler herunder også udvalget at foretage en fornyet overvejelse af de spørgsmål, der er behandlet i betænkningen "Upphovsrätt I - fotokopiering och bandinspelning inom undervisningsverksamhet" (NU 1973:21).

For så vidt angår spørgsmålet om optagelser af radio- og fjernsynsudsendelser inden for undervisningsvirksomhed forventes det, at udvalget senest i foråret 1981 fremkommer med en udtalelse om, hvorvidt der efter udvalgets opfattelse er behov for ændring af de gældende bestemmelser i ophavsretslovens § 17 og fotografilovens § 7a.

Det forudsættes, at udvalget indtil videre ikke tager stilling til spørgsmålet om eventuelle ændringer i ophavsretslovgivningen som følge af spredning af radio- og fjernsynsudsendelser via satellit.

På baggrund af den udvikling der i de senere år har fundet sted med hensyn til spredning af fjernsynsprogrammer ved hjælp af kabelanlæg, påhviler det udvalget snarest muligt at fremkomme med en udtalelse om, hvorvidt og i bekræftende fald i hvilken udstrækning en sådan programspredning efter udvalgets opfattelse må anses for omfattet af de gældende ophavsretlige beskyttelsesregler.

Udvalget forudsættes i sit arbejde at lægge de af Det Nordiske Ministerråd vedtagne retningslinier af 22. maj 1975 til grund, men ministeriet vil understrege, at retningslinierne ikke hindrer, at udvalget på sædvanlig måde underkaster de enkelte spørgsmål en fri og alsidig vurdering eller anviser andre veje end de i retningslinierne antydede til opnåelse af de almindelige mål for revision.

Udvalget skal søge at nå frem til løsninger, der i videst muligt omfang harmonerer med de forslag, der fremlægges af de tilsvarende udvalg i de andre nordiske lande og skal med henblik herpå opretholde kontakt med de andre udvalg, således som nærmere angivet i minister-rådsvedtægten Isen.

Udvalget bør i fornødent omfang optage forhandling med interesserede organisationer og institutioner, der ikke er repræsenteret i den udstrækning, det anses for hensigtsmæssigt."

I januar 1981 publiceredes udvalgets 1. delbetænkning: Licens-konstruktioner og fotokopiering, betænkning 912/1981, og i april 1982 publiceredes den 2. delbetænkning: Båndafgifter - sanktioner - påtale, betænkning 944/1982. For nærmere oplysninger om udvalgets arbejde inden da henvises til disse betænkningers forord.

Udvalget blev ved ministerens skrivelse af 26. april 1982 beskikket med administrator Svend Erichsen som medlem af udvalget i stedet for højesteretssagfører Niels Klerk og ved ministerens skrivelse af 17. maj 1982 udpegedes maleren Knud Hvidberg til medlem som efterfølger for akademisekretær Ole Falck, der afgik ved døden i februar 1982.

Udvalget har herefter følgende sammensætning:

Professor, dr.jur. Mogens Kockvedgaard (formand)
 Forstander, cand.jur. Carl August Bernhard (Dansk Folkeoplysnings Samråd)
 Advokat, direktør Jens Buhl
 Direktør i Danmarks Radio Erik Carlsen
 Professor, direktør Halvor Lund Christiansen
 Administrator Svend Erichsen
 Maleren Knud Hvidberg (Akademirådet)
 Advokat Bjørn Høberg-Petersen
 Biblioteksinspektør Ole Koch (Fællesudv. f. Folkebiblioteker og
 Forskningsbiblioteker).
 Kontorchef i Danmarks Radio Britta Kimmel
 Direktør Flemming Leth-Larsen (Danske Dagblades Forening)
 Advokat Erik Mørk Mersing (Den danske Forlæggerforening)
 Fuldmægtig Johannes Nørup-Nielsen (Rådministeriet for kulturelle anliggender)
 Landsretssagfører Jan Schultz-Lorentzen
 Kontorchef Niels Thye (undervisningsministeriet).

Udvalgets sekretær er fuldmægtig i ministeriet for kulturelle anliggender Jørgen Blomqvist.

Medlemmerne Jens Buhl, Halvor Lund Christiansen, Svend Erichsen, Bjørn Høberg-Petersen og Jan Schultz-Lorentzen udgør sammen forretningsudvalget i de ophavsretlige organisationers samarbejdsforum, Kasetteudvalget. Disse medlemmer repræsenterer i fællesskab samtlige de 27 organisationer, som indgår i dette udvalg.

Udvalget påregner senere at afgive delbetænkninger om i hvert fald visse af følgende emner: Beskyttelsen af billedkunst og fotografier, videogrammer, arbejdstageres ophavsrettigheder og en ophavsretlig biblioteksafgift. En afsluttende betænkning påregnes afgivet i 1985.

Udvalgets arbejde sker i nær kontakt med de tilsvarende udvalg i Finland, Norge og Sverige. Formænd og sekretærer i de nordiske udvalg afholder, med deltagelse af en observatør fra Island, jævnligt møder, hvor de aktuelle lovgivningsspørgsmål forhandles. Nærværende delbetænkning har været forelagt og forhandlet under disse drøftelser. Med hensyn til det kommende arbejde hersker der i alt væsentligt nordisk enighed om prioriteringen.

Ved vedtagelsen af nærværende delbetænkning har udvalget afholdt 51 møder.

København, den 14. september 1982

Jens Buhl	Erik Carlsen	H. Lund Christiansen
Svend Erichsen	Knud Hvidberg	B.Høberg-Petersen
Ole Koch	M.Koktvedgaard	Britta Kümmel
Fl. Leth-Larsen		J.Nørup-Nielsen
J.Schultz-Lorentzen	E.Mohr Mersing	N. Thyé

/J.Blomqvist

2. Sammendrag.

Ophavsretsloven indeholder i kapitel V en række bestemmelser om beskyttelse af forskellige præstationer, som ikke er omfattet af den egentlige ophavsret. Det gælder navnlig de udøvende kunstnere (skuespillere, musikere, sangere, dansere m.fl.), producenter af grammofonplader og indspillede lydbånd samt radio- og fjernsynsforetagender. Denne beskyttelse minder om den ophavsretlige, idet den på væsentlige områder er udformet som en eneret til udnyttelsen af præstationerne. Eneretten er imidlertid mere begrænset end den ophavsretlige, og dens varighed er kortere, idet den løber i 25 år fra præstationens fremkomst, medens ophavsretten varer til 50 år efter ophavsmandens dødsår.

I denne delbetænkning har udvalget vedrørende revision af ophavsretslovgivningen foretaget en generel gennemgang af disse beskyttelsesregler, og udvalget fremsætter herefter forslag til nye lovregler på området.

Med hensyn til hvad der beskyttes, har udvalget især drøftet de udøvende kunstners forhold. Efter gældende ret beskyttes "en udøvende kunstners fremførelse af et litterært eller kunstnerisk værk". Et flertal i udvalget finder, at denne beskrivelse af beskyttelsesobjektet ikke er hensigtsmæssig. Den bør ændres, således at hovedvægten lægges på selve den kunstneriske præstation, ikke på hvad der fremføres. Denne ændring er ikke blot af ideologisk beskaffenhed; den indebærer også en klargørelse af beskyttelsen. I praksis fører den iøvrigt til en styrket beskyttelse af artister m.fl. Et mindretal kan ikke gå ind for ændringen, som man mener vil medføre vanskelige afgrænsningsproblemer, og som må antages at ville betyde et brud på den nordiske retsenhed.

Udvalget drøfter endvidere de såkaldte producentbeskyttelser, d.v.s. de selvstændige rettigheder, som tilkommer producenter af grammofonplader og indspillede lydbånd samt radio- og fjernsynsforetagender. Disse rettigheder opstår automatisk for pro-

ducenterne, uanset om der i det givne tilfælde ligger nogen kunstnerisk indsats bag, og rettighederne opstår sideordnet i forhold til de medvirkende kunstneres rettigheder. Denne rettighedsstruktur adskiller sig fra det sædvanlige på ophavsrettens område, hvor producenterne ikke har selvstændige rettigheder, men er henvist til at erhverve de fornødne rettigheder ved aftale.

Udvalget udtrykker et vist forbehold over for producentbeskyttelser, men går ikke ind for, at de opgives. Derimod afviser man, at der indføres en ny sådan beskyttelse af teaterforestillinger. Spørgsmålet om at udvide beskyttelsen for fonogramproducenterne til også at omfatte producenter af billedoptagelser drøftes, men den endelige stillingtagen henskydes til udvalgets kommende drøftelser af beskyttelsen af videogrammer.

Indholdet af de nærtstående rettigheder er noget mere snævert afgrænset end ophavsrettens indhold. Således har de udøvende kunstnere og fonogramproducenterne ikke eneret til offentlig fremførelse af deres lydfæstede præstationer, ligesom de ikke har nogen rettigheder over spredningen af fonogrameksemplarerne. Med hensyn til den offentlige fremførelse har de dog en ret til et vederlag (tvangslicens). Udvalgets flertal foreslår, at man tillægger disse grupper de nævnte rettigheder, idet man herved vil opnå en mere tilfredsstillende opbygning af rettigheds-systemet. På en række områder foreslås rettighederne dog indskrænket ved hjælp af undtagelsesbestemmelser, således at den reelle retsposition kun ændres i beskeden grad. Ændringen betyder navnlig, at man opnår beskyttelse mod spredning og offentlig fremførelse af optagelser, der ikke tidligere er offentliggjort. Et mindretal fraråder denne ændring, som man ikke finder, at der er dokumenteret noget behov for. Et flertal foreslår iøvrigt, at man bibeholder reglen om tvangslicens ved radio- og fjernsynsudsendelser samt anden offentlig fremførelse af fonogrammer, hvorimod et mindretal foreslår, at der gennemføres en såkaldt aftalelicens.

Det foreslås endvidere, at retten til offentlig fremførelse af lydfæstede præstationer styrkes, således at der indføres eneret til musikdramatiske fremførelser. Desuden foreslås indført en konkurrencepræget regel, som hindrer at udøvende kunstneres navne og særpræg misbruges ved salg af såkaldte "sound alike", d.v.s. fonogrammer, hvor anonyme eller ukendte kunstnere eftergør kendte kunstneres præstationer på en måde, som sigter til at det købende publikum forveksler optagelserne.

Et flertal i udvalget foreslår, at rettighedernes varighed forlænges fra de nugældende 25 år til 50 år efter udløbet af det år, hvor præstationen fandt sted. Denne ændring er selvsagt meget væsentlig. Baggrunden skal findes i den tekniske udvikling, som har medført, at ældre optagelser også i vore dage anses for at være af acceptabel teknisk kvalitet. Det tidsrum, i hvilket de udnyttes, har derfor vist sig at være længere, end man forudså ved lovens tilkomst. Forslag om en tilsvarende forlængelse forventes fremsat i de øvrige nordiske lande. Et mindretal går imod denne forlængelse, som man anfører går betydeligt ud over Danmarks konventionsmæssige forpligtelser, og som bl.a. vil medføre øgede udgifter for Danmarks Radio, hvilket efter mindretallets opfattelse vil medføre færre midler til ny, dansk produktion og dermed til danske udøvende kunstnere.

Endelig indeholder betænkningen en redegørelse for den internationale anvendelse af beskyttelsesreglerne. På visse punkter - fortrinsvis af mere teknisk art - stiller udvalget ikke forslag til ændringer, men overlader dette til den nærmere behandling i kulturministeriet. Udvalget foreslår dog, at man ændrer reglerne om de udøvende kunstneres beskyttelse, således at det for danske kunstnere ikke bliver eneaftagende, hvor præstationen optages. Efter gældende ret nyder en dansk kunstner ikke beskyttelse her i landet, hvis præstationen er optaget i et fremmed land, der ikke er tilsluttet Romkonventionen om beskyttelse af udøvende kunstnere, fremstillere af fonogrammer samt radio- og fjernsynsforetagender. Efter udvalgets forslag skal danske kunstnere nyde beskyttelse her i landet, uanset hvor optagelsen har fundet sted.

3. Indledning.

De udøvende kunstnere, det vil navnlig sige skuespillere, musikere, sangere og dansere, spiller en meget betydningsfuld rolle for det kulturelle liv. Det er i høj grad gennem disses indsats, de litterære og kunstneriske frembringelser bliver tilgængelige for et større publikum. Der kræves stort personligt talent og dygtighed af disse udøvende kunstnere, og man har derfor i mange lande indført beskyttelse af deres præstationer, således at disse ikke uden tilladelse må anvendes frit.

Også fremstillere af grammofonplader og radio- og fjernsynsforetagender spiller en vigtig rolle. Selv om man ikke bør undersøge disses kunstneriske indsats, er det karakteristiske dog især, at de - i reglen under betydelige investeringer - frembringer kulturprodukter, som er særligt sårbare over for trediemands kopiering og viderespredning. Dette har begrundet, at man ofte også tillægger disse grupper rettigheder i lighed med de udøvende kunstners.

Denne beskyttelse kan antage forskellige former og være af forskellig styrke. Den kan baseres på lovgivning eller på retspraksis, og den kan antage forskellige retlige former. I de nordiske lande har man valgt at give de udøvende kunstnere, fonogramfremstillerne og radioforetagenderne individuelle, privatretlige rettigheder til fremførelse, indspilning osv. Disse rettigheder kaldes ofte "nærtstående rettigheder", dvs. rettigheder som står ophavsretten nær. Dette system betyder f.eks., at hver kunstner, i den udstrækning som følger af loven, har en personlig ret til at bestemme, hvorledes hans fremførelse må udnyttes. Denne ret kan sælges, overdrages i form af licenser osv., og hvis retten udnyttes ulovligt, kan kunstneren kræve erstatning samt iværksætte strafferetlige sanktioner m.v. På lignende måde har grammofonselskaberne beskyttelse for deres indspilninger og radioforetagenderne beskyttelse for deres udsendelser. Det samme system med individuelle rettigheder findes også i andre lande, f.eks. Den tyske Forbundsrepublik, Storbritannien og Østrig.

I udlandet findes imidlertid også andre beskyttelsesformer for de heromhandlede præstationer. Som eksempler kan nævnes en egentlig ophavsretlig beskyttelse (der sædvanligvis er stærkere end en såkaldt nærtstående rettighed), beskyttelse efter andre af immaterialrettens regler (især reglerne om beskyttelse mod illoyal konkurrence), beskyttelse ved rent administrative regler, ved rene straffebestemmelser, ved arbejdsretlig lovgivning osv.

Danmark har tiltrådt den internationale konvention på området, Romkonventionen af 1961 om beskyttelse af udøvende kunstnere, fremstillere af fonogrammer samt radio- og fjernsynsforetagender. Efter denne konvention skal de tilsluttede stater beskytte de udøvende kunstners præstationer, fonogramproducenters indspilninger og radioforetagenders udsendelser. Præstationer fra lande, som har tiltrådt konventionen, skal i det enkelte land behandles på linie med de nationale præstationer. Pr. 1. januar 1982 var 23 lande tilsluttet Romkonventionen, og tendensen synes at gå mod en stadigt bredere tilslutning. Ud over de tilsluttede lande yder et stort antal andre lande beskyttelse på forskellig vis efter den nationale lovgivning. Her beskytter man dog i almindelighed ikke udenlandske præstationer.

De former for spredning af kulturprodukter, som den nye teknologi har medført, f.eks. videogramteknik, TV-satellitter og kabel-TV, har allerede haft og vil også fremtidigt få en dybtgående indflydelse på ikke bare ophavsmændenes, men også på de udøvende kunstners arbejdssituation. Jo enklere og billigere det er at udnytte indspillede præstationer, desto mindre bliver behovet for de direkte fremførelser. Det hævdes især fra musikernes side og fra fonogramproducenterne, at jo enklere og billigere det bliver at kopiere indspilningerne, des mindre bliver salget af originalindspilningerne. ^{x)} Jo større spredningsområderne bliver for udsendelser af deres præstationer, f.eks. gennem kabel-TV

x) Om denne problemstilling henvises til udvalgets 2. delbetænkning, Båndafgifter - sanktioner - påtale (bet. 944/1982) side 25 f og 47 f.

eller satellitter, des mindre bliver deres mulighed for at kontrollere, hvorledes udsendelserne anvendes, og til hvem de når. Dette gælder i princippet også for fonogramproducenternes beskyttelse for deres indspilninger, som ligeledes kan blive udhulet ved den tekniske udvikling.

Modsat må det bemærkes, at den nye teknologi kan indebære fordele for disse rettighedshavere. Kendskabet til deres produkter øges, og forudsat der eksisterer en beskyttelse, vil de kunne få indkomster for en udnyttelse, der ikke fordrer deres direkte arbejdsindsats. En følge af denne udnyttelse vil ofte være, at efterspørgslen efter deres produkter (det være sig i form af film, grammofonplader eller levende fremførelser) forøges. Dette synes dog i særlig grad at komme de mest populære tilgode. For de berørte som helhed må det antages, at udnyttelsen kan skade deres indtægtsmuligheder, hvis den fornødne beskyttelse ikke tilvejebringes. Dertil kommer, at det ville være urimeligt, om disse grupper skulle stille deres præstationer vederlagsfrit til rådighed for en stadigt mere intensiveret udnyttelse. På denne baggrund overvejes såvel nationalt som internationalt forskellige løsninger på problemerne. Især kan nævnes to mulige løsninger, nemlig dels indførelse eller styrkelse af de lovbestemte rettigheder, dels rettigheder baseret på aftaler mellem kunstnerne og brugerne.

I det følgende behandles visse særlige områder, hvor problemerne er specielt store, og hvor behovet for indgreb er påtrængende. Ved vurderingen af eventuelle ændringer i rettighedernes indhold er det vigtigt at have kendskab til, hvorledes de her omhandlede rettigheder rent praktisk håndteres. Rettigheder, som ikke kan håndhæves i praksis, eller som kun lader sig håndhæve med stort besvær eller høje administrative omkostninger, vil ikke være formålstjenlige.

Ud over de ovenfor nævnte rettigheder for udøvende kunstnere, fonogramproducenter og radio- og fjernsynsforetagender hjemler ophavsretslovens kapitel V også en beskyttelse for andre nært-

stående rettigheder. Det gælder beskyttelsen af kataloger, tabeller, programmer o.lign. efter § 49 og den 12-timers beskyttelse af udenlandske pressemeddelelser, som hjemles i § 50. Udvalget finder, at problemstillingerne bag disse bestemmelser adskiller sig så meget fra de øvrige nærtstående rettigheder, at de nærmere revisionsovervejelser mest hensigtsmæssigt kan henskydes til et senere tidspunkt.

4. Den praktiske varetagelse af de nærtstående rettigheder.

Loven tillægger de udøvende kunstnere, fonogramproducenterne og radioforetagenderne visse rettigheder, herunder også i forhold til den såkaldte sekundære udnyttelse. I praksis er det imidlertid ikke muligt for rettighedshaverne hver for sig at varetage deres rettigheder i alle situationer. Dette gælder både i hjemlandet og ikke mindst med hensyn til rettighedernes udnyttelse i udlandet. Rettighederne må derfor varetages gennem organisationer og udøves derved, at man slutter kollektive aftaler med brugerne. I praktisk talt alle lande, hvor man yder nogen form for beskyttelse for kunstnere, musikere og fonogramproducenter, findes der også et mere eller mindre veludbygget organisationssystem.

I Danmark varetages de udøvende kunstneres ret til vederlag for radio- og TV-fremførelser og anden offentlig, erhvervsmæssig fremførelse af GRAMEX, der er et fælles organ for fonogramfremstillerne og de udøvende kunstnere. Lignende organisationer findes i de øvrige nordiske lande (SAMI i Sverige og GRAMEX i Finland) og i mange andre lande. De udøvende kunstneres faglige interesser varetages af særlige organisationer, f.eks. Fællesrådet for udøvende kunstnere og Dansk Skuespillerforbund. Disse organisationer indgår igen i større internationale federationer nemlig FIA (Federation internationale des acteurs) og FIM (Federation internationale des musiciens). Fonogramfremstillerne har en international organisation, som hedder The International Federation of Producers of Phonograms and Videograms (IFPI) med sæde i London. Federationen har nationale grupper, som i hvert land varetager fonogramfremstillernes interesser.

I denne sammenhæng bør den politik nævnes, som de internationale federationer følger, og som bl.a. er kommet til udtryk ved møder inden for rammerne af Romkonventionens regeringskomité. Man finder, at det vigtigste spørgsmål for øjeblikket er beskæftigelsen. Man har set, hvorledes den tekniske udvikling har medført en stadigt stigende arbejdsløshed inden for skue-

spiller- og musikerehvervene og deraf følgende vanskeligheder ved at rekruttere disse samt - som en yderste konsekvens - et fald i kvaliteten. Den tekniske udvikling har generelt haft den virkning, at visse nationalt og internationalt velkendte kunstnere og musikernavne udnyttedes meget hårdt, mens den brede del af kunstnerne og musikerne får vanskeligheder med beskæftigelsen. Denne tendens øges i takt med udbredelsen af den såkaldte sekundære brug af indspilningerne, idet de levende fremførelser erstattes med indspilninger.

Det fremgår af tal, som den internationale arbejdsorganisation under FN (ILO) offentliggjorde den 19/1 1979, at antallet af musikere og sangere i Den tyske Forbundsrepublik i årene 1950-70 er sunket fra 48.500 til 29.500, det vil sige med 40%. I Frankrig fandtes i 1978 15.000 professionelle skuespillere mod 60.000 i 1936. I USA er 70% - 75% af skuespillerne arbejdsløse en del af året. På musikerområdet angives andelen af delvis arbejdsløse i Norge til 15%, i Canada til 12% og i Den tyske Forbundsrepublik til 5%.

I Danmark har antallet af professionelle musikere i perioden 1945-1975 ligget stabilt på ca. 4.500, medens der i de seneste år har været en svag stigning op til ca. 5.000 i 1981. Samtidig er der dog sket en meget væsentlig forskydning fra fuldtidsbeskæftigede til deltidsarbejdende. Omregnet til fuldtidsbeskæftigede har der således været et klart fald i musikernes antal. Samtidig er ledigheden blandt musikerne mere end fordoblet indenfor de seneste ca. 20 år. Ifølge de offentlige arbejdsløshedsstatistikker lå ledigheden i 1960-65 på 18-20%, medens den i de seneste år har udgjort følgende:

1972/73			29,6%
1973/74			29,3%
1974/75			33,9%
1975/76			36,8%
1976/77			38,9%
1977/78			42,5%
197	8	4	2,4%
1979			34,7%

(De anførte procentsatser er beregnet som fuldtidsledige.)

For skuespillernes vedkommende haves ikke tilsvarende detaljerede opgørelser, men det kan oplyses, at Dansk Skuespillerforbund pr. 1/12 1981 havde 901 aktive medlemmer, hvoraf 202 eller 22,4% var arbejdsledige. Også i Danmark er mere end 2/3 af skuespillerne arbejdsløse en del af året.

I sammenhængen nævnes også en anden faktor, nemlig den trussel mod beskæftigelsen inden for kunstner- og musikererhvervene, som især kan foreligge i mindre lande. Det påpeges, at med hensyn til TV-programmer behersker visse lande, såsom OSA og Storbritannien, markedet ved deres eksport. Dette kan medføre en formindsket national produktion i mindre lande, hvilket ikke blot skader arbejdsmulighederne for de udøvende kunstnere (og autorer), men også svækker mulighederne for opretholdelse af en national kulturel egenart.

Man har i mange lande, hvor de nærtstående rettigheder beskyttes, opbygget kollektive organisationer til indkassering og distribution af de vederlag, som rettighedshaverne er berettiget til for forskellige udnyttelser. Man søger at lette dette gennem overenskomster med andre nationale organisationer og til dels også med organisationer i andre lande. Som eksempel kan nævnes, at man i visse lande har et nært samarbejde med komponisternes organisationer, idet disse også indkasserer de vederlag, som kunstnere og musikere er berettiget til. På denne måde søger man at indkassere og distribuere vederlagene med de mindst mulige administrative omkostninger.

Det bør også understreges, at de forskellige nationale organisationer på internationalt plan har aftalt rammer, specielt med hensyn til fordelingen af de indkomne midler. Der findes således visse generelle principper for brugen af fonogrammer ved videogramindspilning. Endvidere har FIM, FIA og IFPI aftalt de såkaldte Londonprincipper, der vedrører fordelingen af vederlag for anden udnyttelse af fonogrammer end radio- og TV-udsendelser samt vederlag for sådanne udsendelser i tilfælde, hvor man ikke kan spore rettighedshaveren. Sådanne vederlag kan anvendes til kollektive formål i det land, hvorfra de stammer.

Disse principper ligger om ikke undtagelsesfrit så dog i vid udstrækning til grund for de aftaler, som er sluttet både nationalt og internationalt vedrørende indkassering og fordeling af de nævnte vederlag. Generelt set er det ved disse aftaler lykkedes rettighedshavernes organisationer at varetage de nærtstående rettigheder på en relativt enkel og billig måde på de begrænsede områder, hvor de har haft mulighed derfor.

Spørgsmålet om den praktiske gennemførelse af Romkonventionens regler har iøvrigt været diskuteret ved et møde inden for rammerne af konventionens regeringskomité i januar/februar 1979. Her vedtoges bl.a. visse rekommandationer vedrørende opbygningen af "collecting societies" og om indkasseringen og distributionen af vederlag efter konventionen i og mellem de berørte lande.

Også et andet aspekt er vigtigt i sammenhængen. Som nævnt fremfører man især fra de udøvende kunstneres organisationer, at den tekniske udvikling medfører store farer for kvaliteten i kunstner- og musikererhvervene. Denne fare er i den senere tid understreget fra mange sider, bl.a. i regeringsudtalelser til de internationale organisationer, som administrerer de ophavsretlige konventioner. Det anses derfor for påkrævet at støtte rekrutteringen til disse erhverv og at opretholde kvaliteten hos deres udøvere.

Et tredje aspekt som til tider har været nævnt, er modsætningen mellem de udøvende kunstnere og de skabende ophavsmænd. Fra de sidstnævntes side har det været hævdet, at den omstændighed, at de udøvende kunstnere modtager vederlag, betyder et formindsket vederlag til de skabende ophavsmænd. Det har været nævnt, at det vederlag, som kan udredes for brugen af et ophavsretligt beskyttet værk, er maksimeret til et vist beløb, og at ophavsmændenes "del af kagen" bliver mindre, hvis også de udøvende skal vederlægges (kageteorien). Sandsynligvis er denne teori, som har spillet en stor rolle i den internationale diskussion, nu forladt. Fra de udøvende kunstneres side hævdes,

at teorien er forkert og at sandheden snarere er, at ophavs-
mændenes vederlag generelt øges som følge af de udøvende kunst-
neres indsats. Radioforetagendernes udsendelser - som medfører
betydelige vederlag til ophavsmændene - ville f.eks. ikke være
mulige uden de udøvende kunstneres medvirken.

Teorien drøftedes iøvrigt ved et møde under Romkonventionens
regeringskomité i januar - februar 1979. Hovedparten af de
delegerede samt observatørerne fandt intet grundlag for at
antage, at teorien var korrekt, jfr. Copyright 1979, s. 102.
Det anførtes iøvrigt på mødet, at selv om teoriens rigtighed
kunne bevises, burde det ikke føre til begrænsninger i de
udøvende kunstners rettigheder, da disse følger af almindelig
ret færdighed.

Her i landet nyder teorien ingen tilslutning fra ophavsmæn-
des eller de udøvende kunstners organisationer.

5.1 Gældende ret.

Reglerne om beskyttelse af udøvende kunstnere, producenter af grammofonplader og lydbånd samt radio- og fjernsynsforetagender findes i lovens kapitel V. Der hjemles heri rettigheder, som har meget til fælles med de egentlige ophavsrettigheder, og de betegnes derfor ofte som "nærtstående rettigheder" (droits voisins, neighbouring rights). Rettighedernes indhold er dog ikke så bredt og generelt formuleret, som det er tilfældet med den egentlige ophavsret.

Efter ophavsretslovens § 45 har de udøvende kunstnere eneret til at tillade, at deres præstationer optages på grammofonplade, lydbånd, film eller andre indretninger, som kan gengive dem, at de umiddelbart udsendes i lydradio eller fjernsyn eller at de på anden måde ved samtidig overføring ad teknisk vej gøres offentligt tilgængelige for en anden kreds end den, for hvilken kunstneren direkte optræder. En særlig undtagelse findes dog i § 45, stk. 4, hvorefter Det kgl. Teater kan lade teatrets festforestillinger eller forestillinger i anledning af officielle besøg udsende af Danmarks Radio.

Efter § 46 må grammofonplader og andre indretninger, på hvilke lyd er overført, ikke uden fremstillerens samtykke eftergøres.

Disse to grupper rettighedshavere har endvidere efter § 47 ret til vederlag for radio- og fjernsynsudsendelse samt anden offentlig, erhvervsmæssig fremførelse af de lydfæstede præstationer. Denne vederlagsret gør det ikke muligt for de implicerede at hindre brugen ved forbud. Hvis to eller flere udøvende kunstnere har samvirket ved fremførelsen, kan de kun i fællesskab gøre vederlagskravet gældende. Kunstnerens ret kan kun gøres gældende gennem fremstilleren af fonogrammet eller gennem et af ministeren for kulturelle anliggender godkendt fællesorgan for fremstillerne og de udøvende kunstnere. I praksis kanaliseres alle vederlagskravene gennem fællesorganisationen Gramex.

Ved gennemførelsen af disse bestemmelser i 1961 lagde man ikke blot vægt på retshensyn, men også på at den tiltagende brug af mekanisk musik havde medført, at musikernes arbejdsmuligheder var blevet væsentligt indskrænket. Deres indtjeningsmuligheder var for ringe, mange var blevet arbejdsløse, og rekrutteringen til musikererhvervet viste tegn på svigten, hvilket på langt sigt ville blive til skade for hele musiklivet.

Som begrundelse for fonogramproducenternes ret til vederlag for udsendelse i radio og TV af deres indspilninger anførtes, at radioen sparer betydelige beløb derved, at den delvis kan opfylde sin forpligtelse til at forsyne lytterne med gode musikprogrammer ved at spille kommercielle grammofonplader. Derved udnytter radioen det arbejde og den kapital, som grammofonpladefabrikanterne har investeret i pladefremstillingen. Man pegede også på, at den intensive anvendelse af plader i radioen gør det naturligt, at radioen bidrager til den for kulturlivet værdifulde indspilning af grammofonmusik med beløb ud over dem, der betales ved købet af pladerne. Endvidere mente man ikke helt at kunne afvise, at radioens brug af plader under visse omstændigheder kunne skade pladesalget.

Endelig skal det nævnes, at fonogramproducenterne - i modsætning til de udøvende kunstnere - allerede efter ophavsretsloven af 1933 havde rettigheder, der satte dem i stand til at kræve vederlag for radioens brug af plader, jfr. afsn. 6.2.2.

Et særligt spørgsmål ved lovens tilblivelse vedrørte rettighedernes praktiske håndtering i forhold til brugerne. Det havde i og for sig været mest naturligt, om både fonogramproducenter og udøvende kunstnere fik en vederlagsret, rettet direkte mod radio- og TV-foretagendet. Af praktiske årsager anså man det imidlertid for vigtigt at begrænse antallet af umiddelbart vederlagsberettigede, bl.a. for at formindske radioforetagendernes vanskeligheder. Retten ønskedes derfor lagt direkte på en af interessegrupperne. Selv om det principielt havde været rigtigst at tillægge de udøvende kunstnere retten, valgte man

af praktiske årsager fonogramfabrikanterne. Dette hang formentlig sammen med, at fabrikatet er angivet på grammofonpladerne, således at radioforetagenderne derved lettere kan fastslå, hvem der er vederlagsberettiget. Endvidere var fonogramfabrikanterne ret fåtallige, fast organiserede, og de kunne indgå bindende aftaler for samtlige medlemsvirksomheder. Efter den tidligere retstilstand havde de i kraft af en bearbejderstatus en egentlig ophavsret, og de heraf følgende rettigheder med hensyn til radioudsendelse blev varetaget af den daværende organisation Gramo. Man ventede endelig, at en ordning med fonogramproducenterne som de primært vederlagsberettigede ville blive international praksis, idet en sådan ordning var indført flere steder i udlandet. Under lovforslagets behandling i Folketinget indføjedes efter ønske fra de implicerede organisationer den særlige bestemmelse, hvorefter rettighederne kan gøres gældende af et særligt fælles organ for fremstillere og de udøvende kunstnere. Samtidig udvidede man vederlagsretten til også at gælde andre offentlige fremførelser end brug i radio og TV (jfr. Folketings-tidende 1960/61, 2. saml. till. B, sp. 643f).

Fra skuespillernes side fremførtes ved lovens forberedelse krav om, at bl.a. visning af film i TV skulle give ret til vederlag. Dette ønske blev dog ikke gennemført, idet man henviste til, at de kunstnere, der medvirker i en film, allerede efter dagældende ret ville have mulighed for gennem forbehold om royalty på indtægterne af filmens forevisning at opnå samme resultat, som hvis de havde haft en selvstændig vederlagsret over for dem, som viser filmen. Man fandt derfor ikke, at der for deres vedkommende syntes at være samme behov for lovregler som for de kunstnere, der medvirker ved andre optagelser (jfr. Folketingstidende 1959/60, till. A, sp. 2769.)

Radio- og fjernsynsforetagender har efter § 48 en eneret til at tillade, at deres udsendelser udsendes af andre. Eneretten omfatter også fotografering og optagelse på grammofonplade, bånd, film eller andre indretninger, som kan gengive udsendelserne. Endelig omfatter eneretten, at udsendelserne i erhvervsøjemed gøres tilgængelige for almenheden.

De her nævnte rettigheder gælder i 25 år fra udgangen af det år, hvor fremførelsen henholdsvis optagelsen eller udsendelsen fandt sted.

I de oprindelige kornmissionsudkast til lovgivningen foreslog man fra dansk side en 50-årig beskyttelse, hvorimod man i de øvrige nordiske lande foreslog en 25-årig beskyttelsesperiode. Ved fremsættelsen af lovforslaget i Folketinget fulgte man fra dansk side de øvrige nordiske lande i dette spørgsmål.

5.2. Forholdene i de øvrige nordiske lande og EF.

Med hensyn til de udøvende kunstneres rettigheder er hovedprincipperne ensartede i samtlige nordiske lande. De vigtigste forskelle er følgende:

a) Regler svarende til den særlige bestemmelse i den danske op-havsretslovs § 45, stk. 4, hvorefter Det kgl. Teaters festforestillinger kan transmitteres i radio og fjernsyn uden de udøvende kunstneres samtykke, findes ikke i de øvrige lande.

b) I Norge findes i lovbestemmelserne om de udøvende kunstneres rettigheder en særlig regel om, at den udøvende kunstners navn skal angives "slik som god skikk tilsier" på indspilninger af fremførelser eller når disse gøres tilgængelige for almenheden. De øvrige landes love indeholder her en henvisning til de almindelige regler om droit moral. Der synes dog ikke at være nogen realitetsforskel i retsstillingen på dette område.

c) Der foreligger visse forskelle med hensyn til såkaldt direkte overførsler af optrædender (dvs. at fremførelsen overføres via tråd til et andet lokale end det, hvori kunstneren optræder). Det kan anføres, at den danske og norske lov på mere direkte vis påpeger, at samtidig overføring af fremførelsen for en anden kreds end den, som kunstneren direkte optræder for, kræver samtykke. I den svenske og finske lov udtales dette knapt så klart. Der synes dog ikke at foreligge nogen realitetsforskel.

Med hensyn til de udøvende kunstneres beskyttelse mod videre-spredning via kabel af deres fremførelser, udsendt i radio eller TV, foreligger der særlige problemer. Disse spørgsmål behandles i afsnit 11.

Producentbeskyttelsen mod kopiering af lydoptagelser er stort set ensartet i samtlige lande. Det kan bemærkes, at beskyttelsen

i samtlige lande alene gælder for lydoptagelser og altså ikke for billedoptagelser (film, videobånd osv.). Der findes ingen særlig producentbeskyttelse her, men alene den sædvanlige ophavsretlige beskyttelse for selve værket.

Reglerne om vederlag for brug af lydoptagelser frembyder derimod store forskelle mellem de forskellige nordiske lande. I den norske ophavsretslov er der ingen regler om dette spørgsmål. I stedet findes der bestemmelser herom i en særlig lov fra 1956. Efter denne lov skal der betales en afgift for enhver brug af lydindspilning i erhvervsøjemed, uanset om det sker i radio eller TV eller på anden måde, og uanset hvilket land optagelserne stammer fra. Afgiften tilgår en særlig fond, hvorfra der udbetales visse beløb til norske udøvende kunstnere og disses efterlevende. Beløbene står ikke i relation til den faktiske brug af de pågældendes præstationer, men udbetales som stipendier, støtte til debutkoncerter osv. Efter visse nærmere regler udbetales et beløb til fonogramproducenterne, som selv foretager den indbyrdes fordeling.

I de øvrige nordiske lande er retten til vederlag for udsendelse i radio og TV¹ udformet som en individuel vederlagsret for kunstnerne og pladeproducenterne. Mellem finsk og svensk ret på den ene side og dansk og islandsk ret på den anden er der en betydningsfuld forskel, idet svensk og finsk ret - som nævnt - kun giver ret til vederlag ved brug i radio- og TV-udsendelser, men derimod ikke ved andre former for offentlig fremførelse. Efter dansk og islandsk ret ydes der også vederlag, når indspilninger i erhvervsøjemed anvendes til andre offentlige fremførelser.

Også med hensyn til håndhævelse af vederlagskravet er der forskelle. Efter svensk og finsk ret kan den udøvende kunstner kun gøre sin ret gældende over for radioforetagenderne gennem fonogramfremstillerne. Efter dansk og islandsk ret kan kravet også gøres gældende gennem et fælles organ for producenterne og de udøvende kunstnere.

Det kan i denne sammenhæng nævnes, at spørgsmålet om de nærtstående rettigheder også har været diskuteret inden for EF. Efter anmodning fra EF-kommissionen har professor ved universitetet i Louvain Frank Gotzen i 1977 udarbejdet et studie i emnet ("Le droit des interprètes et executants dans la Communauté économique européenne"). Studiet, for hvis indhold alene Gotzen og ikke kommissionen er ansvarlig, indeholder en komparativ analyse af de nationale love i EF på dette område. Desuden fremlægger Gotzen visse forslag om en udvidelse og harmonisering af beskyttelsen. Udgangspunktet for Gotzens arbejder er, at tilvejebringelsen af en "europæisk kulturdimension" forudsætter, at man forbedrer kulturarbejdernes økonomiske og sociale situation. Dette forudsætter videre, at man tilkender dem en række klart definerede rettigheder til at bestemme over udnyttelsen af deres præstationer. Efter Gotzens opfattelse kan dette imidlertid ikke - eller i hvert fald ikke kun - opnås ved en tiltræden af Romkonventionen og en harmonisering af de nationale love i overensstemmelse med den modellov, som er udarbejdet på basis af konventionen. Såvel konventionen som modelloven er nemlig alt for vage i deres formuleringer og dermed ineffektive. I stedet foreslår Gotzen, at der oparbejdes en fællesskabsret på dette område.

Indholdet i Gotzens forslag til en sådan ret minder i høj grad om de nordiske landes nugældende lovgivning. Der tillægges således de udøvende kunstnere eneret til at bestemme over indspilninger af deres fremførelser og over kopieringen af sådanne indspilninger. De tillægges endvidere eneret til radio- og TV-udsendelse og andre offentlige fremførelser af deres præstationer. Endvidere tillægges de en vederlagsret (altså ikke en forbudsret) for dels genudsendelse og viderespredning af radio- og TV-udsendelser dels alle offentlige fremførelser af indspilninger af deres præstationer. I de her nævnte rettigheder kan staterne i princippet foretage de samme indskrænkninger som i den egentlige ophavsret.

Der foreligger visse væsentlige forskelle mellem den foreslåede fællesskabsret og de nordiske landes lovgivning. Som de vigtigste kan nævnes følgende:

1. Varieté- og cirkusartister skal efter forslaget også anses for udøvende kunstnere.
2. Vederlagsrettighederne skal efter forslaget alene kunne gøres gældende af en fælles forvaltningsorganisation for rettighedshaverne.
3. Beskyttelsestiden for indspilninger skal efter forslaget i princippet være 50 år fra udgivelsen.

6.1. Beskyttelsens hovedprincipper (private rettigheder kontra andre muligheder).

Beskyttelsen af de udøvende kunstnere m.fl. rejser en lang række vigtige, men meget komplicerede spørgsmål. Et af de grundlæggende drejer sig om, hvad det er, der skal beskyttes: En arbejdspræstation, en kunstnerisk præstation eller et værk? Der er i så henseende næppe tvivl om, at man i ældre tid vurderede f.eks. skuespillere og musikere som noget trinlavere i forhold til forfattere og komponister. Følgen heraf blev, at de udøvende kunstnere enten slet ikke fik nogen beskyttelse eller dog kun fik en i forhold til autorerne afledet og mere beskeden beskyttelse. Det synes i vore dage klart og vel også alment accepteret, at en sådan grundholdning er urimelig og beror på ukorrekte præmisser. Herom kan henvises til Bendt Rothes indgående studier i "Skuespillerkunst og Skuespillerret", København 1980. De udøvende kunstnere har selvsagt krav på samme retlige anerkendelse af deres kunstneriske virke som autorerne. I det, der benævnes "udøvelse", ligger ofte mindst lige så megen skabelse og kunstnerisk talent, som i forfattergerningen. Hermed er imidlertid ikke sagt, at retsreglerne bør være ens. De praktiske behov og problemstillinger kan være forskellige, og det kan derfor meget vel være korrekt fortsat at sondre mellem "egentlige" ophavsrettigheder (forfattere, komponister m.fl.) og "andre" rettigheder (kunstneriske præstationer af udøvende art etc.). Disse problemer drøftes nærmere nedenfor pkt. 6.2.

Et andet meget væsentligt spørgsmål er, hvorledes beskyttelsen for de såkaldt nærtstående rettigheder skal konstrueres. De fleste nordiske lande har tilsluttet sig Romkonventionen, som stiller visse minimumskrav til beskyttelsen. Som nævnt i afsnit 3 har man i forskellige lande valgt at beskytte efter varierende principper. I det helt overvejende antal lande inden for Romkonventionen har man imidlertid valgt at tillægge de beskyttelsesværdige kategorier rettigheder på privatretligt grundlag. Dette indebærer en personlig ret for den enkelte til at bestemme over, hvorledes hans præstation skal udnyttes. Der kan dispone-

res over denne ret ved salg m.v. , og den værnes mod krænkelse ved straffe- og erstatningsbestemmelser.

Heroverfor står bl.a. de mere kollektivt betonedede systemer. Som eksempel herpå kan nævnes den norske fondsordning, jfr. ovenfor afsnit 5.2. Efter denne ordning har musikerne og fonogramproducenterne ikke en subjektiv ret til vederlag eller en ret til at bestemme over anvendelsen af deres præstationer.. Systemet indebærer nærmest en beskatning af indspillet musik, uanset hvorfra den kommer, til fordel for den norske kunstnerstand som helhed. I de andre nordiske lande har man i stedet valgt at pålægge radioforetagenderne og i visse tilfælde også andre brugere en forpligtelse til at udrede vederlag direkte til rettighedshaverne for den pågældende udnyttelse. Rettighedshaverne kan her siges at have en subjektiv ret til vederlag. Det skal dog understreges, at den her nævnte norske ordning alene vedrører udnyttelsen af allerede foretagne indspilninger. Med hensyn til andre udnyttelser, f.eks. indspilning af opførelserne og kopieringer af indspilningerne, gælder der i princippet det samme system i Norge som i de øvrige nordiske lande, dvs. en subjektiv ret til at tillade eller forbyde sådanne udnyttelser.

Den gældende ordning i de nordiske lande har fungeret i over 20 år og er fast etableret. Den synes stort set at have fungeret tilfredsstillende, hvilket ikke mindst beror på det omfattende arbejde, som rettighedshavernes organisationer såvel nationalt som internationalt har lagt i at finde smidige løsninger. Generelt set synes disse kategorier af rettighedshavere at have vilje til at indgå aftaler på rimelige vilkår, hvor dette har været fornødent. Disse forhold bør indgå i vurderingen af, om der foreligger behov for at ændre beskyttelsens grundlæggende principper. Hvor disse har fungeret tilfredsstillende, bør den etablerede ordning kun ændres, hvis stærke grunde taler for dette.

En grund til at overveje ændringer kan ligge i, at de nordiske regler i princippet bør være ensartede. Behovet for en nordisk harmonisering er understreget i de nordiske ophavsretsudvalgs direktiver. Hvis et nordisk programsamarbejde f.eks. med udsendelser fra satellitter realiseres, vil de eksisterende forskelle i lovene blive sat særligt i relief. Dette vil ikke mindst gælde det norske fondssystem, som adskiller sig fra systemerne i de øvrige lande. Herom anføres i den fælles nordiske satellitbetænkning (Nordisk Radio och Television via satellit, rättslig delrapport, NU A 1979:7, side 55 f), at efter de gældende regler betales udenlandske fonogramproducenter og udenlandske udøvende kunstnere fra lande, som har ratificeret Romkonventionen, for sekundær brug af grammofonplader i Danmark og Sverige. Den norske fondsordning indebærer, at beskyttelsen i Norge omfatter udenlandske grammofonproducenter fra lande, som har ratificeret Romkonventionen, men ikke de udenlandske udøvende kunstnere. Det betyder, at danske, svenske og norske fonogramproducenter har ret til vederlag for udsendelser i Danmarks Radio, Sveriges Radio og Norsk Rikskringkasting, og at danske og svenske udøvende kunstnere får vederlag for udsendelser i Danmarks Radio og Sveriges Radio. I Finland og Island, der indtil videre ikke har ratificeret Romkonventionen, nyder hverken de udenlandske grammofonproducenter eller de udenlandske kunstnere beskyttelse for sekundær brug af grammofonplader. Finske og islandske udøvende kunstnere og fonogramproducenter får på den anden side heller ikke vederlag, når deres fonogrammer udnyttes i nordiske udsendelser fra et andet nordisk land. Det bemærkes herom i betænkningen, at sekundær udnyttelse af fonogrammer i fjernsynsvirksomhed på nuværende tidspunkt kun sker i ringe omfang, og det indebærer derfor efter ekspertgruppens mening ikke noget stort problem. I fremtiden, hvor der eventuelt foreligger tekniske forudsætninger for, at lydradioen indgår i de nordiske satellitudsendelser, kan spørgsmålet få en større betydning.

På baggrund af det her anførte, bør beskyttelsen i hovedsagen også fremover baseres på subjektive personlige rettigheder

til præstationer, parallelt med hvad der gælder inden for den egentlige ophavsret.

6.2. Beskyttelsens konstruktion og omfang.

6.2.1. Beskyttelsen af de udøvende kunstnere.

Spørgsmålet om de såkaldte nærtstående rettigheders beskyttelse og denne beskyttelses karakter blev diskuteret indgående i forbindelse med vedtagelsen af de nordiske landes ophavsretslovgivning omkring 1960.

Det oprindelige udgangspunkt var, at den udøvende kunstners fremførelse udgjorde en éngangspræstation. Den fandt sted på en bestemt lokalitet og kunne ses og høres af de tilstedeværende, men ikke af andre. De moderne metoder for indspilning og gengivelse af sådanne fremførelser har på grundlæggende vis ændret denne situation. En fremførelse kan i dag anvendes et praktisk talt ubegrænset antal gange. Dette påvirker selvsagt i høj grad de udøvende kunstneres arbejdssituation og heri ligger den centrale årsag til det krav på beskyttelse, som de udøvende kunstnere har.

Dette beskyttelsesbehov gælder i første række originalfremførelserne. For at beskytte kunstnerne har man derfor bestemt i loven, at originalfremførelsen ikke må indspilles uden kunstnerens samtykke og ej heller udsendes i radio eller TV. Dette udgør grundlaget for hans kontrolmuligheder med hensyn til, hvorledes fremførelsen anvendes. Derudover er der fastsat regler om, at indspilninger ikke må kopieres uden samtykke, at der skal betales vederlag ved brug af lydindspilninger i radio og TV osv.

Som følge af den nære sammenhæng mellem den egentlige ophavsret og de udøvende kunstneres rettigheder kan det overvejes, om de udøvende kunstnere bør omfattes af ophavsretten i stedet for særligt hjemlede rettigheder i lovens kap. V.

Som begrundelse for denne ændring af beskyttelsens karakter er det anført, at den teknologiske udvikling har betydet en stadig formindsket direkte kontakt mellem de udøvende kunstnere og publikum. Tyngdepunktet er forskudt, idet de fikserede præstationer nu spiller den afgørende rolle. Herved er den tidligere væsentlige forskel mellem de udøvende kunstnere og ophavsmændene til bearbejdelser af værker, jfr. ophavsretslovens § 4, udvisket. De udøvende kunstneres beskyttelsesbehov er således i stadig højere grad blevet sammenfaldende med de egentlige ophavsmænds.

Dette viser sig også derved, at de udøvende kunstneres præstationer gøres til genstand for plagiater. I de senere år har de såkaldte "sound alike" fundet en vis udbredelse. Herved forstås grammofonplader eller (som oftest) kassettebånd, hvor studiemusikere eftergør kendte kunstneres salgssucceser. Også scene- og balletinstruktørers iscenesættelser og koreografi kan ved hjælp af videoptagelser plagieres, og de bliver det - efter det anførte - i stigende omfang. I modsætning til reglerne om den egentlige ophavsret indeholder reglerne i lovens kap. V ingen beskyttelse herimod, og man må derfor henholde sig til kap. I i det omfang, der heri hjemles beskyttelse.

Det anføres endvidere, at en generel spredningsret og adgang til at træffe aftaler om offentlig fremførelse - eller at forbyde denne - vil være en anden ønskelig konsekvens af den foreslåede omstrukturering af beskyttelsen. Det påpeges, at en egentlig ophavsret ikke vil udelukke en teknisk tilskæring af beskyttelsestidens beregning, specielt hvad angår ensemblepræstationer. Modsat accepteres det, at en egentlig ophavsret vil betyde visse krav til den enkelte præstation, som skal være af et vist kunstnerisk niveau og præget af kunstnerens individualitet, før beskyttelsen træder i kraft.

Overfor dette er der påpeget visse betænkeligheder ved en egentlig ophavsretlig beskyttelse. Selvom det må erkendes,

at der foreligger iøjnefaldende paralleller mellem en bearbejdelse eller en oversættelse af et værk og en fremførelse af det, gør der sig dog afgørende forskelle gældende i praksis. Bearbejdelser og oversættelser er normalt engangsforeteelser ved det enkelte værk. Som følge heraf administreres de da også traditionelt helt individuelt, dvs. at tilladelsen til at foretage bearbejdelsen eller oversættelsen må indhentes hos rettighedshaveren, der påser, at der ikke forekommer kollisioner med lignende rettigheder, som er indrømmet andre. Fremførelser er derimod jævnlige tilbagevendende begivenheder, og tilladelser hertil gives således også i andre former, eksempelvis som en blanco-licens fra KODA.

I disse situationer vil en ophavsretlig beskyttelse af den udøvende kunstner betyde, at det enkelte værk med tiden bliver belagt med et uoverskueligt antal yderligere ophavsrettigheder. Et sådant rettighedskompleks vil vanskeligt kunne håndhæves i praksis, og det vil kunne stille den udøvende kunstner i en prekær situation, når et ofte spillet værk skal fremføres. Herved skades også komponisten og/eller forfatteren. Indenfor den lettere musik - og specielt dansemusikken - er der iøvrigt en ganske fast tradition for, at musikere ved baller og lignende arrangementer går ganske tæt på de fremførelser, der for tiden er populære som grammofonindspilninger. Dette indebærer ingen større skadevirkninger for de berørte kunstnere, og noget behov for at udstrække beskyttelsen hertil foreligger næppe.

Forholdet er muligvis anderledes ved de såkaldte "sound alike". Der er her tale om salg af fikserede fremførelser, og dette har en mere indgribende konkurrencemæssig virkning. Behovet for plagiatsbeskyttelse i denne relation er imidlertid mere snævert end inden for den egentlige ophavsret. For så vidt en sådan beskyttelse ønskes indført, bør det derfor overvejes, om en mere konkurrencebetonet specialregel ikke vil gøre tilstrækkelig fyldest. En regel af denne karakter kendes da også fra den gældende ophavsretslovs bestemmelse om titelbeskyttelse i § 51.

De øvrige fordele af beskyttelsesmæssig karakter, som anføres til støtte for en ophavsret, vil i det nødvendige omfang kunne hjemles særskilt inden for de rammer, den eksisterende beskyttelse giver.

Det skal endelig nævnes, at en situation, hvor et større antal rettigheder til et værk gør sig gældende på lige fod, kan virke fremmende på de potentielle modsætninger mellem ophavsmænd og udøvende kunstnere, som er beskrevet i den såkaldte kageteori, jfr. ovenfor pkt. 4.

Som et subsidiært ønske har man foreslået beskyttelsen ændret til en "præstationsbeskyttelse". Efter den gældende lov er beskyttelsen knyttet til fremførelse af et litterært eller kunstnerisk værk. Fremførelsens beskyttelse er således afhængig af, om det fremførte opfylder de krav om individualitet m.v., som betinger den ophavsretlige beskyttelse. Er dette ikke tilfældet, er fremførelsen ubeskyttet, uden hensyn til dens eventuelle kvalitet. Modsat må det formentlig antages at være gældende ret, at der ikke stilles krav til individualitet, kvalitet og lignende for så vidt angår den udøvende kunstners fremførelse, når værskriteriet er opfyldt. Fremførelsen skal dog efter sin art være kunstnerisk, hvilket indebærer, at alene den rent mekaniske oplæsning o.lign. falder uden for bestemmelsen, jfr. B. Stuevold Lassen, NIR 1981, s. 298 ff (314 f).

Det kan overvejes, om denne beskrivelse af beskyttelsens område svarer til den gruppe af præstationer, som har behov for beskyttelse. Den indebærer visse retstekniske fordele, idet man kan koncentrere sig om en vurdering af det fremførte, men her ved tilsløres det egentligt beskyttelsesværdige i denne sammenhæng, nemlig den udøvende kunstners selvstændige præstation, hans kunstneriske kunnen og talent, der ofte er langt mere betydningsfuldt end det "fremførte" værk.

Det må i denne forbindelse erkendes, at præstationsbeskyttelsen kan føre til vanskelige afgrænsningsspørgsmål. Sådanne spørgsmål er imidlertid velkendte inden for ophavsretten, herunder ikke mindst i forbindelse med afgrænsningen af værksbegrebet efter lovens § 1. Ved at henvise hertil undgår den hidtidige beskyttelsesregel således ikke problemerne, men den skyder dem over på et andet område, hvor de i uheldigste fald kan få vidtrækkende konsekvenser med hensyn til det ophavsretlige værksbegreb, f.eks. i form af en uheldig udvanding af dette.

Lovteknisk vil en præstationsbeskyttelse f.eks. kunne indføres ved, at ordene "En udøvende kunstners fremførelse af et litterært eller kunstnerisk værk" i § 45 ændres til "En kunstnerisk præstation, herunder især fremførelsen af et litterært eller kunstnerisk værk". Ved en bestemmelse af denne art vil det være nødvendigt at klargøre, hvad der forstås ved en kunstnerisk præstation. Kravene bør i så henseende næppe være høje, hvilket er understreget ved anførelsen af det hidtidige kriterium, fremførelsen af et litterært eller kunstnerisk værk, som eksemplifikation. Der bør f.eks. under alle omstændigheder ydes beskyttelse for den form for oplæsning, hvor der sker en kunstnerisk fortolkning af teksten. Det bør heller ikke være udelukket at beskytte den indsats, som ligger bag en tilsyneladende neutral oplæsning af et litterært værk, hvis der er sket en løbende stillingtagen til tekstens muligheder og de kunstneriske virkemidlers karakter.

Om indlæsning af de såkaldte lydbøger skal nyde retsbeskyttelse må afgøres efter de samme principper som gælder for anden oplæsning. Ved lydbøger forstås herved litterære værker, der er indtalt på bånd, være sig til brug for blinde og andre læsehandicappede, som pædagogisk hjælpemiddel eller med henblik på det almene marked. Ofte kræves der ved sådanne indlæsninger en ganske neutral fremførelse, blandt andet for at tilhøreren kan danne sig sin egen opfattelse af teksten, hvilket kan gøre det vanskeligt at foretage en korrekt grænsedrag-

ning mellem de beskyttede præstationer og sådanne indlæsninger, hvor der alene kan gøres de krav gældende, som fremgår af kontraktsforholdet. Spørgsmålet må bero på en konkret vurdering af den enkelte præstation, hvorved der blandt andet også kan tages hensyn til indlæserens eventuelle professionelle baggrund som dokumentation for stoffets behandling og indlæsningsintentioner.

For indlæsning af stof, som ikke fordrer nogen kunstnerisk stillingtagen, f.eks. nyhedsstof til lydavisere, vil det normalt ligge klart, at den ikke kan beskyttes som udøvende kunst, idet de her stillede krav til oplæsningen er begrænset til primært at vedrøre dens praktiske anvendelighed.

Da denne afgrænsning i alt væsentligt formentlig svarer til gældende ret, jfr. det ovenfor fra B. Stuevold Lassen citerede, vil det ændrede kriterium - præstationsbeskyttelsen - derfor i praksis kun få betydning for nogle ganske få kunstneriske præstationer, der hidtil har været uden beskyttelse. Dette vil især være tilfældet for mimikere og visse cirkus- og varieté-artistere. Beskyttelse af disse grupper har hidtil været afvist, netop fordi der ikke er tale om fremførelse af værker. Det må imidlertid antages, at der eksisterer et beskyttelsesbehov hos disse grupper. Der er ofte tale om meget vanskelige og kunstnerisk krævende præstationer, som det tager lang tid at indøve. Den enkelte artist har derfor ikke så store variationsmuligheder i sit repertoire som en skuespiller eller musiker, og er følgelig henvist til at leve af en bestemt entré i længere tid - ofte i en årrække.

Efter gældende ret har artisterne kun mulighed for at værges sig mod selve fikseringen af præstationen ved at nægte at optræde foran et kamera. Er præstationerne én gang optaget - f.eks. mod en passende betaling - har de intet retligt middel til at hindre, at optagelsen mangfoldiggøres og spredes. Dette må anses for betænkeligt, ikke mindst i lyset af udviklingen inden for videogramområdet. I en vis udstrækning kan artisterne sikre sig ved

aftaler med det fjernsynsforetagende, som optager deres præstation, hvilket også sker i praksis, men sådanne rettigheder gælder principielt kun i forhold til aftaleparterne.

Vanskeligere afgrænsningsspørgsmål opstår ved grænseområdet mod de mere sports- og idrætsprægede præstationer. Det er velkendt, at grænsen mellem f.eks. gymnastik på højt plan og akrobatik kan være hårfin. Ved den sportslige bedømmelse af en gymnastikøvelse indgår der således en karakter for det kunstneriske udtryk. Præstationerne har dog typisk en forskellig karakter, alt efter, om de indgår i en konkurrencesituation eller i en opvisning. Det synes derfor muligt at trække en rimelig grænse på dette punkt. Dette vil medføre, at alle normale sportspræstationer falder udenfor beskyttelsen, og at kun de sportspræstationer, hvor det æstetiske moment spiller en afgørende rolle for helhedsoplevelsen, kan nyde beskyttelse.

Udover de her nævnte tilfælde vil en præstationsbeskyttelse give en mere tilfredsstillende afklaring af beskyttelsesområdet ved ekstemporalspil og improvisationer på musikkens og dansens områder. Ofte vil forholdet være det, at der under sådanne forestelser sker en simultan fremførelse af et beskyttet værk og skabelse af et originalt værk, således at præstationen allerede efter gældende ret nyder delvis beskyttelse. En sådan opdelt ophavsret er imidlertid ganske upraktisk. En væsentlig fordel ved præstationsbeskyttelsen er, at den afklarer nogle grænsetilfælde, som efter gældende ret er uklare. I mange tilfælde ville en tilpas detailleret beskrivelse af et artistisk nummer kunne nyde ophavsretlig beskyttelse, og det kan derfor anføres, at det alene er en manglende tradition for at nedfælde "koreografien" skriftligt, som gør, at der i praksis ikke ydes beskyttelse.

Spørgsmålet om en beskyttelse af artister blev gentagne gange berørt under forberedelsen af den gældende ophavsretslov. I bemærkningerne til lovforslaget (Folketingstidende 1959/60 A spalte 2762) hed det således:

"Kun præstationer, der går ud på fremførelse af et litterært eller kunstnerisk værk, beskyttes. Bestemmelsen kan altså normalt ikke påberåbes af artister, akrobater, tryllekunstnere, imitatorer o.s.v.".

I denne anledning rettede Dansk Artistforbund en henvendelse til det folketingsudvalg, som behandlede loven, idet man gjorde gældende, at artister bør nyde samme beskyttelse som udøvende kunstnere eller i hvert fald beskyttelse over for radio, fjernsyn, film, lydbånd og plader. Udvalget mente dog ikke at kunne foreslå en generel inddragelse af artister under beskyttelsen, navnlig på grund af de store vanskeligheder ved en afgrænsning af begrebet "artist", men det bemærkedes, at artisterne ved den nyligt mellem Dansk Artistforbund og Danmarks Radio afsluttede overenskomst på det for dem væsentligste område, nemlig med hensyn til fjernsynsudsendelser, havde opnået den ønskede beskyttelse (Folketingstidende 1960/61, 2. samling, tillæg B, spalte 643).

Efter Romkonventionen, som regulerer de internationale relationer på området, er det alene obligatorisk at beskytte udøvende kunstnere for fremførelsen af værker (artikel 3 a). Det er overladt den nationale lovgivning at udstrække denne beskyttelse yderligere, hvis dette ønskes (artikel 9). I den modellov, som er udarbejdet af WIPO, UNESCO og ILO defineres begrebet "udøvende kunstner" som skuespillere, sangere, musikere, dansere og andre personer, som scenisk fremstiller, synger, reciterer, deklamerer, spiller eller på anden måde fremfører litterære eller kunstneriske værker". Definitionen omfatter altså alene sådanne kunstnere, som fremfører værker. Begrebet "et værk" skal imidlertid efter lovkommentaren fortolkes bredt. Det omfatter således f.eks. også værker, som skabes mundtligt direkte af den optrædende og som ikke eksisterer forud i skriftlig form, pantomimer og improvisationer. Derimod omfattes varieté- og cirkusartister ikke af beskyttelsen. Det påpeges imidlertid, at man på nationalt plan efter konventionens art. 9 kan udstrække beskyttelsen til disse grupper. Hidtil synes denne mulighed dog ikke at være udnyttet af noget land i verden.

Som tidligere nævnt sidestiller Frank Gotzen i sin rapport til EF-kommissionen varieté- og cirkusartister med de øvrige udøvende kunstnere.

En anden gruppe rettighedshavere, som har stået i en noget uafklaret position efter den gældende lov, er sceneinstruktørerne. I bemærkningerne til forslaget til den gældende ophavsretslov anførtes, at det formentlig ikke ville være rigtigt at anse en hvilken som helst iscenesættelse for beskyttet efter reglen om bearbejderes ophavsret i § 4, stk. 1 eller efter lovens § 1. Bortset fra de tilfælde, hvor instruktøren i forbindelse med iscenesættelsen har foretaget en egentlig omarbejdelse af sceneværket, må det efter bemærkningerne antagelig kræves, at der ved instruktionen og hele tilrettelæggelsen af forestillingen er tilført værket noget absolut nyt og særpræget, der tydeligt fremtræder som resultatet af instruktørens personlige skabende indsats, således at f.eks. et andet teaters overtagelse af iscenesættelsen vil blive bedømt som et klart plagiat. I så fald vil der formentlig kun være beskyttelse af den pågældende iscenesættelses helhed. Såfremt der blot foreligger det, at en eller flere skuespillere på et teater eller i radio udfører deres roller i overensstemmelse med en personinstruktion, de har modtaget ved en tidligere opsætning af stykket, vil der næppe kunne siges at foreligge en sådan benyttelse af den oprindelige iscenesættelse, at instruktøren vil kunne gøre krav gældende (jfr. Folketingstidende 1959/60 tillæg A spalte 2695). Denne fortolkning blev tiltrådt af folketingsudvalget, jfr. Folketingstidende 1960/61 tillæg B spalte 630.

Problemstillingen blev forelagt højesteret i en sag vedrørende operaen "La Serva Padrona" (UfR 1965 s. 394). Højesteret fandt under hensyn til motivudtalelserne og til den særegne karakter af en sceneinstruktørs kunstneriske arbejde og af hans arbejdsresultats fremtrædelsesform, at der kun tilkommer en sceneinstruktør ophavsret efter lovens § 1 eller § 4, stk. 1, såfremt iscenesættelsen som følge af en personligt skabende indsats fremtræder som et værk af væsentlig ny og særpræget karakter.

Man fandt det ikke godtgjort, at den pågældende iscenesættelse opfyldte denne betingelse. Der var ikke under sagen nedlagt påstand om beskyttelse efter ophavsretslovens § 45, og spørgsmålet, om denne bestemmelse omfatter sceneinstruktører, henstod derfor som uafklaret indtil Højesterets dom i sagen UfR 1978 s. 42. Højesterets flertal statuerede i denne sag, at ophavsretslovens § 45 - bl.a. på baggrund af udtalelser i de norske og svenske motiver - også omfatter sceneinstruktører. Det bør dog bemærkes, at 3 ud af rettens 7 medlemmer var af den opfattelse, at sceneinstruktørerne ikke nyder beskyttelse efter § 45. Man støttede denne opfattelse på, at der i bemærkningerne til lovforslaget til § 45 for så vidt angår sceneinstruktørernes beskyttelse henvises til de ovenfor refererede bemærkninger vedrørende § 4.

Indførelsen af en præstationsbeskyttelse for de udøvende kunstnere vil på en mere klar måde angive, at sceneinstruktørerne er omfattet af denne bestemmelse. En del af instruktørens indsats ved en teaterforestilling består bl.a. i at vejlede de optrædende skuespillere med hensyn til rollernes udførelse, og i det endelige resultat vil instruktørens indsats for så vidt være integreret i skuespillernes præstationer. Hvor grænsen i så henseende går mellem skuespillernes og instruktørens indsats vil derfor være flydende og iøvrigt højst individuelt. Det kan derfor være hensigtsmæssigt at beskytte sceneinstruktørens arbejde i denne relation på det samme retsgrundlag som gælder for de udøvende kunstnere, dvs. ophavsretslovens § 45.

Sceneinstruktørernes beskyttelse efter ophavsretslovens § 1, jfr. § 4, vil ikke blive behandlet i nærværende delbetænkning, idet de nærmere overvejelser herom har tilknytning til fastlæggelsen af værksbegrebet efter § 1 og herunder spørgsmålet om, i hvilken udstrækning den ophavsretlige beskyttelse forudsætter en vis nyhed af værket.

På baggrund af disse overvejelser finder udvalgets flertal, at beskyttelsen af de udøvende kunstnere bør omformuleres, således

at hovedvægten lægges på den kunstneriske præstation. Man finder dog, at fremførelsen af et værk bør nævnes særskilt i loven, da dette fortsat vil være bestemmelsens centrale område og udgøre den alt overvejende del af de beskyttede tilfælde. Principielt er der imidlertid alene tale om en eksemplifikation.

Et mindretal, Erik Carlsen og Britta Kümmel, må tage afstand fra udvalgsflertallets forslag om at udvide den gældende § 45, der beskytter udøvende kunstneres fremførelse af et litterært eller kunstnerisk værk, til en generel beskyttelse af den "kunstneriske præstation" uden at denne behøver at være knyttet til fremførelsen af et værk. Flertallets forslag betyder et brud med de lovregler, der gennem de sidste 20 år har stået deres prøve i de nordiske lande, og som opfylder de krav, Danmark ved sin tilslutning til Romkonventionen har påtaget sig. Som det erkendes ovenfor side 37 kan ændringen medføre vanskelige afgrænsningsspørgsmål. Mindretallet mener ikke, disse vanskeligheder er løst i flertallets forslag, og resultatet ville derfor kunne blive, at grupper, som ikke har noget behov for ophavsretlig beskyttelse, ville kunne påberåbe sig den foreslåede regel. Det viser diskussionen om sports- og idrætsudøvere, jfr. ovenfor side 39. Mindretallet mener heller ikke, man bør gennemføre så radikale ændringer i ophavsretsloven, med mindre der er i hvert fald nordisk enighed herom, og en sådan synes ikke at foreligge.

Mindretallet kan imidlertid tiltræde udvalgsflertallets forslag om, at instruktører og koreografer bør være omfattet af beskyttelsen efter ophavsretslovens § 45. Dette er efter mindretallets opfattelse allerede tilfældet efter den gældende lovgivning, og Danmarks Radio har i konsekvens heraf honoreret disse grupper i forbindelse med udnyttelsen af deres præstationer. En udvidelse af § 45 til også at omfatte varieté- og cirkusartister vil kunne ske ved en tilføjelse **til** lovbestemmelsen, som omfatter denne specielle gruppe.

6.2.2. Beskyttelsen af fonogramproducenterne.

Historisk set lagde fonogramproducenternes beskyttelse grunden for beskyttelsen af de udøvende kunstnere. I begge de ophavsretslove, som var gældende i perioden fra 1912 til 1961 blev overførslen af et værk til levende billeder eller mekaniske instrumenter sidestillet med oversættelser og bearbejdelser. Disse overførsler blev altså beskyttet med en egentlig ophavsret. Denne konstruktion gav anledning til visse teoretiske overvejelser, idet beskyttelsens industrielle præg ikke uden videre harmonerede med læren om værkshøjde, jfr. Torben Lund: Loven om Forfatterret og Kunstnerret, København 1933, side 78 f. Dette misforhold blev da også særligt fremhævet i lovmotiverne, da man ved gennemførelsen af den nugældende ophavsretslov ændrede beskyttelsen til at være en nærtstående rettighed. I sin nye affattelse i § 46 fik beskyttelsen en meget absolut form. Den omfatter alle lydoptagelser, uanset art og kvalitet, og beskyttelsen er helt uafhængig af de medvirkende personers forhold, det være sig dem, der foretager optagelsen eller dem, hvis fremførelse, tale eller lignende optages. Dette gælder ikke mindst på den måde, at rettighedshaveren i bestemmelsen benævnes "fremstilleren", og denne defineres i lovmotiverne som "det foretagende, som har iværksat indspilningen". I modsætning til f.eks. den ophavsretlige model opstår rettighederne altså efter omstændighederne direkte hos et selskab eller et firma. En beskyttelse af denne type kaldes en producentbeskyttelse.

§ 46 betød i så henseende en nydannelse inden for ophavsretten, idet beskyttelsen af de foretagender, som udnytter ophavsretligt beskyttede værker normalt er anderledes opbygget. Her er ophavsmanden den originært berettigede, og forlag, dagblade og andre formidlere erhverver herefter dennes rettigheder helt eller delvis gennem indgåelse af aftaler herom. Denne konstruktion genfindes iøvrigt ved de nærtstående rettigheder, når man er inde på filmområdet. Ved en filmsoptagelse uden lyd har den, der har foranstaltet optagelsen kun de rettigheder, som er erhvervet ved aftale med de medvirkende ophavsmænd og udøvende kunstnere.

Producentbeskyttelsen er således atypisk, og i en række situationer kan den medvirke til at komplicere de rettmæssige problemstillinger. På den anden side indebærer den visse fordele. For det første muliggør den beskyttelse af nogle optagelser, som i særlige tilfælde kan have et anerkendelsesværdigt behov herfor, og som ikke ville være dækket af afledte rettigheder, f.eks. optagelser fra naturen, bl.a. af sjældne fuglesang. For det andet kan producentbeskyttelsen have betydning ved forfølgning af retskrænkelser. Det er et ikke ualmindeligt fænomen, at dokumentation af rettighedsoverdragelser i de mere komplekse situationer (som f.eks. ved fonogrammer og film) kan være tidskrævende og omstændelig. Ved en producentbeskyttelse sikres producenten en mulighed for hurtigt at gribe ind, uanset de medvirkendes rettmæssigheder.

Udvalget har overvejet, om producentbeskyttelsen bør bevares, eller om den bør ophæves, således at producenterne henvises til at støtte sig på de afledte rettigheder. Skulle man i dag opbygge rettmæssighedssystemet fra bar bund, kunne det meget vel tænkes, at udvalget ville vælge den sidstnævnte løsning, således at fonogramproducenter og f.eks. bogforlag sidestilles. Man har imidlertid fundet det u hensigtsmæssigt at foretage et sådant skridt nu, navnlig fordi der findes lignende producentbeskyttelser i mange andre lande, og fordi den internationale kontraktspraksis er opbygget på dette grundlag. Den systematiske fordel ved ændringen ville derfor næppe kunne opveje de praktiske ulemper.

6.2.3. Beskyttelsen af radio- og fjernsynsforetagender.

Radio- og fjernsynsforetagendernes beskyttelse efter § 48 er en videreførelse af et forbud i radiospredningsloven af 1959 mod, at Danmarks Radios udsendelser udnyttes erhvervsmæssigt uden samtykke. Forbudet, der i det væsentlige kan genfindes i § 48, stk. 1, 2. pkt., sidste led, er suppleret med en beskyttelse mod udsendelse samt mod affotografering og optagelse på grammo-

fonplade, bånd, film eller anden indretning, ved hjælp af hvilken udsendelsen kan gengives. Disse rettigheder omfatter også den ikke-erhvervsmæssige udnyttelse. Beskyttelsen efter § 48 har samme absolutte karakter som § 46.

Beskyttelsen af radio- og fjernsynsforetagender har her i landet primært relation til Danmarks Radio, der i henhold til radio-loven har eneret til ved hjælp af radioanlæg at sprede lyd- og billedprogrammer, der er bestemt til modtagelse af almenheden. Desuden gælder beskyttelsen for udenlandske radio- og fjernsynsudsendelser, der finder sted i fremmede lande, som har tilsluttet sig Romkonventionen eller den europæiske overenskomst af 22. juni 1960 om beskyttelse af fjernsynsudsendelser.

Den reale argumentation bag § 48 er kun angivet forholdsvist summarisk i lovmotiverne. Der henvises til grundene bag § 46, og det tilføjes, at det for radio- og fjernsynsselskaberne i mange tilfælde vil være umuligt at opnå tilladelse til udsendelse af sportsbegivenheder eller underholdningsarrangementer, hvis de ikke er i stand til at udøve kontrol med den offentlige forevisning af udsendelser i biografteatre o. lign. lokaler, jfr. Folketingstidende 1959/60, tillæg A, spalte 2770. Herved berøres et væsentligt aspekt ved beskyttelsen: I og med at den er så omfattende, muliggør den, at radiofonien under påberåbelse af egne rettigheder varetager de programmedvirkendes interesser i det omfang disse ikke nyder en lige så omfattende selvstændig beskyttelse. Dette aspekt kan være aktuelt ved kabelspredning, hvor det synes alment antaget, at radiofonibeskyttelsen er mere vidtgående end de udøvende kunstneres beskyttelse.

løvrigt er det praksis, at man ikke skrider ind over for den direkte offentlige gengivelse af radio- og fjernsynsudsendelser, der finder sted i offentlige lokaler som f.eks. restauranter, når adgangen til disse lokaler kan ske uden betaling. Hvor adgangen til de pågældende lokaler derimod har været betinget af betaling, selv om denne som f.eks. i biografteatre primært sker i anden anledning, har man fastholdt, at radioens tilladelse

skulle indhentes, og for så vidt angår fjernsynsudsendinger har tilladelse i sådanne tilfælde kun været givet i meget begrænset omfang for særlige udsendinger.

6.2.4. Offentlig fremførelse af fonogrammer.

Reglerne i §§ 45 og 46 indeholder ingen eneret til udsending af fonogrammer i radio og TV eller til offentlig fremføring iøvrigt. I stedet bestemmer § 47, at rettighedshaverne efter de nævnte bestemmelser har ret til vederlag ved disse former for udnyttelse. Herved adskiller § 47 sig fra de lignende bestemmelser i lovens kap. II, hvor der nok bestemmes, at ophavs-mændene for visse typer udnyttelse af deres værker har krav på vederlag, men hvor disse bestemmelser formelt fremstår som en indskrænkning af de omfattende rettigheder, der er hjemlet ophavsmændene i § 2. Reglen i § 47 har modsat en formel karakter af at være en udvidelse af de afgrænsede rettigheder, som er hjemlet i §§ 45 og 46.

Konsekvensen heraf er, at i de tilfælde, hvor en fremførelse af den ene eller anden grund ikke er omfattet af § 47, er den slet ikke beskyttet, men kan ske frit. Udvalget har, som det fremgår af afsnit 9 nedenfor, overvejet at undtage visse former for fremførelse fra § 47's område for i stedet at lade dem undergive kunstnerne og producenternes eneret. Lovteknisk vil dette enklest kunne gøres ved at udvide de i §§ 45 og 46 hjemlede rettigheder, for derefter i § 47 at indskrænke dem i det ønskede omfang.

Denne fremgangsmåde vil iøvrigt have den fordel, at reglen i § 47 forholdsvist enkelt kan justeres på forskellige punkter, hvor dette kan anses for ønskeligt. Navnlig vil det være muligt at begrænse tvangslicensen til kun at omfatte udgivne fonogrammer, således at ikke-udgivne fonogrammer er undergivet eneret. En sådan løsning vil bl.a. styrke de udøvende kunstners ideelle værn, idet de derved på linie med ophavsmændene

vil få en stærk retsposition over de arbejder, som endnu ikke er frigivet til salg eller lignende udnyttelse.

På denne baggrund foreslår udvalgets flertal, at man styrker rettighederne efter §§ 45 og 46 således, at de kommer til at indbefatte en ret til at gøre præstationerne tilgængelige for almenheden. Den ret til offentlig fremførelse, som følger heraf, tænkes i det væsentlige indskrænket til en tvangslicens i § 47 (jfr. herom afsnit 9.2.1.). Formuleringen indebærer tillige en spredningsret, som dog tænkes indskrænket for så vidt angår de udgivne eksemplarer ved en henvisning til de tilsvarende regler for ophavsretligt beskyttede værker. Dette vil betyde, at rettighedshaverne efter §§ 45 og 46 får en styrket position overfor ulovligt fremstillede eksemplarer, hvilket udvalget anser for hensigtsmæssigt, jfr. det herom stillede forslag i udvalgets 2. delbetænkning (bet. 944/1982) side 86. Desuden vil denne ændring afklare retstilstanden over for eksemplarer, der lovligt er fremstillet til privat brug, jfr. § 11, men som senere er kommet på afveje.

Et mindretal, Erik Carlsen og Britta Kümmel, må fraråde den radikale udvidelse af de udøvende kunstneres og producenters rettigheder efter §§ 45 og 46 til at gøre deres præstationer tilgængelige for almenheden, som udvalgsflertallet foreslår. Forslaget baserer sig hverken på erfaring fra udenlandsk lovgivning eller internationale modellove - og det betyder et brud med de lovregler, der gennem de sidste 20 år har stået deres prøve i de nordiske lande, og som opfylder de krav, Danmark ved sin tilslutning til Romkonventionen har påtaget sig.

Mindretallet skal understrege, at det ovenfor s. 31 anføres, at den gældende lovgivning stort set har fungeret tilfredsstillende og derfor kun bør ændres, hvis stærke grunde taler for det. Mindretallet mener ikke, der er fremført argumenter, som begrunder den af flertallet foreslåede udvidelse af beskyttelsen efter §§ 45 og 46 - en udvidelse som efter mindretallets opfattelse heller ikke bør gennemføres, medmindre der er i hvert fald nordisk enighed herom, og en sådan synes ikke at foreligge.

6.3. Beskyttelse af teaterforestillinger.

Udvalget har modtaget en henvendelse fra Nordisk Teaterleder-råd, hvori rådet rejser spørgsmålet, hvorvidt teatrene har nogen form for beskyttelse af de af "teatrene skabte forestillinger". Det anføres i henvendelsen, at der inden for det nordiske område er tvivl om, hvorvidt teatrene har en egentlig ophavsretlig beskyttelse for de af teatrene skabte forestillinger, men at der samtidig er enighed om, at der er stærkt behov for en sådan beskyttelse.

I henvendelsen anfører Nordisk Teaterlederråd følgende:

"Hensigten med denne henvendelse er at søge at få gennemført lovbestemmelser, der beskytter teatrene som producenter, idet der er et stærkt behov for at beskytte teatervirksomheder, der har investeret i og forestået hele produktionen, samlet staben af kunstnere og frembragt en forestilling.

Den tekniske udvikling har bevirket, at det må anses for påkrævet, at ophavsretsloven fremtidig udstrækkes til også at beskytte teatret som skaber af forestillinger, hvori en række andre beskyttede åndsværker og præstationer indgår.

Styrelsen for Nordisk Teaterlederråd er af den opfattelse, at der omgående bør tages skridt til en ændring af ophavsretsloven, således at der i lovens kap. I eller V indføres følgende bestemmelse til beskyttelse af teatrene;

"Den som producerer en teaterforestilling - det være sig i form af teaterstykker, musikdramatik eller anden form for scenisk fremførelse - har en selvstændig ophavsret hertil, hvilken ret ikke gør indskrænkninger i ophavsretten til de enkelte værker, hvorpå forestillinger bygger - det være sig musikværk, dramatiske værk (sceneværk) eller scenografisk værk.

Teatrets selvstændige ophavsret respekterer tillige den beskyttelse, der i henhold til lovens § 45 er tillagt den udøvende kunstner.

Teatrets selvstændige ophavsret medfører, at teaterforestillinger ikke uden teatrets samtykke må -

- a) optages på grammofonplade, lydbånd, eller indretning, der kan gengive den,
- b) umiddelbart udsendes i lydradio eller fjernsyn,
- c) på anden måde ved samtidig overføring ad teknisk vej gøres offentlig tilgængelig for en anden kreds end den, der i teatret overværer forestillingen."

Indførelse af en særlig ophavsretlig beskyttelse for teaterforestillinger vil kunne give anledning til problemer, bl.a. på baggrund af den ophavsretlige plagiatbeskyttelse. Der kan herved henvises til bemærkningerne ovenfor i afsnit 6.2. om indførelsen af en egentlig ophavsret til beskyttelse for de udøvende kunstnere.

En mere nærliggende løsning ville formentlig være, at indføre en beskyttelse, svarende til den i § 46 hjemlede beskyttelse for fonogramproducenter. Det er imidlertid et spørgsmål, om der består et tilsvarende beskyttelsesbehov for teaterproducenterne, i almindelighed vil et teater have mulighed for at forhindre de former for udnyttelse af forestillinger, som der foreslås beskyttelse imod. I langt de fleste tilfælde kan man modsætte sig, at teaterforestillingen optages på bånd, film eller lignende, idet man kan nægte optagehold, lydteknikere og filmfotografer adgang til forestillingen. Producenter af teaterforestillinger har derved en stærkere retsposition end fonogramproducenter, hvis produktioner i vidt omfang spredes til almenheden, og derved i særlig høj grad er sårbare for ulovlig kopiering m.v. Endvidere må det bemærkes, at teaterproducenterne ved aftaler med de involverede skuespillere og andre rettighedshavere kan sikre sig en selvstændig adgang til at skride ind over for uønsket kopiering og spredning af forestillingerne.

Endelig gælder der formentlig i en vis udstrækning en ulovhjemlet beskyttelse mod fremmed udnyttelse af forestillinger, jfr. Højesterets dom om radioudsendelse af mellemresultater fra fodboldkampe i UfR 1982, side 179. Hertil kommer, at i de

tilfælde, hvor de medvirkende ophavsmænds og udøvende kunstneres tilladelse er fornøden, ville det kunne være i strid med god markedsføringsskik (jfr. markedsføringslovens § 1) eller kravene om rimelig hensyntagen til medkontrahentens interesser (diligenspligt), hvis denne tilladelse blev givet til en konkurrerende udnyttelse uden foranstalterens samtykke.

En beskyttelse af teaterforestillinger, koncerter o.lign. er gennemført efter tysk ret, jfr. UrhG § 81. Det bestemmes heri, at hvis en udøvende kunstners fremførelse foranstaltes af en virksomhed (Unternehmen), er virksomhedsindehaverens samtykke fornødent ved direkte TV-, radio- eller lignende overføring, ved optagelse eller ved TU- eller radioudsendelse. Denne ret varer, som de udøvende kunstneres, i 25 år.

En eventuel beskyttelse af teaterproducenter ville få et udtalt konkurrenceretligt præg, og den ville (som det ses i tysk ret) tillige være ganske vidtgående. Teaterproducenter m.fl. har primært en økonomisk interesse i at hindre transmissioner m.v. af deres forestillinger så længe disse vises og måske en kortere periode herefter, Allerede efter et par år er det uhyre sjældent, at en bestemt opsætning gentages, og det er derfor vanskeligt her at argumentere for en konkurrenceretlig beskyttelse af producenterens investering.

På baggrund heraf og iøvrigt i lyset af de generelle ulemper, som knytter sig til producentbeskyttelser, jfr. ovenfor afsn. 6.2.2. kan udvalget ikke gå ind for en særlig beskyttelse af teater forestillinger.

7. Forlængelse af beskyttelsesperioden.

7.1. Argumenter for en forlængelse.

Bag kravet om en forlængelse af beskyttelsesperioden ligger de erfaringer, som grammofonbranchen har gjort siden ophavsretsloven blev vedtaget. Ved lovens ikrafttræden i 1961 regnede

man ikke med, at det ville blive aktuelt at genudgive ældre indspilninger. Dette er imidlertid blevet ganske sædvanligt, fordi det har vist sig, at indspilningerne fra 1950'erne har en meget høj teknisk kvalitet. Hertil kommer, at man har udviklet forskellige metoder til at forbedre lyd kvaliteten på de ældre indspilninger. Ikke mindst i perioder med nostalgiske modebølger er det populært at udgive genoptryk af gamle grammofonplader. For så vidt pladerne er mere end 25 år gamle, behøver man alene at betale afgift for ophavsrettighederne, hvorimod det ikke er nødvendigt at vederlægge de medvirkende musikere og sangere eller den, der har fremstillet den oprindelige indspilning. Denne korte kopieringsbeskyttelse kan kritiseres på flere punkter.

a) Det er alment set utilfredsstillende, at præstationer kan anvendes uden tilladelse. Dette gælder ikke mindst så længe den oprindelige rettighedshaver stadig er i live.

b) Den udøvende kunstner, som medvirker på pladen, kan have udviklet sig, og på baggrund heraf kan der i visse tilfælde være en modvilje imod, at kunstnerens ældre præstationer skal genudgives. Er beskyttelsestiden udløbet, kan dette ikke hindres. Genudgivelser af ældre indspilninger kan desuden betyde, at kunstnerens nyere produktioner skal konkurrere med frie gengivelser af ældre indspilninger.

c) For mange kunstnere kommer populariteten i bølger, eller de er i det hele kun aktive i en kort periode. Forholdet er imidlertid ofte det, at produktionen fra en ganske kort periode i princippet skal dække kunstnerens leveomkostninger i væsentligt længere tid.

d) Især klassiske indspilninger er kostbare at foretage og har et forholdsvis lille marked, sammenholdt med de mere populære indspilninger. Dette gælder f.eks. ikke mindst operaindspilninger. En forlænget beskyttelsesperiode kan betyde et styrket incitament til aktivitet på dette område.

7.2. Udviklingen i udlandet.

De internationale konventioner på de nærtstående rettigheders område kræver en beskyttelse i mindst 20 år. I samtlige nordiske lande gælder som nævnt en beskyttelse på 25 år.

Beskyttelsen af fonogrammer er i udlandet udformet på meget forskellig vis. I visse lande, især i Latinamerika, anses fonogrammer for musikalske værker, og man anvender den sædvanlige ophavsretlige beskyttelsesperiode på dem. I visse andre lande beskyttes fonogrammer mod kopiering af lovgivningen om illoyal konkurrence, og beskyttelsestiden er i så fald ikke fastsat, men kan i princippet være uendelig. I de angelsaksiske lande, især USA, beskyttes fonogrammer derved, at producenten har ophavsret ("Copyright") til fonogrammet, og beskyttelsesperioden er da den samme, som den der generelt gælder for ophavsrettigheder. I atter andre lande findes andre systemer. Den korteste beskyttelsesperiode synes at være 10 år.

Det bør iøvrigt bemærkes, at begrebet beskyttelsesperiode ikke er entydigt. I visse lande, såsom de nordiske, angår beskyttelsen såvel kopiering som - i mere eller mindre omfattende form - brug af fonogrammet (i radio eller TV eller ved anden offentlig fremførelse). I andre lande vedrører beskyttelsen derimod ofte kun kopiering. I de nordiske lande har man en ensartet beskyttelsesperiode for alle former for udnyttelse af fonogrammer. For så vidt man ønsker at forlænge beskyttelsesperioden med hensyn til f.eks. kopiering, opstår derved spørgsmålet, om man også bør forlænge beskyttelsesperioden med hensyn til anden udnyttelse.

For øjeblikket beskytter ialt 39 lande i og udenfor Romkonventionen fonogrammer mod kopiering i 50 år eller derover, og yderligere 16 lande beskytter i længere tid end den foreskrevne minimumsperiode på 20 år. Eksempelvis kan nævnes, at den nye ophavsretslov fra 1977 i USA beskytter fonogramproducenter i 75 år fra offentliggørelsen eller 100 fra tilblivelsen. Beskyt-

teisen omfatter ikke udsendelse i radio og TU. I Storbritannien er beskyttelsesperioden 50 år for fonogramproducenter, og den omfatter såvel kopiering som offentlig fremførelse. De udøvende kunstnere beskyttes mod optagelse af deres fremførelse og kopiering af optagelserne ved særlige straffebestemmelser, som ikke indeholder tidsgrænser. I Den tyske Forbundsrepublik gælder en 25-årig beskyttelse for udøvende kunstnere og fonogramproducenter. Beskyttelsen indbærer enerettigheder vedrørende kopiering og vederlagsrettigheder med hensyn til radiospredning. I Spanien ydes en 40-årig beskyttelse for fonogramproducenterne mod kopiering og radiospredning. I Østrig er beskyttelsesperioden 50 år for fonogramproducenter og 30 år for radioudsendelser. Fonogramproducenternes beskyttelse omfatter såvel kopiering som radiospredning. I Schweiz gælder en 50-årig beskyttelsesperiode med hensyn til kopiering af fonogrammer, hvorimod der ikke beskyttes mod radiospredning. I DDR, Polen og Taiwan gælder der 10-årige beskyttelsesperioder.

I Frank Gotzens rapport til EF-kommissionen vedrørende de nærtstående rettigheder inden for EF foreslås som nævnt en 50-årig eneret til kopiering og radiospredning.

7.3. Konsekvenser af en forlænget beskyttelsesperiode.

Den formentlig vigtigste følge af en forlænget beskyttelsesperiode vil være, at det i en længere periode end hidtil bliver ulovligt uden tilladelse fra fonogramproducenten og den udøvende kunstner at fremstille kopier af indspilninger. Her skal alene tilføjes, at denne forlængelse vil få en stadigt stigende praktisk betydning. I de sidste 20-30 år har indspilningerne været af en så høj teknisk kvalitet, at de meget vel kan genudgives og værdsættes af publikum. Den store betydning af sådanne nyudgivelser fremgår f.eks. af de senere års interesse i 1950'ernes rockmusik og af de mange genudgivelser af ældre indspilninger af klassisk musik.

En anden følge af en generel forlængelse af beskyttelsesperioden bliver, at radio og TV må betale vederlag til udøvende kunstnere og producenter for brugen af indspilninger, som er mere end 25 år gamle. Dette vil betyde årlige merudgifter for Danmarks Radio, specielt for brugen af grammofonplader og ældre egenproduktioner. Det er vanskeligt at angive disses størrelse. Det gælder både for så vidt angår Danmarks Radios egenproduktion som brugen af grammofonplader.

Gramex har dog for udvalget beregnet, at den sidst slettede årgang i 1980 ville have indbragt godt 35.000 kr. i vederlag fra Danmarks Radio. Dette beløb kan ikke uden videre multipliceres med 25 for at opgøre betydningen af den drøftede forlængelse. Man skønner, at den muligvis ville have medført en merindtægt for organisationen på ca. 1/2 mio kr. For så vidt angår Danmarks Radios vurdering af dette spørgsmål henvises til mindretalsudtalelsen s. 57 f.

Det har været anført, at denne konsekvens for radio og TVs vedkommende kunne undgås ved en opdeling af beskyttelsesperioden, således at der gælder en 50-årig beskyttelse for kopiering, men alene en 25-årig vederlagsret for radio- og TV-udsendelse. Hertil kan det bemærkes, at en sådan opsplitting af beskyttelsesperioden ikke er indført i noget andet land. Der findes i visse lande forskellige beskyttelsesperioder for forskellige rettighedshavere, men varierende beskyttelsesperioder for forskellig anvendelse af ensartede præstationstyper er ikke indført noget steds.

Det bør endelig understreges, at en forlængelse af beskyttelsesperioden til eksempelvis 50 år ikke automatisk vil indebære, at man generelt yder denne beskyttelse til indspilninger fra alle andre lande. Retten til vederlag efter den gældende § 47 for brug af indspilninger i radio og TV gælder således alene i forhold til indspilninger, som er foretaget i lande, som har tiltrådt Romkonventionen, og som yder en tilsvarende beskyttelse af danske optagelser, altså f.eks. ikke Frankrig eller USA.

Der findes i de internationale konventioner visse bestemmelser om ensartede beskyttelsesperioder, hvorefter beskyttelsen kun gælder så længe, der beskyttes i det land, hvorfra indspilningen stammer. Ved anvendelse af sådanne regler i forhold til beskyttelsen efter § 46 vil det kunne opnås, at når beskyttelsen bortfalder i udlandet, sker det ligeledes her i landet. Således ville - også efter en forlængelse - den 25-årige beskyttelse stadig finde anvendelse med hensyn til indspilninger fra lande med en 25-årig beskyttelse, f.eks. Den tyske Forbundsrepublik. Som det fremgår af afsnit 10.2. nedenfor, finder udvalget, at den nærmere tekniske udformning af reglerne om den internationale tillempling af beskyttelsen kan henskydes til kulturministeriet.

7.4. Periodens fastlæggelse.

Det er foreslået i udvalget, at beskyttelsestiden udvides til 75 år fra fremførelsestidspunktet. Det bemærkes herved, at beskyttelsestiden for de egentlige ophavsrettigheder i praksis vil være mellem 50 og 100 år fra værkets frembringelse. En beregning af beskyttelsestiden med udgangspunkt i de enkelte medvirkendes dødsår vil ofte være upraktisk, idet de udøvende kunstnere ofte medvirker i ensemblepræstationer, f.eks. i film eller symfoniopførelser. En beskyttelsestid på 75 år fra fremførelsestidspunktet vil gennemsnitligt give de udøvende kunstnere samme beskyttelse som de egentlige ophavsmænd. Det bemærkes endvidere fra de udøvende kunstneres repræsentant, at beskyttelsestiden for fonogramindspilninger ifølge USA's copyright act 1977 er 75 år fra den første offentliggørelse, dog max 100 år fra indspilningen.

Imod en så betydelig udvidelse af beskyttelsesperioden taler navnlig, at en så stor del af udsendeshonorarer m.v. som muligt bør tilfalde nulevende kunstnere, for hvem det ofte er den eneste indtægtskilde. Hertil kommer de praktiske vanskeligheder i forbindelse med håndteringen af ældre rettigheder.

Da beskyttelsesperiodens længde ikke har udkrystalliseret sig i nogen klar regel på det internationale plan, er det klart, at fastsættelsen beror på et skøn og på overvejelser om, hvad der kan opnås enighed om på nordisk plan. De nordiske forhandlinger peger for øjeblikket mod en periode på 50 år. Udvalgets flertal finder at kunne henholde sig hertil.

Et mindretal, Erik Carlsen og Britta Kummel, skal indledningsvis gøre opmærksom på, at den gældende lovgivnings beskyttelsestid på 25 år går videre end den beskyttelsestid på 20 år, Danmark ved sin tilslutning til Romkonventionen har forpligtet sig til at indføre i den nationale lovgivning. Hertil kommer, at en række af de lande, der har tilsluttet sig konventionen, alene beskytter mod kopieringen af optagelser, men derimod slet ikke giver beskyttelse mod, at optagelserne gøres tilgængelige for almenheden, altså f.eks. at grammofonplader benyttes i radiofoniernes udsendelser. Af de lande, der giver en sådan beskyttelse til såvel udenlandske udøvende kunstnere som producenter, er det kun Brasilien og Østrig, der beskytter i mere end 25 år. I Vesttyskland har man således kun en 25-årig beskyttelse på trods af, at der er tale om en ret ny lov.

En udvidelse af beskyttelsestiden til 50 år ville betyde øgede udgifter for Danmarks Radios brug af egne programmer, som gennem årene er produceret ud fra den forudsætning, at der skulle betales honorar ved evt. genudsendelse inden for en 25-årig periode, men at genudsendelse herefter kunne ske frit.

En udvidelse af beskyttelsestiden til 50 år ville endvidere medføre øgede udgifter for Danmarks Radios brug af grammofonplader.

Danmarks Radios betalinger til GRAMEX for udsendelse af grammofonplader er gennem de senere år steget fra 2,5 mio kr. i 1970 til 11,5 mio kr. i 1981. Med den tendens, der synes at være mod en stadigt bredere tilslutning til Romkonventionen, vil dette beløb formentlig øges væsentligt i de nærmeste år,

fordi Danmarks Radio uden videre er forpligtet til at betale for brugen af grammofonplader fra de nye lande, der tilslutter sig konventionen.

I 1901, hvor Danmarks Radio betalte 11,5 mio kr., var 55% af de grammofonplader, der blev benyttet i udsendelserne, beskyttede. Med en øget tilslutning til Romkonventionen, f.eks. fra USA og Frankrig vil betalingen således stige med adskillige mio kr. til udenlandske kunstnere og producenter - altså uden at der sker en udvidelse af beskyttelsestiden. Da man ikke ved, hvilke nye lande der i de kommende år vil tilslutte sig konventionen og heller ikke, hvilke øgede muligheder der med den tekniske udvikling bliver for at benytte indspilninger, der er mere end 25 år gamle, er det umuligt at anslå, hvor stor Danmarks Radios merudgift ved en forlængelse af beskyttelsestiden til 50 år ville blive.

For så vidt angår retsstillingen i de øvrige nordiske lande bør man være opmærksom på, at afgifterne til udøvende kunstnere i Norge går ind i en fond, hvis midler udelukkende kommer landets egne kunstnere til gode (se ovenfor s.27 og 31), og at Finland slet ikke har tilsluttet sig Romkonventionen og derfor ikke betaler afgifter til udenlandske udøvende kunstnere og producenter.

Det er derimod tilfældet i Danmark, og det kan i den forbindelse oplyses, at kun en mindre del af afgiftsbetalingen fra Danmarks Radio er betaling til danske udøvende kunstnere og producenter (ca. 25% af de grammofonplader, der i 1980 blev benyttet i Danmarks Radios udsendelser, var danske), mens størstedelen er betaling for brugen af udenlandske grammofonplader.

Det nævnte mindretal kan have forståelse for visse af de tanker, der ligger bag udvalgsflertallets forslag om en udvidelse af beskyttelsestiden fra 25 til 50 år, men tvivler på, at konsekvensen af en sådan udvidelse ud fra en helhedsbetragt-

ning vil være til fordel for danske udøvende kunstnere. En udvidelse ville, således som det fremgår af det ovenfor anførte, medføre øgede honorarudgifter for Danmarks Radio for brugen af ældre danske men især udenlandske præstationer. Konsekvensen heraf ville være færre midler til ny produktion, og det vil sige, at man havner i den formindskelse af produktionen og dermed beskæftigelsen af udøvende kunstnere, som også de internationale kunstnerfederationer er bekymrede for.

Ud fra ovennævnte overvejelser må det nævnte mindretal fraråde den foreslåede udvidelse af den gældende beskyttelsestid på 25 år for udøvende kunstnere og producenter.

Blandt udvalgsflertallets medlemmer ønsker Jens Buhl, Halvor Lund Christiansen, Svend Erichsen, Bjørn Høberg-Petersen og Jan Schultz-Lorentzen heroverfor særligt at påpege, at der i forarbejderne til ophavsretslovens kap. V udtrykkeligt er henvist til radiofoniernes brug af grammofonplader, som en væsentlig faktor bag ønsket om at indføre en beskyttelse for de udøvende kunstnere. I den danske betænkning (p. 164) anføres herom, at "kommissionen har ud fra en objektiv bedømmelse af forholdene netop anset det for særdeles ønskeligt, at radioinstitutionernes gratis benyttelse af de udøvende kunstners præstationer på dette område ophører. Under de nuværende forhold kan en radiofoniinstitution basere en væsentlig del af sine programmer på en sådan uhonoreret medvirken fra de udøvende kunstners side, og det sker faktisk i meget vidt omfang, hvilket kommissionen ikke kan finde rimeligt og retfærdigt." I dag taler disse betragtninger med samme styrke for at udvide beskyttelsestiden, således at der kan ydes kunstnerne et passende vederlag for den stigende anvendelse af ældre fonogrammer.

Det må endvidere være rimeligt at tilstræbe en udligning af forskellen i beskyttelsesperiode for skabende og udøvende kunstnere, således som det er kommet til udtryk i forslaget om forlængelse af perioden til 75 år fra fremførelsestidspunktet for de udøvende. Man ønsker i denne forbindelse at under-

strege, at det ikke bør være ganske udelukket at overveje en differentiering af beskyttelsestidens længde for de forskellige kategorier af rettighedshavere, som er omfattet af kap. V , hvis det findes betænkeligt at forlænge radiofoniernes og fonogramproducenternes periode tilsvarende. Da der imidlertid, som ovenfor anført, blandt de nordiske lande synes at kunne opnås enighed om en generel forlængelse af beskyttelsesperioden til 50 år, finder disse medlemmer af udvalget for tiden at kunne tilslutte sig dette forslag.

7.5. Overgangsbestemmelser.

Ved en forlængelse af beskyttelsesperioden må der tages stilling til, hvilke præstationer forlængelsen omfatter. Det er normal praksis ved styrkelser af den ophavsretlige beskyttelse, at denne kommer alle de værker til gode, som er beskyttet på tidspunktet for lovændringens ikrafttræden. Dette princip har den store praktiske fordel, at man kan beskytte alle værker ensartet. Det ville være lidet praktisk at have en varierende beskyttelse alt efter om værket eller præstationen er frembragt før eller efter en bestemt dato. Ved en forlængelse af beskyttelsens varighed må konsekvensen heraf være, at forlængelsen i hvert fald kommer de præstationer til gode, som er beskyttet ved ændringens ikrafttræden.

Da man i Vesttyskland i 1965 forlængede den ophavsretlige beskyttelsesperiode fra 50 til 70 år efter ophavsmandens dødsår, lagde man dette princip til grund, jfr. UrhG § 129. Man genoptog ikke beskyttelsen af værker, der inden lovens ikrafttræden var blevet frie. Derimod var der visse problemer med indtalte sprogværker, idet denne udnyttelse ikke var omfattet af beskyttelsen efter den tidligere lovgivning. Om disse indspilninger bestemtes i § 131, at de fortsat måtte udnyttes i det tidligere tilladte omfang, forudsat indspilningen var udgivet før lovændringens ikrafttræden.

Under drøftelserne af forlængelsen af beskyttelsesperioderne for de nærtstående rettigheder på nordisk plan er det fra norsk side foreslået, at man giver den forlængede beskyttelsesperiode virkning for alle optagelser, som er mindre end 50 år gamle. Dette ville indebære, at optagelser, som efter den gældende retstilstand er faldet i det fri 25 år efter de blev fremstillet, atter skulle omfattes af beskyttelsen indtil der er gået 50 år. Dette forslag - der ikke støttes fra finsk og svensk side - finder udvalget ikke at kunne tiltræde, idet det ville medføre nogle komplicerede og uønskelige overgangsproblemer. Bl.a. måtte man i givet fald regulere de tilfælde, hvor der er

sket udnyttelse og herunder navnlig eksemplar fremstilling i den periode, hvor optagelsen har været ubeskyttet. Især for de lidt ældre optagelser må der endvidere henvises til de problemer, der vil opstå, hvis rettighedshaveren i den ubeskyttede periode er afgået ved døden eller - hvis der er tale om en juridisk person - er opløst f.eks. ved konkurs. For god ordens skyld skal det iøvrigt fremhæves, at de af udvalget foreslåede udvidede beføjelser i overensstemmelse med almindelig sædvane inden for immaterialretten forudsættes at få virkning for alle præstationer, som nyder beskyttelse ved lovens ikrafttræden.

En anden problemstilling, der opstår ved en forlængelse af beskyttelsesperioden, vedrører de kontraktslige forhold. Det kan bl.a. være problematisk, om en aftale om rettighedsoverdragelse, indgået før forlængelsen af beskyttelsesperioden, automatisk skal anses for også at omfatte forlængelsen. Besvarelsen af dette spørgsmål kan næppe gives generelt, da de pågældende kontrakter er af ganske varierende indhold, ligesom de ofte indeholder reguleringer af forskellige konkurrencemæssige forhold. Problemerne må således finde deres løsning ved konkret fortolkning i overensstemmelse med kontraktsrettens almindelige grundsætninger, eventuelt under anvendelse af de særlige fortolkningsprincipper, som findes på ophavsrettens område.

8. Transmission af Det kgl. Teaters forestillinger.

I ophavsretslovens § 45, stk. 4 bestemmes, at Det kgl. Teater uanset de udøvende kunstners ret til umiddelbar radio- og fjernsynsudsendelse efter § 45, stk. 1 b) kan lade teatrets festforestillinger eller forestillinger i anledning af officielle besøg udsende af Danmarks Radio i lydradio og fjernsyn. Denne bestemmelse blev indføjet i loven under behandlingen i Folketinget med den begrundelse, at Det kgl. Teater ved disse festforestillinger m.v. virker som statsteater på en sådan måde, at spørgsmålet om transmission ikke bør bero på de medvirkende kunstners større eller mindre velvilje. Man fandt derfor, at

kunstnernes pligt til at tåle transmissionen burde være fastsat i selve loven. En ret for de udøvende kunstnere til at nægte transmission i de enkelte tilfælde ville kunne give anledning til store vanskeligheder for teatrets ledelse, (jfr. folketingsudvalgets betænkning, FT 1960-61 2. samling, sp. 642 f.) Denne bestemmelse har siden været genstand for en del kritik. Dels har man fundet det urimeligt og stridende mod Romkonventionen, at kunstnernes rettigheder efter ophavsretsloven er beskåret på dette punkt, dels har man påpeget en række uklarheder med hensyn til bestemmelsens fortolkning. Reglen har endvidere været genstand for kritik ud fra det synspunkt, at de optrædende kunstnere ved en teaterforestilling benytter sig af sceniske virkemidler, som gengivet i TV virker forkerte. Man har derfor anfægtet det kunstnerisk forsvarlige i sådanne transmissioner.

De nævnte uklarheder vedrører bl.a. spørgsmålet, om henvisningerne i § 45, stk. 3 også finder anvendelse på disse transmissioner, spørgsmålet om Det kgl. Teaters særlige ret efter bestemmelsen kan frafalde ved aftale og spørgsmålet om, hvornår en forestilling er at betragte som en festforestilling.

Det hører med til baggrunden for bestemmelsen i § 45, stk. 4, at der i 1958 blev afsagt en højesteretsdom om Det kgl. Teaters skuespil- og operapersonales adgang til at modsætte sig fjernsynstransmissioner af teatrets forestillinger. Sagen, der er refereret i UfR 1958, s. 826, var foranlediget af, at chefen for Det kgl. Teater havde tilsluttet sig, at Statsradiofonien kunne transmittere operetten "Pinafore" i fjernsynet. På de berørte kunstneres vegne anlagde Dansk Skuespiller Forbund sag mod teatret, idet man nedlagde påstand om, at de ansatte kunstnere ikke var forpligtet til at tåle, at teatret lod de forestillinger, hvori de medvirkede, udsende direkte eller indirekte i fjernsynet. Højesteret fandt - efter kunstnernes ansættelsesvilkår - ikke at disse kunne nedlægge forbud mod udsendelsen. Man lagde i denne forbindelse vægt på, at kunstnernes arbejdsbyrde ikke ville blive forøget, at det ikke

var antageliggjort at de ville lide et økonomisk tab af betydning, at det ikke kunne antages, at de medvirkende ville blive påført en særlig psykisk belastning til skade for deres præstationer og ~~jt~~ det ikke var godtgjort, at præstationerne i de til udsendelse godkendte forestillinger ville fremtræde som i betydende grad forringede i gengivelsen i fjernsyn. Spørgsmålet om en aftalemæssig ordning, hvorefter også andre af Det kgl. Teaters forestillinger end de i § 45, stk. 4, nævnte kan transmitteres i fjernsynet, gav anledning til flere politiske debatter, herunder også forespørgselsdebatter i Folketinget i 1972 og 1976. Med en enkelt afbrydelse i 1975-76 har der været forskellige aftaleordninger siden 1972. Den gældende overenskomst kan opsiges med 1 års varsel til udgangen af en sæson, dog tidligst til udgangen af sæsonen 1983/84. For en detaljeret gennemgang af disse forhold henvises til Bendt Rothe: "Skuespillerkunst og Skuespillerret"¹¹, København 1980, s. 150 ff, og s.403 ff.

Ved den nærmere vurdering af reglen må det bemærkes, at den alene vedrører de optrædende kunstnere. Transmissionerne kan derfor kun gennemføres, hvis indehaverne af de involverede ophavsrettigheder efter lovens §§ 1 og 2 har meddelt samtykke. Denne hindring bortfalder til dels, hvis ophavsretten til det pågældende stykke er udløbet, men dette vil dog kun sjældent betyde, at stykket hermed er helt frit for ophavsretlige bindinger. Således vil scenegrafen oftest have ophavsret til kulisser, kostumer m.v. og det må endvidere antages, at instruktøren i visse tilfælde har ophavsret som bearbejder af stykket, jfr. afsnit 6 .2. Uanset reglen i § 45, stk. 4 må der således ofte træffes visse aftaler med rettighedshavere, som er i stand til at nedlægge forbud mod transmissionen.

Reglen må for en væsentlig del af de berørte kunstneres vedkommende vurderes i lyset af de ansatte rettighedshaveres retsstilling. Efter gældende ret må hovedreglen i sådanne forhold antages at være, at rettighederne ikke overgår til arbejdsgiveren i videre omfang end nødvendigt af hensyn til dennes sædvanlige virksomhed, jfr. Højesterets dom i sagen UfR 1978 s.901.

Det er tvivlsomt, om Det kgl. Teaters transmissionsadgang efter § 45, stk. 4 tillige kan anses for hjemlet efter denne grund-sætning, og det må endvidere bemærkes, at den næppe finder anvendelse på f.eks. gæstesolister og andre, hvis tilknytning til teatret ikke beror på et egentligt ansættelsesforhold.

På denne baggrund kan det overvejes, om reglen - for så vidt den ønskes opretholdt under en eller anden form - bør bevare sin nuværende struktur og placering. Det kan ikke for nærværende udelukkes, at udvalget under arbejdet med arbejdstageres ophavsret vil fremkomme med forslag til særregler med hensyn til visse grupper af ansatte og rettighedshavere, f.eks. i relation til Danmarks Radio. I så fald ville det formentlig være hensigtsmæssigt at knytte den her drøftede problemstilling til et sådant regelsæt. Endvidere skal der peges på muligheden af at henskyde reguleringen af spørgsmålet til den almindelige fastsættelse af ansættelsesvilkår for Det kgl. Teater, som efter forhandling mellem teatrets ledelse og personaleorganisationerne sker i form af en kulturministeriel bekendtgørelse (senest bekendtgørelse af 31. marts 1971: Reglement for Det kgl. Teater og Kapel). Denne løsning vil dog fortsat nødvendiggøre, at der træffes særlig aftale med de kunstnere, som er engageret i henhold til individuelle kontrakter. Danmarks Radios repræsentanter i udvalget mener derfor, at det er nødvendigt at opretholde den gældende § 45, stk. 4, for at sikre transmissioner fra festforestillinger, ^f idet en ændring ville kunne betyde, at Danmarks Radio ikke vil kunne tilvejebringe de nødvendige aftaler med f.eks. udenlandske gæstesolister. Udvalgets flertal, der indtil videre finder det rettest at lade bestemmelsen udgå helt, bemærker iøvrigt, at det, dersom reglen skulle blive opretholdt, bør overvejes, om reglen i givet fald bør opretholdes som en ret til fri udnyttelse. De hensyn, som måtte tale for at undgå en forbudsmulighed for kunstnerne, synes ikke at retfærdiggøre, at disse tillige skal være uden mulighed for at få vederlag for TU-transmissionen.

Udvalget skal slutteligenbemærke, at man ikke kan tilslutte sig,

at bestemmelsen skulle være stridende mod Romkonventionen. Efter Art. 4, jfr. Art. 6 i denne konvention skal der kun ydes national behandling i relation til fremførelser og radio- og fjernsynsudsendinger, som finder sted i eller fra en anden stat, som har tilsluttet sig konventionen. Konventionen dækker således kun internationale situationer, jfr. herved Abraham L. Kaminstein's rapport fra Romkonferencen i Copyright 1962, s. 157 ff (s. 161). Da § 45, stk. 4 imidlertid ikke opfylder mindstekravene i Romkonventionens Art. 7, stk. 1, litra a, kan transmissionen ikke overføres til andre lande, der er tilsluttet Romkonventionen, medmindre der indgås særlige aftaler.

9. Sekundær udnyttelse af udøvende kunstners lydfæstede præstationer.

9.1« Indledning.

I ophavsretslovens § 41 tillægges de udøvende kunstnere og fonogramproducenterne en ret til vederlag for radio- og fjernsynsudsendelse og brug i erhvervsmæssigt øjemed ved andre offentlige fremførelser af deres lydfæstede præstationer. Hvis to eller flere kunstnere har samvirket ved fremførelsen, kan de kun gøre vederlagskravet gældende i fællesskab. De udøvende kunstners ret kan iøvrigt kun gøres gældende gennem fremstilleren eller gennem et af kulturministeren godkendt fællesorgan for fremstillerne og de udøvende kunstnere. I henhold til denne bestemmelse har kulturministeriet godkendt organisationen GRAMEX til at varetage de nævnte rettigheder. I praksis gøres der ikke brug af retten til at lade fonogramproducenten varetage de udøvende kunstners rettigheder.

En ret til vederlag for anden offentlig fremførelse end i radio og TV er ikke hjemlet i Finland og Sverige. (I Norge er der som nævnt i afsnit 5 .2. indført et særligt fondssystem.) I disse lande overvejes det, om retten bør udvides på dette punkt. Den danske ordning har i praksis fungeret tilfredsstillende, bl.a. ved et udstrakt samarbejde mellem KODA, der varetager komponisternes interesser, og GRAMEX, og der er ikke stillet forslag om ændring af reglerne på dette punkt.

Det kan overvejes, om der er behov for den særlige hjemmel for de udøvende kunstnere til at gøre deres vederlagskrav gældende gennem fonogramproducenterne. I tilfælde af, at nogen måtte ønske at benytte denne ret, vil det medføre, at systemet bliver vanskeligere at håndtere, idet det er en fordel, at der er så få

aftaleparter som muligt. På internationalt plan kan man endvidere notere sig, at ud af de 21 stater, som indtil udgangen af 1978 havde ratificeret Romkonventionen og som overhovedet indrømmer en sådan vederlagsret, gav kun to stater (Fiji og Storbritannien) alene vederlagsret til fonogramproducenterne for offentlig fremførelse af indspilninger, 6 stater (Chile, Columbia, Ecuador, Mexico, Paraguay og Uruguay) alene en vederlagsret til de udøvende kunstnere og de resterende stater indrømmede en sådan ret til begge kategorier (Brasilien, Costa Rica, Tjekkoslavakiet, Danmark, Den tyske Forbundsrepublik, Guatemala, Italien, Østrig og Sverige). Norge har som tidligere nævnt en kollektiv fondsordning, hvorefter fonogramproducenterne dog i princippet har en individuel ret. Af de sidstnævnte lande synes Costa Rica og Guatemala ikke at have nogen speciel lovgivning om Romkonventionens ikrafttræden. I Sverige, Danmark, Brasilien, Tjekkoslavakiet og Italien gælder rettighederne begge grupper. I Østrig er retten tillagt fonogramproducenterne, men udøvende kunstnere har ret til en del af vederlaget. I Den tyske Forbundsrepublik er rettighederne modsat tillagt de udøvende kunstnere, mens fonogramproducenterne har ret til en del af vederlaget.

I praktisk taget alle de nævnte lande har man opbygget fællesorganisationer til varetagelse af rettighederne, dvs. at der i hvert land findes en fælles organisation for grammofonindustrien og de udøvende kunstnere. Dette er tillige forholdet i Finland, mens rettighederne i Sverige kun kan gøres gældende gennem fonogramproducenterne. I Norge er der som følge af den kollektive fond ikke behov for organisationer af denne type.

I Frank Gøtzens rapport til EF-kommissionen foreslås, at visse af de udøvende kunstners beføjelser alene skal kunne gøres gældende gennem en fælles forvaltningsorganisation.

9.2. Fremkomne forslag.

Der er over for udvalget stillet forslag om, at § 47 ændres fra at være en tvangslicensbestemmelse til en aftalelicensordning. Dette ville indebære, at præstationerne kun kan udnyttes på basis af en aftale, men at en aftale mellem de repræsentative organisationer og brugerne om fremførelse af præstationerne i henhold til loven også får virkning for de rettighedshavere, som ikke er omfattet af de aftalesluttende organisationer. Det er endvidere - på baggrund af den nugældende rettighedskonstruktion - foreslået, at reglen bør udformes som en generel regel, omfattende både lyd- og billedoptagelser. Videre er det foreslået, at bestemmelsen skal omfatte udlån og udleje af optagelserne fra biblioteker o.lign., at den skal suppleres med en beskyttelse af rettighedshavernes ideelle interesser (droit moral), at der indføres en 5-årig forældelse af vederlagskravene, og at det endelig bør overvejes, om musikdramatisk anvendelse bør holdes uden for § 47.

Endelig må det nævnes, at udvalgets flertal under sine overvejelser er nået frem til, at vederlagsretten efter § 47 bør opbygges på et ændret grundlag i forhold til rettighederne efter §§ 45 og 46, jfr. herom ovenfor pkt. 6.2.4.

9.2.1. Aftalelicens.

En omdannelse af § 47 til en aftalelicens vil medføre, at de udøvende kunstnere og grammofonproducenterne kan hindre den offentlige fremførelse af deres præstationer, f.eks. i tilfælde hvor forhandlinger om en kollektiv aftale bryder sammen. Derved vil disse rettighedshavere få en mere direkte indflydelse på fastsættelsen af vederlaget for denne form for udnyttelse. Endvidere vil rettighedshaverne få visse muligheder for at indføre betingelser vedrørende udnyttelsens nærmere karakter. Sådanne betingelser kan angå omfanget af den samlede mængde grammofonmusik, som spilles i radioen, forholdet mellem brugen af grammofonmusik og egenproducerede optagelser eller det omfang, i

hvilket de enkelte kunstneres præstationer må udnyttes. Restriktioner af denne art kan efter omstændighederne være af betydelig interesse for de udøvende kunstnere, der herved kan varetage beskæftigelsesmæssige interesser. Sådanne vilkår kan dog forekomme betænkelige, idet de kan influere på radioens redaktionelle frihed. Også muligheden for at nedlægge kollektivt forbud mod radioudsendelse kan forekomme betænkeligt. En sådan mulighed foreligger i relation til ophavsmændene, jfr. ophavsretslovens § 22, men det må formentlig erkendes, at en blokade fra de udøvende kunstneres og grammofonproducenternes side vil være mere følelig for radioen. For så vidt angår de egentlige ophavsmænd er forholdet det, at der eksisterer et meget stort repertoire af frie værker - f.eks. den klassiske musik - som i givet fald vil kunne udsendes. Et tilsvarende repertoire af frie indspilninger, som er teknisk egnet til udsendelse i ordinære programmer, eksisterer ikke. Dette problem vil iøvrigt få tiltagende betydning ved en forlængelse af beskyttelsestiden, jfr. ovenfor afsnit 7.

Et flertal i udvalget finder det på denne baggrund betænkeligt at gennemføre en aftalelicensbestemmelse på dette område.

Et mindretal, Jens Buhl, Halvor Lund Christiansen, Svend Erichsen, Bjørn Høberg-Petersen og Jan Schultz-Lorentzen, finder at måtte fastholde forslaget om ændring af § 47 til en aftalelicensregel. Dette vil være i fuld overensstemmelse med det grundsynspunkt, udvalget tidligere har givet udtryk for i sin delbetænkning 1 om "Licenskonstruktioner og fotokopiering" p. 68, idet en sådan løsning hverken udelukkes af praktiske årsager eller ud fra samfundsmæssige eller almene kulturpolitiske hensyn. Som anført i delbetænkning 1, p. 36, har der med hensyn til rapportering om brugen af grammofonplader i radio og fjernsyn og administrationen af vederlagskravene herfor udviklet sig et fortræffeligt samarbejde mellem GRAMEX og Danmarks Radio. Et tilsvarende velfungerende samarbejde er etableret mellem GRAMEX og KODA med hensyn til opkrævningen af vederlag for andre offentlige fremførelser. Disse administra-

tive ordninger vil kunne fortsætte ganske uændret under en aftalelicensordning.

Det bør endvidere fremhæves, at GRAMEX og Danmarks Radio efter en indledende nævnskendelse om afgiftssatsernes størrelse bestandigt har kunnet forhandle sig frem til aftaler om vederlaget, således at ordningen i praksis i en lang årrække har virket som en aftalelicens uden tvangsmæssige indgreb.

Afgørende for en stillingtagen bliver derfor, om det er samfundsmæssigt akseptabelt at brugen af grammofonplader i Danmarks Radio kan begrænses eller under konflikter helt blokeres - i hvert fald for en tid. Som af flertallet anført har de skabende kunstnere allerede efter den nugældende § 22 disse muligheder. Brugen af grammofonplader - og udsendelsesvirksomheden i sin helhed - kan endvidere blokeres i forbindelse med arbejdskampe mellem Danmarks Radio og programmedarbejdernes eller teknikernes faglige organisationer. I forhold hertil, må de udøvende kunstneres og fonogramproducenternes blokademuligheder forekomme beskedne.

Der er i øvrigt intet til hinder for at kombinere en aftalelicens med regler om forligsmægling og udsættelse af konflikter ad modum arbejdsmarkedets forhandlingsregler, jfr. delbetænkning 1, p. 40 f.

Enhver fri forhandling med Danmarks Radio rummer teoretisk en mulighed for, at radioens redaktionelle frihed kan antastes. Hidtil er dog alle sådanne anslag - også fra væsentlig stærkere forhandlingsmodparter end de her omhandlede - blevet afvist med henvisning til, at Radiorådets lovmæssige beføjelse til frit at foretage den overordnede programlægning ikke kan gøres til genstand for aftalemæssige begrænsninger. Udvalgsflertallets betænkeligheder i så henseende må derfor forekomme grundløse.

Det forekommer mindretallet at være udtryk for en proportionsforvrængning at påkalde sig samfundsmæssige eller kulturpoli-

tiske hensyn til støtte for en tvangslicensregel på dette område, når henses til at udvalgets flertal tidligere har foreslået spørgsmålene om fotokopiering til undervisningsbrug og andre faglige formål reguleret ved aftalelicensregler.

Endelig ønsker mindretallet at fremhæve, at enhver tvangslicensregel - om det skønnes nødvendigt at indføre den - bør anses for at være af midlertidig karakter. Når der i tvangslicensregie er indarbejdet velfungerende administrative rutiner og forhandlingsmønstre, bør spørgsmålet om den ophavsretlige regulering tages op til ny vurdering på det således foreliggende grundlag. Efter mindretallets opfattelse må denne vurdering i dag føre til, at § 47 uden væsentlige betænkeligheder kan ændres til en aftalelicensregel.

9.2.2. Billedoptagelser.

En udvidelse af § 47 til at omfatte både lyd- og billedoptagelser vil især betyde, at skuespillere og andre direkte medvirkende vil få rettigheder til offentlig fremvisning af film, det være sig i biografer eller i fjernsyn. En sådan ret indgik i det oprindelige udkast til den gældende ophavsretslov, jfr. udkast til lov om ophavsretten til litterære og kunstneriske værker, København 1951 s. 162. Ved fremsættelsen af lovforslaget blev dette dog ændret under henvisning til at de kunstnere, der medvirker i en film, allerede efter gældende ret ved et forbehold om royalty kunne sikre sig et vederlag, jfr. Folketingstidende 1959/60 tillæg A, spalte 2769.

En sådan ordning har været forhandlet mellem Foreningen af Danske Filmproducenter og Dansk Skuespillerforbund. I en overenskomst mellem disse parter af 22. maj 1975 hedder det i § 8, stk. 8: "Med henblik på oprettelsen af en Gramex-lignende organisation, "Filmex", nedsættes en hurtigtarbejdende kommission, bestående af repræsentanter for de ophavsretlige kunstnerorganisationer samt eventuelt Gramex-kyndige, som skal afgive betænkning inden 1 år. Herefter skal nærværende § 8 tages op til fornyet forhandling mellem parterne." (§ 8 omhandler spørgsmålene om rettighederne til filmene.) De i bestemmelsen omhandlede forhandlinger endte imidlertid resultatløse.

Udvalget erkender, at der foreligger nogle problemer omkring de udøvende kunstners stilling i forhold til sekundære udnyttelser af film. Udvalget vil komme tilbage til disse spørgsmål i forbindelse med en mere generel regulering heraf, der tillige omfatter videogramudnyttelsen. Dette pånøder sig iøvrigt ikke mindst når henses til den af flertallet foreslåede ændring af § 45's retlige struktur, som vil indebære en eneret til offentlig fremførelse, jfr. herom afsnit 6.2.4.

For så vidt angår spørgsmålet om en særlig beskyttelse af producenter af billedoptagelser henvises til afsnit 12 nedenfor.

9.2.3. Udlån og udleje af optagelser.

Med hensyn til udleje og udlån af optagelser fra biblioteker og lignende kan det bemærkes, at ophavsretsudvalget i et notat til ministeriet for kulturelle anliggender om en ophavsretlig biblioteksafgift af 19. september 1978 har udtalt, at det er den principielle opfattelse hos et flertal af udvalgets medlemmer, at vederlaget til rettighedshaverne for bibliotekernes brug af bogværker m.v. bør overføres til ophavsrettens regie. Det anføres desuden, at man anser det for rimeligt, at også andre værkstyper end bøger omfattes af afgiften, da såvel komponister som billedkunstnere må anses for at have den samme interesse i at få vederlag for brugen af deres værker som forfatterne. Tilsvarende synspunkter gør sig gældende med hensyn til de i ophavsretslovens kap. V hjemlede rettigheder. 4 af udvalgets medlemmer fandt det dog for tidligt at udtale sig til fordel for en ophavsretlig vederlagsordning for biblioteksudlån, og ét medlem måtte som medlem af kulturministeriets bogudvalg - der behandlede spørgsmålet om en revision af afgiftsordningen - forbeholde sin stillingtagen.

Spørgsmålet om en afgift til rettighedshaverne efter § 47 for udlån af grammofonplader hænger bl.a. sammen med den særligt intensive udnyttelse, der kan ske ved udlån af fonogrammer. At selve udlånsvirksomheden intensiverer benyttelsen er en selvfølge. Hertil kommer dog, at det i modsætning til bøger og lignende materialer er muligt for brede dele af befolkningen at kopiere grammofonplader og bånd i deres helhed. Resultatet bliver en kopi, der i kvalitet kun adskiller sig ubetydeligt fra originalen. Om denne kopiering kan der henvises til udvalgets 2. delbetænkning, "Båndafgifter - sanktioner - påtale", betænkning nr. 944/1982.

Den 31. december 1981 var der ca. 1.129.000 grammofonplader og 674.000 kassettebånd i landets folkebiblioteker. Heraf var 1.032.000 plader og 380.000 bånd indspillet med musik. Antallet af udlån var i 1981 ialt ca. 6.915.000 plader og bånd. Udlånstallet for musikkørende fonogrammer var ca. 5.435.000.

I en henvendelse til udvalget har den danske gruppe af IFPI og Fællesrådet for Udøvende Kunstnere anført, at det må anses for både ønskeligt og muligt at indføre en bestemmelse om, at der skal svares en særlig biblioteksafgift i forbindelse med udlånet af fonogrammer. Det har altid stået som klar uretfærdighed, at de udøvende kunstnere og fonogramproducenterne som indehavere af rettigheder i henhold til ophavsretslovens kap. V ikke har modtaget nogen form for betaling for bibliotekernes brug af fonogrammer, medens der er indført en biblioteksafgiftsordning for forfattere. Man finder dog, at som følge af det meget betydelige omfang, som udlånet af fonogrammer har antaget og fremover vil få, er der tale om en så væsentlig sekundær anvendelse, at det bør indføres i ophavsretslovens § 47 og ikke i bibliotekslovgivningen, hvor reglerne om forfatterafgiften findes. IFPI og FfUK foreslår derfor, at der i ophavsretslovens § 47, stk. 1, 1. punktum efter ordet "fremførelser" tilføjes "eller udlånes fra offentlige biblioteker". I givet fald ville denne ordning kunne administreres af GRAMEX.

Udvalgsflertallets principielle stillingtagen til dette spørgsmål fremgår af det indledningsvist refererede notat til kulturministeriet om en ophavsretlig biblioteksafgift. Foranlediget af dette notat meddelte kulturministeriet i et brev af 23. januar 1980 udvalget, at man - efter at spørgsmålet havde været genstand for drøftelser med ressortdepartementerne i de andre nordiske lande - skulle gøre opmærksom på, at ministeriet ikke vil anse det for hensigtsmæssigt at søge gennemført en nyordning for så vidt angår biblioteksafgiften, der gør det muligt for ophavsmændene eller deres organisationer i nogen situation at hindre udlånet fra offentlige biblioteker af udgivne eksemplarer af ophavsretligt beskyttede litterære værker, musikværker eller kunstværker. Det tilføjedes bl.a., at det er ministeriets opfattelse, at principielt betydningsfulde og vidtrækkende ændringer i ophavsretslovgivningen ikke uden tvingende grund bør søges gennemført, med mindre de har vundet tilslutning i flere af de nordiske lande. På denne baggrund har udvalget afventet, at biblioteksafgiftsspørgsmål kan optages til nærmere drøftelser

på nordisk plan. Ved skrivelse af 1. september 1982 har ministeriet anmodet udvalget om at afgive en betænkning, der belyser mulighederne for en afgiftsordning på ophavsretligt grundlag, inden årsskiftet 1984/85. I skrivelsen gentages ministeriets principielle syn på muligheden for at nedlægge forbud mod biblioteksudlån, og det oplyses, at man har til hensigt at søge nedsat to arbejdsgrupper, der skal undersøge, på hvilke måder man praktisk/teknisk vil kunne tilrettelægge afgiftsordningen for udlånet fra folke- og skolebibliotekerne af henholdsvis kunstværkseksemplarer og grammofonplader.

Et andet, beslægtet problem vedrører udlejningen af udgivne fonogrammer. I den senere tid er det i flere tilfælde forekommet, at fonogrammer, der på sædvanlig vis er erhvervet i detailhandelen, er udbudt til leje for kortere tid ad gangen - typisk et døgn. Denne form for udnyttelse er efter gældende ret fri; den kan lovligt foretages uden samtykke fra kunstnere eller producenter eller - for den sags skyld - fra ophavsmændene til de indspillede værker. For så vidt angår de sidstnævnte vil spørgsmålet blive drøftet i sammenhæng med overvejelserne omkring spredning af videogrammer.

Med hensyn til de udøvende kunstnere og fonogramproducenterne finder udvalget, at de hensyn, som eventuelt måtte tale imod en forbudsret ved biblioteksudlån, ikke gør sig gældende ved udlejning af fonogrammer. Her er der tale om en rent kommerciel udnyttelse, som ikke mindst i lyset af den moderne kopieringsteknik bør indgå i rettighedsmønsteret. Udvalget foreslår derfor, at man udvider disse gruppers beskyttelse til også at omfatte udleje af fonogrammer. Forholdene vedrørende videogrammer tages op i sammenhæng med disse.

9.2.4. Musikdramatiske fremførelser.

§ 47 omfatter alle former for erhvervsmæssig, offentlig fremførelse af fonogrammer og skelner således ikke mellem masseud-

nyttelsessituationer og mere individualiserede udnyttelser. Tvangslicensen finder således også anvendelse ved musikdramatiske fremførelser, f.eks. i tilfælde hvor en ballet dances til musik, der afspilles fra et fonogram. Forslaget om at indsnævre bestemmelsens område skulle således medføre, at brug af fonogrammer ved opførelse af musikdramatiske værker blev undergivet rettighedshavernes eneret. I praksis vil tilladelse til sådan brug formentlig blive administreret af GRAMEX. For en sådan ordning taler, at musikdramatisk anvendelse af fonogrammer kan have en negativ virkning på f.eks. musikeres beskæftigelsessituation. Der vil endvidere i reglen være tale om en anden brug af fonogrammer end den, hvortil de er fremstillet. Det kan derfor synes betænkeligt, at de udøvende kunstnere afskæres fra at gøre deres interesser gældende i andre relationer end i henseende til vederlæggelsen. På dette punkt gør der sig dog særlige forhold gældende med hensyn til Danmarks Radios brug af fonogrammer ved musikdramatiske udsendelser. De hensyn til radioens særlige forhold, der f.eks. har været bærende for bestemmelsen i ophavsretslovens § 22 synes også her at gøre sig gældende.

9.2.5. Forældelse af vederlagskrav.

I henvendelsen til udvalget fra IFPI og FfUK foreslås det iøvrigt vedrørende § 47, at bestemmelsen suppleres med en regel om, at de hjemlede vederlagskrav forældes efter 5 år. I henvendelsen hedder det herom:

"I henhold til de bestående regler om fordringers forældelse må det antages, at vederlagskravet i henhold til ophavsretslovens § 47 er undergivet den 20-årige forældelse i henhold til danske lovs 5-14-4, idet lov nr 274 af 22/12 1908 om forældelse af visse fordringer ikke kan finde anvendelse på § 47, som følge af, at disse fordringer ikke kan henføres under nogen af de grupper, som loven beskriver. En 20-årig forældelse er imidlertid upraktisk inden for det heromhandlede område, idet det medfører, at man skal opbevare ofte meget omfattende arkivmateriale i 20 år. Det er endvidere nærliggende at antage, at dersom man, da man udarbejdede 1908-loven, havde kendt vederlagskravene i henhold **til** § 47, var de blevet medtaget som fordringer, der er 5-årig forældelse undergivet.

GRAMEX har i sit driftsregulativ § 9 en bestemmelse om, at de til fonogramfremstillere og udøvende kunstnere individualiserede på reservationskonto hensatte midler efter 5 års forløb inddrages til kollektiv fordeling. Dette er ikke nogen egentlig forældelsesbestemmelse, idet GRAMEX jo på de pågældende rettighedshaveres vegne allerede har gjort krav gældende overfor brugeren af fonogrammet og af denne fået kravet honoreret. Imidlertid indebærer ordningen, at dersom rettighedshaveren henvender sig til GRAMEX efter 5 års forløb, vil han ikke få sit individualkrav opfyldt.

Indførelse af en 5-årig forældelsesregel i ophavsretsloven vedrørende krav i henhold til § 47 - og eventuelt andre vederlagskrav, såsom krav i henhold til den ved lov nr. 240 af 8/6 1977 ændrede § 17, stk. 2, i ophavsretsloven - vil støtte den hidtidige ordning som alene har haft hjemmel i GRAMEX's driftsregulativ."

IFPI og FfUK foreslår derfor, at der føjes et tredje stykke til ophavsretslovens § 47 med følgende ordlyd:

"De i foranstående bestemmelse nævnte vederlagskrav forældes med udgangen af det 5. kalenderår efter det år, i hvilket kravet er opstået. Er kravet rettidigt gjort gældende af og opfyldt over for det foran nævnte fællesorgan, bortfalder en rettighedshavers individuelle krav mod fællesorganet, dersom han ikke har gjort det gældende over for fællesorganet inden forløbet af 5 år efter udgangen af det kalenderår, i hvilket kravet er opstået".

Udvalget kan tilslutte sig, at der gennemføres en forældelsesregel, og man bemærker sig i den forbindelse, at KODA's interne regler opererer med en 3-årig forældelse. På denne baggrund finder man det hensigtsmæssigt, at også forældelsen for de udøvende kunstneres vederlagskrav fastsættes til 3 år.

9.2.6. Droit moral.

Det har ofte været kritiseret, at der i § 47, stk. 2 savnes en henvisning til bestemmelsen om de ideelle rettigheder i § 3. I retslitteraturen er det omtvistet, om der gælder en droit moral-beskyttelse i relation til den brug, som reguleres i

§ 47, jfr. således Bendt Rothe: "Skuespillerkunst og Skuespillerret", København 1980 s. 145 ff. med henvisninger. På denne baggrund synes det ønskeligt, at der tilvejebringes en klar løsning af spørgsmålet. Udsendelse af fonogrammer i radio og TV er en væsentlig udnyttelse af de udøvende kunstners præstationer, bl.a. fordi der sker en udbredelse til meget store dele af landets befolkning. Det synes derfor ikke rimeligt, at der ikke her foreligger droit moral-beskyttelse af de udøvende kunstnere, og udvalget foreslår i konsekvens heraf, at denne beskyttelse tilvejebringes. Rent teknisk vil dette ske i forbindelse med den omstrukturering af §§ 45, 46 og 47, som udvalget foreslår, jfr. afsnit 6.2.4. og afsnit 14 .

10. Afgrænsning af beskyttelsen, tilknytningsmomenter.

Udgangspunktet for alle ophavsretlige regler er, at reglerne i det enkelte land alene beskytter landets "egne" værker og præstationer. Der er en lang tradition bag dette udgangspunkt, men det er samtidig kun af en begrænset praktisk interesse, idet der gennem undtagelser fra hovedreglen i vidt omfang er etableret internationale beskyttelser. Disse undtagelser er gennemført via de internationale konventioner, der alle bygger på princippet om national behandling: Medlemsstaterne skal beskytte værker m.v. fra andre medlemsstater mindst lige så effektivt som man beskytter de "egne" værker. Inden for den egentlige ophavsret er den internationale tilslutning til konventionerne så omfattende, at der kun forholdsvis sjældent opstår behov for at fastslå, hvilken stat et givet værk er knyttet til. Med hensyn til de nærtstående rettigheder er forholdet imidlertid anderledes, idet de internationale konventioner på dette område (og herunder ikke mindst Romkonventionen) ikke har nydt godt af en tilsvarende international opbakning. På dette område spiller det derfor ofte en afgørende praktisk rolle, hvilken nation en præstation er knyttet til. Overvejelserne herom er i det følgende opdelt efter de forskellige grupper af rettighedshavere.

10.1. Beskyttelsen af de udøvende kunstnere efter § 45.

Den ovenfor nævnte hovedregel med hensyn til at beskytte "egne" præstationer genfindes i OL § 59, hvori det hedder, at "bestemmelserne i § 45 ... gælder for fremførelser ..., som finder sted i Danmark". Det følger modsætningsvist heraf, at den udøvende kunstners nationalitet ikke spiller nogen rolle. Til tider udtrykkes dette ved, at man siger, at beskyttelsen bygger på et territorialitetsprincip til forskel fra et nationalitetsprincip, hvor den udøvende kunstners statsborgerskab eller opholdsland er afgørende. Territorialitetsprincippet er videreført i kulturministeriets anordning nr. 449 af 21. september 1979 om anvendelse af lov om ophavsretten til litterære og kunstneriske værker og lov om retten til fotografiske billeder i forhold til andre lande m.v. § 14. Heri gøres bl.a. § 45 - beskyttelsen anvendelig over for fremførelser m.v., som finder sted i fremmede lande, tilsluttet Romkonventionen.

De ovenstående regler må ses på baggrund af reglerne i Romkonventionen, som angiver de rammer, inden for hvilke de tilsluttede stater kan bevæge sig i deres nationale lovgivning. Romkonventionen stiller i Art. 4 krav om national behandling, hvis en af følgende betingelser er opfyldt: a) fremførelsen finder sted i en anden stat, tilsluttet konventionen, b) fremførelsen er optaget på et fonogram, som er beskyttet efter konventionen, c) fremførelsen medtages - uden at være optaget på et fonogram - i en radio- eller fjernsynsudsending, som er beskyttet efter konventionen. Det fremgår af konventionens tilblivelseshistorie, at disse betingelser er alternative: Blot én af de tre mulige er opfyldt, skal der ydes national behandling af udenlandske præstationer (jfr. Kaminstein i Copyright 1962, side 161). Den under a) angivne betingelse er - som det fremgår af redegørelsen i det foregående afsnit - uden videre opfyldt i dansk ret. For så vidt angår de under b) og c) nævnte betingelser afhænger vurderingen af, hvilke regler konventionen opstiller med hensyn til beskyttelsen af fonogrammer og radio- og fjernsynsudsendinger. Disse regler gennemgås nærmere nedenfor i afsnit 10.2. og

10.3. Her skal derfor alene foregribes nogle enkelte momenter. Med hensyn til henvisningen til fonogramproducenternes beskyttelse opstår der ingen problemer, idet Danmark i medfør af konventionens Art. 17 er berettiget til alene at knytte beskyttelsen af fonogramproducenterne til stedet for foretagelsen af den pågældende optagelse, et kriterium som er ganske parallelt med det i anordning nr. 449 § 14 anvendte. Problemet er vanskeligere med hensyn til henvisningen til radio- og fjernsynsforetagendernes beskyttelse. Efter Art. 6 skal der ydes national behandling, enten hvis radio- eller fjernsynsforetagendet har hovedsæde i en fremmed stat, tilsluttet konventionen, eller hvis udsendelsen blev foretaget fra en sender, beliggende i en sådan stat. De tilsluttede stater kan dog ved notifikation erklære, at de alene vil beskytte udsendelser, hvis det pågældende foretagende har hovedsæde i en anden kontraherende stat og udsendelsen blev foretaget fra en sender, beliggende i den samme kontraherende stat. Danmark tog ved ratifikationen forbehold om, at man ville anvende et sådant kumulativt kriterium. Herved er man alene forpligtet til at beskytte i nogle relativt snævert afgrænsede tilfælde, og i praksis ydes en mere vidtgående beskyttelse af de udøvende kunstnere, jfr. at anordningens § 14 ikke stiller krav om radio- og fjernsynsforetagendernes placering af hovedsædet. Sammenfattende kan det således konstateres, at beskyttelsen af udenlandske udøvende kunstnere her i landet opfylder Romkonventionens krav.

Dette udelukker imidlertid ikke betimeligheden af at drøfte hensigtsmæssigheden og rimeligheden af disse regler. Som udgangspunkt for en sådan drøftelse kan man tage Frank Gotzen's bemærkninger i hans studie om beskyttelsen af de udøvende kunstnere i De europæiske Fællesskaber. Her konstateres, at det almindeligvis antages, at kunstnere fra fremmede konventionsstater ikke beskyttes efter konventionen for fremførelser, som har fundet sted i den samme konventionsstat, som beskyttelsen ønskes i. Gotzen anfører, at dette forekommer uacceptabelt på fællesskabsplan. Det ville stride mod den europæiske enhedsånd at opretholde nogen forskel i behandlingen af EF-statsbor-

8.2

gere. Det foreslås derfor, at man i så henseende anvender et nationalitetskriterium. Ved tillemplingen af et sådant kriterium vil der altid opstå problemer som følge af, at udøvende kunstnere ofte arbejder sammen på tværs af nationaliteterne. Götzen foreslår, at man yder en generøs beskyttelse af disse ensembler, således at det samlede ensemble tillægges den beskyttelse, som blot et enkelt medlem kunne kræve. For det første mener Götzen ikke, at en sådan praksis behøver at blive så generøs endda, idet de øvrige medlemmer ofte i forvejen kan være berettiget til beskyttelse som følge af deres nationale tilknytning. Desuden fremhæver han, at selv i de tilfælde, hvor reglen medfører en udvidet beskyttelse, vil dette være en fordel, idet det vil fremme beskæftigelsen af udenlandske kunstnere fra fællesskabslande.

Også ud fra friere overvejelser kan man sætte spørgsmålstegn ved det rimelige i anvendelsen af et territorialitetsprincip. I nutidens internationaliserede verden kan det ofte være mere eller mindre tilfældigt, i hvilket land f.eks. en musikoptagelse finder sted. Har f.eks. en dansk musiker indspillet en plade i et land, som ikke er tilsluttet Romkonventionen, nyder han eller hun ingen beskyttelse i Danmark, hvilket naturligvis må opleves som utilfredsstillende af den enkelte. Dette accentueres af, at udøvende kunstnere fra lande, som slet ingen beskyttelse yder, opnår fuld beskyttelse ved at henlægge f.eks. gramfonindspilninger til lande, der er tilsluttet Romkonventionen. Lignende problemer opstår ikke ved de egentlige ophavsrettigheder, idet Bernerkonventionen og Verdenskonventionen om ophavsret begge indrangerer nationalitetskriteriet blandt de ufravigelige krav.

I udlandet findes flere eksempler på, at man har søgt at vige uden om disse konsekvenser af en strikte anvendelse af territorialitetsprincippet. Efter norsk ret beskyttes således efter både territorialitetsprincippet og nationalitetsprincippet. Er betingelserne efter det ene princip ikke opfyldt i det enkelte tilfælde, kan beskyttelsen kræves efter det andet princip.

Der er ikke gennemført lovregler eller lignende, som angiver en løsning af ensembleproblemet. Derimod antages det i litteraturen, at ensembler ligesom fællesværker skal behandles på samme måde som Gotzen angiver: Hvis blot én af de medvirkende er berettiget til beskyttelsen gives den til dem alle. Herom kan der henvises til Birger Stuevold Lassen: Studiemateriale i ophavsrett og tilgrensende rettsområder, Oslo 1981. Her rettes der iøvrigt kritik mod brugen af nationalitetskriteriet. Antallet af ensemblemedlemmer kan være stort i de enkelte tilfælde, og det kan let forekomme, at de medvirkende ikke er registreret på tilstrækkelig vis, således at det efterfølgende kan være vanskeligt at få bragt klarhed over de rettighedsmæssige forhold.

Den vesttyske ophavsretslov indeholder i § 125 nogle forholdsvis detaljerede regler. Først og fremmest bestemmes det, at samtlige de udøvende kunstners rettigheder tilkommer tyske kunstnere for deres præstationer, uanset hvor disse finder sted. Ensembleproblemet løses her ved en henvisning til de ophavsretlige bestemmelser, hvoraf følger, at ét tysk medlem af et ensemble medfører at dets præstationer beskyttes. Desuden findes der en generel regel om ensembler i lovens § 80, hvor det med hensyn til de udøvende kunstners rettigheder bestemmes, at det er tilstrækkeligt, at samtykke til udnyttelser foreligger fra solister, dirigenter og instruktører samt fra valgte repræsentantet for de medvirkende kunstnergrupper såsom kor, orkester, ballet og sceneensemble. Er sådanne repræsentanter ikke valgt, lægges vægten på ensemblelederens tilladelse. Ved ensemblepræstationer tilkommer retten til at gøre andre rettigheder end forbudsrettigheder (det vil typisk sige vederlagsrettigheder) alene de nævnte repræsentanter og ledere på alle medvirkendes vegne. Optræder tyske kunstnere i udenlandske ensembler, må de vælge en egen ledelse, jfr. Fromm/Nordemann: Urheberrecht, Stuttgart m.v. 1970, side 346. Udenlandske kunstnere har endvidere under alle omstændigheder beskyttelse mod viderespredning af deres præstationer uden for det rum, hvor de finder sted, optagelse og mangfoldiggørelse, umiddelbar radio- og fjernsynsudsendelse samt mod krænkelse af de ideelle rettigheder, iøvrigt følger reglerne i § 125 hovedprincipperne i Rom-

konventionens Art. 4, navnlig derved at beskyttelsen afhænger af stedet for fremførelsen samt forholdene omkring eventuelle mellemkommende optagelser eller udsendelser.

Ved overvejelserne af, om de danske regler bør ændres, f.eks. med forbillede i udenlandsk ret, må det erindres, at det er § 45-beskyttelsen som her berøres. En udvidelse af beskyttelsen vil derfor navnlig få en økonomisk betydning derigennem, at de allerede beskyttede kunstnere undgår risikoen for at blive "underbudt" af ubeskyttede præstationer. De mere tungtvejende økonomiske hensyn skal snarere findes i sammenhæng med vederlagsrettighederne efter § 47, der behandles nedenfor.

Efter udvalgets opfattelse er det ikke tilfredsstillende, at danske udøvende kunstneres præstationer kan være ubeskyttede her i landet, hvis de er optaget i lande, der ikke er tilsluttet Romkonventionen. Beskyttelsen efter § 45 bør derfor udvides, så den under alle omstændigheder omfatter danske statsborgere og personer, som har fast ophold her i landet. Romkonventionens princip om national behandling indebærer ikke, at en sådan nationalitetsbetinget beskyttelse af egne borgere skal udstrækkes til også at omfatte statsborgere fra andre konventionslande, jfr. at konventionen i Art. 4-6 netop opregner de tilfælde, hvor national behandling kræves.

I de tilfælde, hvor danske udøvende kunstnere medvirker sammen med kunstnere af andre nationaliteter under omstændigheder, hvor optagelsen ikke efter de iøvrigt gældende regler ville være beskyttet, bør optagelsen efter udvalgets opfattelse beskyttes. Netop de danske medvirkende vil ofte kunne give optagelsen en særlig markedsværdi her i landet, og det ville derfor være mindre rimeligt hvis ensembleproblemet fandt en restriktiv løsning. Dette gælder ikke mindst i lyset af den vidtgående kopieringsbeskyttelse som ydes fonogramproducenterne, jfr. herom nedenfor afsnit 10.2. Det skal dog bemærkes, at den danske medvirkendes reelle mulighed for at håndhæve sine rettigheder normalt vil afhænge af, om han eller hun er navngivet i forbindelse med ensemblet.

10.2. Beskyttelsen af fonogramproducenterne efter § 46.

Efter ophavsretslovens § 59 finder bestemmelsen i § 46 anvendelse på enhver lydoptagelse, dvs. uden hensyn til hvor den er optaget eller udgivet og hvem, der står bag den. I motiverne til lovbestemmelsen begrundes denne vidtgående beskyttelse med, at den hidtidige beskyttelse praktisk talt omfattede alle gram-mofonplader. Desuden måtte det siges at være i dansk interesse, at udenlandske plader ikke lovligt kunne eftergøres her i landet, jfr. Folketingstidende 1959/60, tillæg A, spalte 2766.

I Romkonventionen bestemmes i Artikel 5, at medlemsstaterne skal yde fremstillere af fonogrammer national behandling, hvis en af de følgende betingelse er opfyldt: a) fremstilleren af fonogrammet er statsborger i en anden kontraherende stat (nationalitetskriteriet); b) den første optagelse af lyden blev foretaget i en anden kontraherende stat (optagelseskriteriet); c) fonogrammet blev første gang udgivet i en anden kontraherende stat (udgivelseskriteriet). Ved tillem্পningen af det sidstnævnte kriterium tillades - i lighed med hvad der kendes fra de ophavsretlige konventioner - efterfølgende udgivelser inden for et tidsrum af 30 dage. Løvrigt tillades efter konventionens Art. 5, stk. 3, at kontraherende stater erklærer, at de ikke vil anvende enten udgivelseskriteriet eller optagelseskriteriet. Endvidere muliggør Art. 17, at stater, som den 26. oktober 1961 (konventionens oprettelsesdato) alene anvendte optagelseskriteriet kan fortsætte hermed, både i relation til kopieringsbeskyttelsen og fremførelsesrettighederne. Danmark har udnyttet denne mulighed.

Udover Romkonventionen er også den såkaldte Fonogramkonvention fra 1971 af interesse på dette område. Efter Fonogramkonventionen, som Danmark tiltrådte i 1977, skal enhver kontraherende stat beskytte fremstillere af fonogrammer, som er statsborgere i andre kontraherende stater, mod fremstilling af kopier uden fremstillernes samtykke og mod indførsel af sådanne kopier under forudsætning af, at en sådan fremstilling eller indførsel fore-

tages med henblik på spredning til almenheden. Endvidere skal der beskyttes mod spredning til almenheden af sådanne kopier (Art. 2). I lighed med bestemmelsen i Romkonventionens Art. 17 bestemmer Fonogramkonventionens Art. 7, stk. 4, at stater, som den 29. oktober 1971 alene anvendte optagelseskriteriet, efter notifikation kan fortsætte hermed. Danmark har ikke indgivet en sådan notifikation.

Spørgsmålet med hensyn til den nugældende § 46 må være, at man af den ene eller den anden grund måtte ønske at indskrænke bestemmelsens vidtgående område. Dette område hænger sammen med beskyttelsens karakter: det er en udpræget kommerciel beskyttelse, meget tæt beslægtet med den almene konkurrenceretlige beskyttelse mod handlinger, der strider mod god markedsføringsskik, jfr. markedsføringslovens § 1. Den almene konkurrenceretlige beskyttelse gælder uanset nationalitet og territorialitet, og en indskrænkning af § 46's område vil derfor bibringe nogle vanskelige og unødvendige afgrænsningsproblemer mellem de to beskyttelsesregler.

Udover den her drøftede kopieringsbeskyttelse indeholder § 46 også en vederlagsret, idet der i § 46, stk. 2 henvises til bl.a. § 17, som finder tilsvarende anvendelse. § 17 omhandler optagelse på lyd- og videobånd i undervisningsvirksomhed, og det bestemmes bl.a. heri, at der for brug af ikke-undervisningsudsendelser fra Danmarks Radio skal betales et vederlag. Om retten til dette vederlag bestemmer § 59, at den alene gælder for lydoptagelser, som finder sted i Danmark. Anordning 449 indeholder ikke særlige regler om den internationale tillem্পning af denne vederlagsret, men det må antages, at henvisningen i anordningens § 14, der bl.a. omfatter § 46, bringer vederlagsretten ind under det territorialitetsprincip, som gælder vedr. forholdet til Romkonventionen.

Udvalget er iøvrigt opmærksom på, at den ændrede retlige struktur, som man bl.a. foreslår for § 46 kan medføre behov for visse tillem্পninger af den internationale anvendelse. Man finder dog, at den nærmere tekniske udformning heraf kan foretages af kulturministeriet.

10.3 Vederlagsretten efter § 47.

Reglen i ophavsretslovens § 47, hvorefter fonogramproducenter og udøvende kunstnere er berettiget til vederlag for radio- og fjernsynsudsendelse samt anden offentlig, erhvervsmæssig fremførelse af deres lydoptagelser, gælder for lydoptagelser, der har fundet sted i Danmark, jfr. § 59. Herudover gælder vederlagsretten som udgangspunkt for optagelser, der finder sted i fremmede lande, dog kun de lande, der har tilsluttet sig Romkonventionen, jfr. anordning 449 § 14, stk. 1. Denne hovedregel modificeres imidlertid af bestemmelserne i stk. 2 og 3. Vederlagsretten gælder således kun for lydoptagelser, som er foretaget første gang i et fremmed konventionsland, og finder alene anvendelse i det omfang og for det tidsrum tilsvarende beskyttelse ydes med hensyn til lydoptagelser foretaget første gang i Danmark, jfr. stk. 2.. I stk. 3 bestemmes, at § 47 ikke gælder for lydoptagelser, der er foretaget første gang i et fremmed konventionsland, som har taget forbehold i henhold til konventionens art. 16, stk. 1, (a) (1) og således ikke yder den i § 47 omhandlede beskyttelse af nogen af de to ret-tighedsgrupper ved offentlig fremførelse af fonogrammer. Den nævnte konventionsartikel muliggør et generelt forbehold overfor konventionens artikel 12, der omhandler betaling af vederlag for brug af fonogrammer ved radio- eller fjernsynsudsendelse samt ved andre offentlige fremførelser. Det er vanskeligt at se, hvad begrundelsen for stk. 3 er, idet dette stykkes indhold i alt væsentligt er synonymt med bestemmelsen i stk. 2.

Romkonventionen muliggør forskellige modifikationer med hensyn til den internationale tillem্পning af vederlagsretten, hvilket bl.a. hænger sammen med, at denne ret som antydnet ovenfor ikke hører til de ufravigelige minimumsrettigheder. For det første tillades i artikel 16, stk. 1, a) (iii) at vederlagsretten ikke tillægges i forhold til fonogrammer, hvis fremstiller ikke er statsborger i en anden konventionsstat. I stk. 1 a) (iv) tillades for det andet, at der stilles krav om materiel reci-procitet, dvs. at der kun ydes vederlag til udenlandske rettig-

hedshavere i det omfang og i den periode, disses hjemlande yder et lignende vederlag. Dog tillades reciprocitetskrav ikke med hensyn til, om der alene ydes vederlag til én af de berørte grupper, fonogramproducenterne eller de udøvende kunstnere. Endelig tillader artikel 17, at lande, der før konventionens endelige vedtagelse alene beskyttede efter stedet for optagelsen, fortsætter hermed. På denne baggrund er Danmarks bestemmelser forenelige med konventionen, idet betingelsen efter artikel 17 er opfyldt.

Reglerne i Romkonventionen er, som det fremgår at det ovenstående, ret komplicerede, og man kunne overveje om man burde overgå til konventionens hovedregel, nemlig at lægge hovedvægten på producentens nationalitet. Det er imidlertid et spørgsmål, hvor meget der opnås herved. Producenterne vil ofte være bekendt med de gældende regler, og de vil kunne arrangere optagelserne på de mest hensigtsmæssige lokaliteter. Spørgsmålet er mere interessant for så vidt angår de udøvende kunstnere, der formentlig lettere vil kunne lide utilsigtede retstab på grund af territorialitetsprincippet. På den anden side vil en vederlæggelse af kunstnerne efter nationalitet rejse det ovenfor i afsnit 10.1. berørte ensembleproblem. Problemet vil her blive særlig vanskeligt, idet vederlagsretten indebærer løbende udbetalinger. Såvel økonomisk som administrativt bliver konsekvenserne af den løsning, der måtte findes, vidtrækkende. De økonomiske konsekvenser må ses i lyset af, at kun forholdsvis få lande har tilsluttet sig Romkonventionen, og endnu færre hjemler vederlag for radioudsendelse m.v. af fonogrammer. Hvis udenlandske orkestre f.eks. kan sikre sig del i vederlaget fra Danmark ved at have et eller flere medlemmer fra Danmark (eller evt. andre lande, tilsluttet Romkonventionen) vil de økonomiske konsekvenser formentlig blive særdeles alvorlige. Hertil kommer, at man for at udbetale vederlaget må registrere samtlige medvirkende på alle de relevante grammofonplader. Dette er et stort arbejde, men det er overkommeligt sålænge man alene behøver at undersøge de plader, som er optaget i de relevante lande. Skulle man følge de medvirkendes nationalitet, måtte man i princippet under-

søge alle plader, i hvert fald alle de plader, som anskaffes af Danmarks Radio. Det er over for udvalget blevet oplyst af institutionen Gramex, der varetager administrationen af rettighederne efter § 47, at man vil være yderst betænkelig ved en sådan forøgelse af undersøgelsesarbejdet, der allerede er af et betydeligt omfang. En anvendelse af nationalitetsprincippet måtte i hvert fald forudsætte, at ensembler én gang for alle valgte nationalitet og sikrede sig, at denne blev angivet på pladeomslagene. I det hele taget anser man det for en stor lettelse, at pladernes og båndenes covers indeholder detaljerede oplysninger om de medvirkende.

Udvalget finder på denne baggrund ikke, at der eksisterer noget påtrængende behov for ændring af de gældende regler.

10.4. Beskyttelsen af radio- og fjernsynsforetagender efter § 48.

Efter § 59 beskyttes lydradio- og fjernsynsudsendinger, som finder sted i Danmark. Det er altså senderstationens beliggenhed, som er afgørende. Dette udgangspunkt gælder også i den internationale relation, idet anordning 449 udstrækker lovens område til at omfatte sådanne udsendinger, som finder sted i andre lande, der er tilsluttet Romkonventionen. Efter Romkonventionens artikel 6 skal der ydes national behandling, hvis én af de følgende betingelser er opfyldt: a) radio- eller fjernsynsforetagendet har hovedsæde i en anden kontraherende stat; b) udsendingen blev foretaget fra en sender beliggende i en anden kontraherende stat. Det er endvidere efter artikel 6, stk. 2 tilladt de kontraherende stater at tage forbehold, således at de kun beskytter, hvis begge de nævnte kriterier er opfyldt, Danmark har taget et sådant forbehold, hvorved den i forhold hertil mere vidtgående beskyttelse efter et rent territorialitetsprincip er muliggjort.

En anden konvention, som vedrører fjernsynsudsendinger er den europæiske overenskomst om beskyttelse af fjernsynsudsendinger.

Heri fastslås visse rettigheder for radiostationer, som oprettes på en i overenskomsten deltagende parts territorium i overensstemmelse med dennes lovgivning, eller som sender fra en sådan parts territorium, jfr. Art. 1, stk. 1. Efter Art. 3, stk. 1 (f) kan medlemsstaterne dog afgive erklæring om, at de begrænser overenskomstens anvendelse til de radiostationer, som er oprettet på en parts terrotorium i henhold til denne lovgivning og som sender fra dennes territorium. En sådan erklæring blev afgivet af Danmark ved tiltrædelsen, således at forholdene i relation til Romkonventionen og den europæiske overenskomst er parallelle.

Hidtil har forskellen mellem de to kriterier ikke haft megen praktisk betydning, idet radio- og fjernsynsforetagender kun i meget begrænset omfang er af international karakter. Almindeligvis vil hovedsæde og senderstation være beliggende i samme stat. Dette forhold kan imidlertid ændre sig afgørende i løbet af de næste få år. Satellitspredningen af især fjernsynsudsendelser, beregnet til direkte modtagelse af almenheden, vil efter al sandsynlighed primært blive realiseret af flere stater i samarbejde. Da udsendelserne antageligvis må siges at finde sted i det land, hvorfra de stråles op til satellitten, vil der opstå behov for, at man overgår til et nationalitetskriterium. I modsat fald vil det forholdsvis tekniske spørgsmål, hvorfra opsendelsen af programmerne skal ske, medføre vidtrækkende beskyttelsesmæssige konsekvenser. Ved at overgå til at lægge hovedvægten på det land, hvori radio- og fjernsynsforetagendet har sit hovedsæde, vil man undgå disse problemer, og der er iøvrigt ikke grund til at formode, at denne løsning vil indebære væsentlige ulemper. Der har ikke for udvalget været fremført ønsker om en indskrænkning af den hidtidige beskyttelse, og da man iøvrigt anser det for uhensigtsmæssigt, om den foreslåede ændring skulle medføre retstab, foreslås det, at man overgår til at beskytte efter konventionernes hovedregler. Dette indebærer, at der beskyttes efter både nationalitets- og territorialitetskriterierne, således at den der påberåber sig beskyttelsen selv kan vælge det mest fordelagtige kriterium.

11. Beskyttelse mod kabelspredning.

Efter gældende ret i de nordiske lande (§ 45 i den danske, finske og svenske lov, § 42 i den norske) må en udøvende kunstners fremførelse af et litterært eller kunstnerisk værk ikke uden samtykke udsendes i lydradio eller TV eller gøres tilgængeligt for almenheden ved direkte overførsel. Derimod synes der at være forskelle i retstilstanden i de forskellige nordiske lande med hensyn til spørgsmålet, om denne beskyttelse også omfatter samtidig viderespredning via tråd eller kabel af allerede udsendte præstationer. I forarbejderne til den svenske ophavsretslov (SOU 1956:25 s. 380) udtales det, at beskyttelsen efter den foreslåede lovbestemmelse dækker såvel direkte udsendelse som videreudsendelse. På denne baggrund konstateres det, at de udøvende kunstnere er beskyttet mod kabelspredning. Med hensyn til Finland, Island og Norge er retsstillingen på dette område usikker. Udvalget har foretaget en undersøgelse af gældende dansk ret på dette område efter anmodning fra kulturministeriet.

Med hensyn til Romkonventionens krav i så henseende anfører udvalget i udtalelsen:

"I Romkonventionen hedder det i art. 7, stk. 1, a, at udøvende kunstnere skal have mulighed for at forhindre radio- og fjernsynsudsendelse og anden overføring til almenheden, uden deres samtykke, af deres fremførelse, undtagen i sådanne tilfælde, hvor den i udsendelsen eller til overføringen til almenheden anvendte fremførelse selv er en i radio eller fjernsyn udsendt fremførelse eller hidrører fra en optagelse. Konventionen undtager således udtrykkeligt kabelspredning fra minimumsbeskyttelsen i alle tilfælde, hvor der ikke er tale om, at kabelforetagendet foretager en direkte transmission af kunstnerens "levende" fremførelse.

Radio- og fjernsynsforetagender tillægges i art. 13, a, ret til bl.a. at tillade eller forbyde videreudsendelse af deres udsendelser. Ved videreudsendelse forstås ifølge art. 13, g, at en udsendelse fra et radio- eller fjernsynsforetagende samtidig udsendes af et andet radio- eller fjernsynsforetagende. Efter art. 13, d, omfatter beskyttelsen tillige offentlig fremførelse af fjernsynsudsendelser, men kun hvis den foretages på steder, hvortil der er offentlig adgang mod betaling

af entré. Konventionen indebærer således heller ikke her beskyttelse mod spredning ved kabelanlæg.

Beskyttelsen af fonogramproducenter omfatter alene ret til at modsætte sig reproduktion af deres fonogrammer, jfr. art. 10.

Endelig skal det nævnes, at bestemmelsen i art. 12, der vedrører udøvende kunstneres og fonogramproducenters ret til vederlag ved radio- eller fjernsynsudsendelse eller anden offentlig fremførelse af deres fonogrammer, heller ikke omfatter kabelspredning, idet bestemmelsen forudsætter, at fonogrammerne anvendes direkte til den offentlige fremførelse."

Med hensyn til indholdet af gældende ret anfører udvalget i udtalelsen følgende:

"De danske motiver til § 45 indeholder bl.a. følgende (FT 1959-60. A, sp. 2762 f):

"Forbudet mod at udsende præstationen i radio eller på anden måde at gøre den offentlig tilgængelig for en videre kreds end den, der umiddelbart optrædes overfor, er ikke til hinder for, at en radioudsendelse f.eks. i en restaurant eller en biograf gengives for almenheden ved hjælp af højttaler e. lign. Hensigten med bestemmelsen i § 45 må nemlig siges at være den at beskytte kunstneren mod, at en fremførelse mod hans ønske gøres tilgængelig for en anden, måske langt større kreds end den, han umiddelbart optræder for. Når kunstneren har indvilget i, at fremførelsen udsendes i radio eller fjernsyn, er publikumkredsen dermed så vid, at det ud fra de synspunkter, hvorom der er tale, næppe spiller nogen rolle, om udsendelsen af visse modtagere udnyttes til offentlig gengivelse ved hjælp af højttaler.

Med det i stk. 1 c) anvendte udtryk "samtidig overføring ad teknisk vej" tænkes eksempelvis på det tilfælde, at en koncertarrangør pr. tråd overfører en fremførelse i en koncertsal til et andet lokale. En sådan fremførelse bør ikke kunne ske uden samtykke fra kunstneren ...".

På basis af denne udtalelse synes der næppe tvivl om, at de udøvende kunstneres rettigheder ikke omfatter kabelspredning af Danmarks Radios udsendelser her i landet. I motivudtalelsens formulering ligger i og for sig modsætningsvis, at der ikke er taget afstand fra en beskyttelse mod spredning af præstationer, som udsendes fra en (fjerntliggende) sender, hvis programmer ikke påregnes modtaget her i landet.

På den anden side må det konstateres, at en sådan intention ikke har fundet udtryk i lovteksten, og det må derfor anses for overvejende betænkeligt at antage, at en sådan beskyttelse eksisterer.

Om bestemmelsen undet pkt. c. må der lægges vægt på, at den vedrører viderespredning til en anden kreds end den, for hvilken kunstneren direkte optræder. Når en præstation udsendes i radio eller TV kan der ikke længere tales om en direkte optræden for en bestemt kreds, og følgelig må man i dette tilfælde være udenforbestemmelsens område.

Det må således efter udvalgets opfattelse antages, at de rettigheder, som hjemles de udøvende kunstnere i OL § 45, ikke omfatter retten til at modsætte sig samtidig kabelspredning af præstationer, som indgår i modtagne radio- og fjernsynsprogrammer.

Om beskyttelsen af fonogramproducenter efter § 46 skal det bemærkes, at den alene vedrører eksemplarfremstilling og således ikke omfatter samtidig viderespredning. Derimod indebærer bestemmelsen en ret for fonogramproducenterne til f.eks. at modsætte sig, at der foretages tidsforskudt kabeltransmission af udsendelser, hvori der afspilles grammofonplader eller bånd.

I OL § 47 er der givet udøvende kunstnere og fonogramproducenter en ret til vederlag, når deres fonogrammer udsendes i radio eller fjernsyn eller i erhvervsøjemed bruges ved andre offentlige fremførelser. I motiverne til denne bestemmelse hedder det bl.a., at vederlag for benyttelsen af grammofonplader kun skal ydes, når radioen selv bruger pladerne, ikke ved genudsendelser, selv om det genudsendte program består af grammofonmusik (FT 1959-60, A, sp. 2768 f). Det må følge heraf, at en samtidig kabelspredning ikke udløser ret til vederlag efter denne bestemmelse. Det kan på den anden side ikke udelukkes, at bestemmelsen i visse tilfælde kan finde anvendelse, hvis afspilning af fonogrammer indgår i kabelforetagendets egne produktioner.

Radio- og fjernsynsudsendelser må i henhold til OL § 48 ikke uden radio- eller fjernsynsforetagendets samtykke udsendes af andre. Bestemmelsen må ses i sammenhæng med den ovenfor under pkt. 3.4. behandlede europæiske overenskomst om beskyttelse af fjernsynsudsendelser, hvori der klart hjemles beskyttelse mod samtidig kabeltransmission. Da denne overenskomst er ratificeret af Danmark, jfr. anordning af 23. september 1965 om anvendelsen af lov om ophavsretten til litterære og kunstneriske værker og lov om retten til fotografiske billeder i forhold til andre lande m.v. § 11, må det formentlig antages, at begrebet "udsende" i § 48 skal forstås således, at det omfatter samtidig

kabelspredning. Radio- og fjernsynsforetagender er desuden beskyttet mod tidsforskudt viderespredning, idet § 48 også hjemler ret til at forbyde eksemplar-fremstilling."

Den såkaldte satellituddredning, som har behandlet problemet i forbindelse med overførelse af radio- og TV-programmer mellem de nordiske lande ved hjælp af en direkte sendende satellit, har også haft opmærksomheden henledt på spørgsmålet om rettig-hederne til kabelspredning. I statssekretærgruppens betænkning udtales bl.a. (NUA 1977:7 s. 218), at det ikke er tilfredsstillende, at en lovgivning som vil få en væsentlig betydning for et udvidet nordisk programsamarbejde er behæftet med usikker-hedsmomenter, bl.a. med hensyn til spørgsmålet om de udøvende kunstneres rettigheder til sekundær brug af deres fremførelser i radio- eller TV-udsendelser. I den afsluttende satellitbetænkning (NUA 1979:7 s. 56 ff) peges der især på en mulig løsning af kabelspørgsmålene ved aftaler. Det påpeges iøvrigt, at behov for ændringer af ophavsretsloven på visse områder, eksempelvis med hensyn til kabelspredning, bør overvejes nærmere på baggrund af kommende forhandlinger om aftaler vedrørende udsendelsesret-tigheder for nordiske satellitudsendelser (NUA 1979:4 s. 123).

Baggrunden for de udøvende kunstneres beskyttelse mod udsendelse i radio eller TV af deres fremførelser er et ønske om at forhindre, at fremførelser, som finder sted over for en begrænset kreds, gøres tilgængelige for en meget større kreds uden at den kunstner, som foretager fremførelsen, har nogen indflydelse over spredningen. For udøvende kunstnere er fremførelsen af præstationer på scener eller i radio og TV en meget vigtig indkomstkilde. Som udgangspunkt er det derfor vigtigt, at den udøvende kunstner har mulighed for at bestemme, hvor stor en kreds, der skal have mulighed for at tage del i hans fremførelse. Udfra dette synspunkt er det rimeligt, at han tillige kan hindre, at fremførelsen uden samtykke videreudsendes af en anden end den, med hvem han har indgået aftale om udsendelsen. Overfor dette kan det anføres, at kunstneren ikke har et særligt beskyttelsesbehov i tilfælde, hvor der er tale om viderespredning'inden for

det område, hvor radioorganisationen har udsendelsesret, det være sig som følge af aftale med kunstneren eller som følge af lovbestemmelser.

Efter udvalgsflertallets opfattelse bør der ikke være beskyttelsesmæssige forskelle mellem ophavsmændene og de udøvende kunstnere og fonogramproducenterne i relation til kabelspredning. De forslag flertallet stiller vedr. §§ 45 og 46, jfr. afsn. 6.2.4. vil indebære, at de eksisterende forskelle ophæves.

J. Nørup-Nielsen er enig i, at det - såvel fra et retsteknisk som brugermæssigt synspunkt - er ønskeligt, at der kommer til at gælde samme regler om kabelspredning i forhold til ophavsmænd, udøvende kunstnere og fonogramproducenter. Hermed er der imidlertid ikke taget stilling til, hvilket indhold disse bestemmelser på længere sigt bør have, og mindretallet gør opmærksom på, at dette spørgsmål indtil videre falder udenfor ophavsretsudvalgets kommissorium.

Erik Carlsen og Britta Kümmel bemærker, at da spørgsmålet ikke for tiden henhører under udvalgets kommissorium, finder man det rettest kun at henvise til det af udvalget tidligere afgivne dokument om denne problematik.

12. Beskyttelse af billedoptagelser.

Et særligt spørgsmål, som bør tages op til behandling i denne sammenhæng, vedrører de forskelle, der findes på de nærtstående rettigheders område mellem beskyttelsen for lydoptagelser og beskyttelsen for billedoptagelser.

Beskyttelsen for de udøvende kunstnere efter § 45 i ophavsretsloven vedrører optagelse i form af såvel lydindspilning som videoindspilning og udsendelse i såvel lydradio som fjernsyn. Beskyttelsen mod kopiering efter § 45 gælder med hensyn til både lyd- og videoindspilninger. På tilsvarende vis gælder radioforetagendernes beskyttelse efter § 48 såvel lydradio som fjernsynsudsendelser.

Visse andre beskyttelsestyper vedrører derimod kun lydindspilninger. Således dækker producentbeskyttelsen efter § 46 kun grammofonplader eller andre anordninger, på hvilke lyd er optaget. Bestemmelsen vedrører også sådanne tilfælde, hvor lyden er optaget sammen med billedet, f.eks. ved et såkaldt "sound-track" til en spillefilm, og det indebærer i disse tilfælde, at lyd delen ikke må eftergøres uden fremstillersens samtykke.

Hvis en af de i § 46 nævnte anordninger anvendes ved lydradio- eller TV-udsendelse udredes der efter § 47 vederlag til den udøvende kunstner og til fremstilleren. Denne bestemmelse gælder ikke lydfilm, hvilket indebærer, at spørgsmålet om vederlag til den udøvende kunstner beror på det underliggende kontraktsforhold, når billede og lyd afspilles sammen. At det her nævnte fremgår, at der ikke findes nogen selvstændig producentbeskyttelse med hensyn til billedoptagelser, og at der kan være grund til at drøfte dette forhold.

Udvalget finder dog, at disse drøftelser bør udskydes til overvejelserne omkring videogrammerne, idet der i denne forbindelse vil kunne gennemføres en nærmere analyse af beskyttelsesbehovet.

13. Lovtekniske spørgsmål, henvisningssystemet.

De nugældende bestemmelser i de nordiske love vedrørende de såkaldte nærtstående rettigheder er opbygget således, at hver kategori af rettighedshavere behandles i en særlig paragraf, og at store dele af reguleringen sker ved henvisninger til bestemmelser om den egentlige ophavsret. Det kan overvejes, om dette ud fra alle synspunkter er den mest hensigtsmæssige lovtekniske løsning.

Man kan således gøre gældende, at de nærtstående rettigheder vedrører så betydelige interesser, at de bør reguleres i en særlig lov eller i et afsnit af ophavsretsloven, som står helt selvstændigt i forhold til den ophavsretlige regulering. Med hensyn til den nære sammenhæng mellem de to rettighedsområder synes det dog at være en lovteknisk fordel at opretholde det nuværende systems tilknytning af de nærtstående rettigheder til ophavsretten. Tilsvarende lovtekniske løsninger af dette område findes tillige i de fleste andre landes lovgivning. Den nuværende systematik synes derfor i princippet at burde oprettholdes, i det mindste indtil der er gjort en almen gennemgang af lovgivningens samlede opbygning.

Et andet spørgsmål er, om bestemmelserne inden for kap. V kan disponeres på en mere klar måde. Der foreligger her forskellige mulige løsninger, f.eks. at gruppere bestemmelserne efter rettighedernes art, således at bestemmelserne om radioudsendelse behandles for sig, bestemmelserne om indspilningsretten for sig o.s.v. Bestemmelserne vedrørende de forskellige kategorier af rettighedshavere kunne indføjes i særlige kapitler i loven, således at f.eks. kapitlet om de udøvende kunstners rettigheder omfatter samtlige disse rettigheder, herunder også retten til vederlag for offentlig fremførelse af præstationerne. Det er imidlertid et spørgsmål med hensyn til begge disse muligheder, om der vindes særligt meget derved. Den første af de to nævnte løsninger vil medføre et temmelig kompliceret regelsystem, som nok er logisk, men som vil være ganske vanskeligt

at overskue. Med hensyn til den sidstnævnte løsning vil den vigtigste reelle ændring være, at man i en bestemmelse eller under én overskrift samler de nugældende regler i § 45 og § 47. Der synes næppe at være vundet meget herved. Endvidere måtte der efter en sådan løsning indføres et antal kapiteloverskrifter i loven med hver kun én eller et par paragraffer.

På den nævnte baggrund foreslås der ikke nogen ændring i lovens tekniske opbygning på dette område.

Når henvisningerne til reglerne om den egentlige ophavsret opretholdes, bør man imidlertid overveje disse henvisningers indhold nøje, da de har vidtrækkende betydning for rettighedernes indhold.

I ophavsretslovens § 45, der vedrører de udøvende kunstneres beskyttelse, henvises i stk. 3 til bestemmelserne i ophavsretslovens § 3, § 11, stk. 1, § 14, stk. 1, § 17, §§ 20-21, § 22, stk. 2 og 3 samt §§ 27-31, der finder tilsvarende anvendelse.

Det kan overvejes, om henvisningssystemet bør udvides til at omfatte §§ 6-8 og § 12. Hvor henvisninger til §§ 6-8 alene har en klargørende karakter og formentlig kun præciserer gældende ret, vil en henvisning til § 12 betyde en indskrænkning af de gældende rettigheder. Efter § 12 kan det ved kongelig anordning tillades arkiver, biblioteker og museer på nærmere i anordningen fastsatte betingelser til brug i deres virksomhed at fremstille eksemplarer af værker ved fotografering. I givet fald bør denne bestemmelses ordlyd justeres, således at lyd- og billedbåndoptagelser bliver omfattet af reglen. Et ønske om en ret for biblioteker til at overspille grammofonplader til bånd, især ved sjældne og værdifulde plader, som ikke mere er i handelen og et ønske om tilladelse til komplettering af lydbånd, hvor en del af indholdet er slettet ved en fejltagelse under benyttelsen, er fremført i udvalget af bibliotekernes repræsentant. Disse ønsker må ses i sammenhæng med den udvikling, der har fundet sted inden for de audiovisuelle

medier og bibliotekernes stigende engagement i denne sektor. De hensyn som har begrundet reglen i ophavsretslovens § 12 og den i henhold hertil udstedte bekendtgørelse af 21. juli 1962 synes også at gøre sig gældende i forhold til grammofonplader og lyd- og videobånd. Der tænkes herved især på det ønskelige i, at materialerne på en tilstrækkelig sikker måde bevares for eftertiden og i fornødent omfang gøres tilgængelige for forskere og andre specielt interesserede. I givet fald bør indholdet af de nærmere regler om denne kopieringsret overvejes særskilt, idet f.eks. rettighedshavernes beskyttelsesbehov med hensyn til udlån og udlevering af kopier på dette område kan være større end f.eks. ved litterære værker. Udvalget finder dog, at disse overvejelser mest hensigtsmæssigt kan foretages i forbindelse med en samlet revision af § 12, og stiller derfor ikke på nuværende tidspunkt forslag om at indføje en henvisning til § 12 i § 45, stk. 3.

Tilsvarende har udvalget overvejet at optage en henvisning til § 18, som kunne sigte til at lette blindes og andre handicappedes adgang til audiovisuelle optagelser. Man har dog fundet, at denne problemstilling - der næppe kan afklares tilfredsstillende alene med en henvisning - bør drøftes i sammenhæng med den kommende generelle revision af § 18.

Efter udvalgets forslag skal § 45 udvides til at omfatte en ret til at gøre optagelser af præstationerne tilgængelige for almenheden. Dette vil medføre, at de udøvende kunstnere får eneret til spredning af sådanne optagelser. En sådan eneret kan ikke opretholdes uindskrænket, da den vil lægge vidtgående bånd på den handlefrihed, som tilkommer f.eks. købere af udgivne grammofonplader og bånd. Navnlig bør videreoverdragelse af udgivne eksemplarer være tilladt. Udvalget foreslår derfor, at der optages en henvisning til § 23 i § 45, således at de udøvende kunstneres beskyttelse sidestilles med ophavsmændenes. Det må herved iøvrigt understreges, at der i afsnit 9.2.3. stilles visse forslag, som adskiller sig fra reglerne i den gældende § 23. Desuden skal det bemærkes, at udvalget senere vil fremkomme med forslag vedr. § 23's forhold til videogrammer.

Reglerne i ophavsretslovens kap. II præciseres i relation til de ideelle rettigheder i § 26, der som hovedregel fastholder, at kapitlets bestemmelser ikke gør indskrænkninger i ophavsmandens ret efter § 3. Denne bestemmelse kan opfattes som en generel fortolkningsanvisning vedrørende kapitlets bestemmelser, som også finder anvendelse i forhold til rettigheder i kap. V, hvorfra der henvises til bestemmelser i kap. II. Da der imidlertid tillige findes sådanne henvisninger ved rettigheder, som ikke er forbundet med droit moral synes det hensigtsmæssigt at supplere henvisningerne til § 3 i kap. V med henvisninger til § 26.

Med hensyn til lovens kap. III om overdragelse af ophavsretten vedrører henvisningerne de mere generelle bestemmelser i §§ 27-31, men derimod ikke bestemmelserne om overdragelse af retten til offentlig fremførelse i § 32, om forlagsaftaler i §§ 33-40 og om filmatiseringsaftaler i §§ 41-42. De sidstnævnte bestemmelser indeholder forskellige regler om disse særlige overdragelsesformer. Selvom reglerne er tilpasset forholdene på disse forskellige områder, giver de udtryk for nogle grundsætninger, som formentlig må finde mere generel anvendelse ved rettighedsoverdragelser. Dette gælder således reglerne om, at erhververe af enerettigheder er forpligtede til at udnytte disse i rimeligt omfang og inden for en rimelig tid. Forsømmes dette, går de overdragede rettigheder efter en tid tilbage til ophavsmanden. I reglerne om forlagsaftaler (§ 37, stk. 2) findes endvidere en bestemmelse om, at forlæggeren er pligtig at tilsende ophavsmanden opgørelser over, hvor mange eksemplarer af værket, der er fremstillet. Denne bestemmelse kan ikke fraviges ved aftale til ophavsmandens ugunst.

Aftaler mellem udøvende kunstnere og fremstillere af fonogrammer, film m.v. har mange lighedspunkter med forlagsaftalerne, og det kan derfor overvejes, om disse almene regler ikke bør finde tilsvarende anvendelse. Det synes givet, at en henvisning til §§ 33-40 i § 45 næppe vil være hensigtsmæssig, idet **der** gør sig betydelige forskelle gældende mellem områderne.

I stedet kan der enten opstilles særlige regler for overdragelse af nærtstående rettigheder, eller der kan indføres mere alment formulerede regler i kap.III om disse forhold, hvortil der kan henvises.

Det er foreslået i udvalget, at man overvejer en generel begrænsning, hvorefter kunstneren ikke kan overdrage sine rettigheder til tredje mand til eje, men alene til brug. De nærmere overvejelser om dette spørgsmål må dog formentlig afvente den endelige stillingtagen vedrørende kap.III's udformning, idet dette spørgsmål tillige vil blive drøftet af udvalget i forhold til de egentlige ophavsrettigheder.

I § 46 (om beskyttelse af fonogramproducenter) henvises til § 11, stk. 1, § 14, stk. 1, §§ 17 og 21 samt § 22, stk. 2 og 3. Det kan her overvejes at supplere med henvisninger til §§ 6-8, § 12 og § 23, jfr. det ovenfor vedrørende beskyttelsen af de udøvende kunstnere anførte. Sammenlignet med henvisningerne i § 45 mangler der iøvrigt i § 46 henvisninger til § 3, § 20 samt §§ 27-31.

Den manglende henvisning til reglerne om droit moral i § 3 skyldes formentlig, at der er tale om en beskyttelse af en teknisk og økonomisk indsats. Der synes derfor ikke at være et påtrængende behov for en særlig beskyttelse af den kunstneriske anseelse og egenart, som går ud over straffelovens almindelige regler om æreskrænkelser. Det kan derimod med større vægt hævdes, at fonogramproducenterne kan have interesse i, at deres tilknytning til det enkelte produkt nævnes i forbindelse med brug efter reglerne i kap. II, og at der ikke sker en ændring af produkterne, som svækker den offentlige tillid til kvaliteten af disse. Det kan derfor overvejes at optage en henvisning til § 26 stk. 2 og 3 i § 46. Dette vil medføre pligt til kildeangivelse i overensstemmelse med god skik samt et forbud mod ændring af produktet i videre udstrækning end formålet med gengivelsen kræver. En henvisning til § 20 bliver endvidere påkrævet i § 46 som følge af den foreslåede omstrukturering af § 47, jfr. herom nedenfor.

Det kan forekomme uhensigtsmæssigt, at der ikke er henvist til de almene bestemmelser om rettighedernes overgang i §§ 27 og 30. Spørgsmålet er ikke drøftet i motiverne til den danske ophavsretslov. Derimod fremgår det af den svenske kommissionsbetænkning SOU 1956:25 s. 385 og 389, at der ikke er henvist til § 30 i § 46 og § 47 (for så vidt angår fonogramfremstillernes rettigheder), fordi man er gået ud fra, at de beskyttede arbejder overvejende ville blive frembragt i selskabsregie, hvor arvefald ikke vil få betydning. Man har iøvrigt efter de svenske motivudtalelser anset de pågældende rettigheder for at være af almindelig formueretlig art, hvorfor de almindelige arveregler finder umiddelbar anvendelse. Med de senere års udvikling er det imidlertid kommet klart inden for privates økonomiske muligheder at erhverve lydstudieudstyr i en kvalitet, som kan danne baggrund for udgivelse af egne optagelser. Med den gældende retstilstand vil domstolene derfor næppe være tilbageholdende med at anvende arvelovgivningens regler, hvor et behov foreligger. Det må dog overvejes at formalisere dette ved en henvisning til § 30, stk. 1 i § 46. Tilsvarende betragtninger kan gøres gældende med hensyn til en henvisning til den almindelige regel om ophavsrettens overdragelighed i § 27. Herved bør det dog fastholdes, at henvisningen til § 3 i § 27 ikke finder anvendelse i forhold til fonogramfremstillerne, jfr. ovenfor.

Henvisninger til de nærmere regler om rettighedsoverdragelser synes næppe fornødne i forhold til § 46, da disse bestemmelser tilsigter at beskytte den enkelte ophavsmand eller udøvende kunstner mod urimelige eller uoverskuelige kontraktvilkår. Den ovenfor nævnte udvikling i privates muligheder for at frembringe fonogrammer, der er anvendelige i en større sammenhæng, kunne nok tale for en vis tillem্পning af disse bestemmelser. Der er dog fortsat tale om et område med en klar erhvervsmæssig dominans, og det må derfor antages, at behovet ikke er påtrængende, løvrigt kan eventuelle ubillige aftalevilkår helt eller delvis tilsidesættes med hjemmel i bestemmelsen i aftalelovens § 36.

I den gældende § 47, stk. 2, henvises generelt til § 14, stk. 1, og §§ 20 og 21. Specielt med hensyn til de udøvende kunstneres ret henvises endvidere til §§ 27-31.

Den omstrukturering af §§ 45, 46 og 47, som udvalget foreslår, betyder, at § 47 kommer til at fremstå som en indskrænkning i de i §§ 45 og 46 hjemlede enerettigheder. I den udstrækning disse rettigheder er modificeret ved henvisninger til lovens øvrige regler er yderligere henvisninger fra § 47 ikke nødvendige. Det er herefter alene nødvendigt at henvise til § 26, der ellers ikke ville omfatte § 47. Ved denne henvisning vil det iøvrigt blive understreget, at § 3 skal iagttages ved brug af optagelser af udøvende kunstneres præstationer i radio, TV o.s.v. Derimod er denne indirekte henvisning til § 3 "tom" i forhold til fonogramproducenterne, idet disses beskyttelse efter § 46 ikke omfatter nogen ideelle rettigheder.

§ 48 indeholder henvisninger til § 11, stk. 1, § 14, stk. 1, § 17, stk. 1 og 4, §§ 20 og 21 samt 22, stk. 2 og 3. På grund af Danmarks Radios struktur og monopolstilling er der næppe behov for henvisninger til bestemmelserne om rettighedernes overgang. Derimod kan en henvisning til § 8 være hensigtsmæssig til supplerung af henvisningerne til § 11, stk. 1 og § 14, stk. 1. Endvidere kan det overvejes at indføje en henvisning til § 23 og § 26, stk. 2 og 3, jfr. det ovenfor vedrørende §§ 45 og 46 anførte.

14. Udvalgsflertallets forslag til lovbestemmelser.

Gældende bestemmelser

§ 45. En udøvende kunstners fremførelse af et litterært eller kunstnerisk værk må ikke uden kunstnerens samtykke

- a) optages på grammofonplade, lyd- bånd, film eller anden indretning, der kan gengive den;
- b) umiddelbart udsendes i lydradio eller fjernsyn;
- c) på anden måde ved samtidig overføring ad teknisk vej gøres offentligt tilgængelig for en anden kreds end den, for hvilken kunstneren direkte optræder.

Stk. 2. Er fremførelsen optaget som anført i stk. 1, punkt a), må den ikke uden kunstnerens samtykke overføres til anden indretning, der kan gengive den, førend 25 år er forløbet efter udgangen af det år, da fremførelsen fandt sted.

Stk. 3. På optagelser, udsendelser og overføringer som nævnt i stk. 1 og stk. 2 finder bestemmelserne i

Flertallets forslag

§ 45. En kunstnerisk præstation, herunder navnlig fremførelsen af et litterært eller kunstnerisk værk, må ikke uden kunstnerens samtykke

- a) optages på grammofonplade, lyd- eller videobånd, film eller anden indretning, der kan gengive den;
- b) gøres tilgængelig for almenheden.

Stk. 2. Er præstationen optaget som anført i stk. 1, punkt a), må den ikke uden kunstnerens samtykke overføres til anden indretning, der kan gengive den, eller gøres tilgængelig for almenheden, førend 50 år er forløbet efter udgangen af det år, da fremførelsen fandt sted.

Stk« 3. Optagelserne må ejheller uden kunstnerens samtykke efterlignes og markedsføres på en sådan måde, at der er nærliggende fare for, at det købende publikum forveksler optagelserne.

Stk. 4. På optagelser, udsendelser og overføringer som nævnt i stk. 1 og stk. 2 finder bestemmelserne i

§ 3, § 11, stk. 1, § 14, stk. 1, § 3, §§ 6-8. § 11, § 14, stk. 1,
 §§ 17, 20 og 21, § 22, stk. 2 og 3, §§ 17, 20 og 21, § 22, stk. 2 og 3,
 samt §§ 27-31 tilsvarende anvendelse. § 23, §§ 26-31 samt § 53 tilsvarende
 anvendelse.

Stk. 4. Uanset bestemmelsen i stk.

1 b) kan Det kongelige teater lade teatrets festforestillinger eller forestillinger i anledning af officielle besøg udsende af Danmarks radio i lydradio og fjernsyn.

§ 46. Grammofonplader og andre indretninger, på hvilke lyd er overført, må ikke uden fremstillere-ns samtykke eftergøres, førend 25 år er gået efter udgangen af det år, da lydoverførelsen fandt sted. Som eftergørelse betragtes også det forhold, at optagelsen overføres fra en sådan indretning til en anden.

Stk. 2. Reglerne i § 11, stk. 1, § 14, stk. 1, §§ 17 og 21 samt § 22, stk. 2 og 3 finder tilsvarende anvendelse.

§ 47. Når grammofonplader eller andre indretninger, på hvilke lyd er overført, inden for det i § 46 nævnte tidsrum anvendes til lydradio- eller fjernsynsudsendelse

§ 46. Grammofonplader og andre indretninger, på hvilke lyd er overført, må ikke uden fremstillere-ns samtykke eftergøres eller gøres tilgængelige for almenheden, førend 50 år er gået efter udgangen af det år, da optagelsen fandt sted. Som eftergørelse betragtes også det forhold, at optagelsen overføres fra en sådan indretning til en anden.

Stk. 2. Reglerne i §§ 6-8, § 11, § 14, stk. 1, §§ 17, 20 og 21, § 22, stk. 2 og 3, § 23, § 26, stk. 2 og 3, § 27, stk. 1, 1. og 2. punktum samt § 30, stk. 1 finder tilsvarende anvendelse.

§ 47. Når grammofonplader eller andre indretninger, på hvilke lyd er overført, er udgivne, må de - uanset bestemmelserne i §§ 45 og 46 - anvendes til offentlige fremførelser, der

eller i erhvervsmæssigt øjemed bruges ved andre offentlige fremførelser, har såvel fremstilleren som de udøvende kunstnere, hvis fremførelser gengives, krav på vederlag. Har to eller flere kunstnere samvirket ved fremførelsen, kan de kun i fællesskab gøre vederlagskravet gældende. De udøvende kunstneres ret kan kun gøres gældende gennem fremstilleren eller gennem et af ministeren for kulturelle anliggender godkendt fællesorgan for fremstillerne og de udøvende kunstnere.

Stk. 2. Bestemmelserne i § 14, stk. 1, og §§ 20 og 21 finder tilsvarende anvendelse. Med hensyn til de udøvende kunstneres ret gælder §§ 27-31 tilsvarende.

Stk. 3. Bestemmelserne i denne paragraf gælder ikke for lydfilm.

§ 48. En lydradio- eller fjernsyns-

ikke er af musikdramatisk karakter, og til radio- og fjernsynsudsendelser, men de udøvende kunstnere og fremstillerne har da krav på vederlag. Bestemmelserne i § 26 finder tilsvarende anvendelse.

Stk. 2. Vederlagskravet kan kun gøres gældende gennem en af ministeren for kulturelle anliggender godkendt fælles forhandlings- og opkrævningsinstitution, som repræsenterer såvel fremstillerne som de udøvende kunstnere.

Stk. 3. De i stk. 1 hjemlede vederlagskrav forældes, medmindre de gøres gældende af fællesinstitutionen eller over for denne inden udløbet af det 3. kalenderår efter det år, i hvilket kravet er opstået.

Stk. 4. Bestemmelserne i denne paragraf gælder ikke for filmværker, uanset om fremførelsen alene vedrører lydsiden.

§ 48. En lydradio- eller fjernsyns-

sendelse må ikke uden radio- eller

fjernsynsforetagendets samtykke udsendes af andre. Den må ej heller uden sådant samtykke affotograferes eller optages på grammofonplade, bånd, film eller anden indretning, ved hjælp af hvilken den kan gengives, eller i erhvervsøjemed gøres tilgængelig for almenheden.

Stk. 2. Er en udsendelse affotograferet eller optaget som i stk. 1 anført, må den ikke uden foretagendets samtykke overføres til en anden indretning, der kan gengive den, førend 25 år er forløbet efter udgangen af det år, da udsendelsen fandt sted.

Stk. 3. Bestemmelserne i § 11, stk. 1, § 14, stk. 1, § 17, stk. 1 og 4, §§ 20 og 21 samt i § 22, stk. 2 og 3, finder tilsvarende anvendelse.

§ 59. Bestemmelserne i § 45 og §§ 47 og 48 gælder for fremførelser og lydoptagelser samt lydradio- og fjernsynsudsendelser, som finder sted i Danmark. Bestemmelsen i § 46 finder anvendelse på enhver lydoptagelse. Retten til vederlag efter § 46, stk. 2, jfr. § 17, stk. 2 gælder dog kun for lydoptagelser som finder sted i Danmark. Bestemmelserne i §§ 49 og 50 gælder til fordel for danske statsborgere,

fjernsynsforetagendets samtykke udsendes af andre eller i erhvervsøjemed gøres tilgængelig for almenheden. Den må ej heller uden sådant samtykke affotograferes eller optages på grammofonplade, lyd- eller videobånd, film eller anden indretning, ved hjælp af hvilken den kan gengives,

Stk. 2. Er en udsendelse affotograferet eller optaget som i stk. 1 anført, må den ikke uden foretagendets samtykke overføres til en anden indretning, der kan gengive den, eller gøres tilgængelig for almenheden, førend 50 år er forløbet efter udgangen af det år, da udsendelsen fandt sted.

Stk. 3. Bestemmelserne i § 8, § 11, § 14, stk. 1, § 17, stk. 1 og 4, §§ 20 og 21, § 22, stk. 2 og 3, § 23 samt § 26, stk. 2 og 3 finder tilsvarende anvendelse.

§ 59. Bestemmelserne i § 45 og § 48 samt retten til vederlag efter § 47, stk. 1 gælder for præstationer og lydoptagelser samt lydradio- og fjernsynsudsendelser, som finder sted i Danmark. Bestemmelserne i §§ 45 og 48 gælder tillige for danske statsborgere, personer, der er bosat i Danmark, samt til fordel for selskaber, der har dansk bestyrelse og sæde i Danmark. Bestemmelsen i § 46 finder anvendelse på enhver lydoptagelse. Retten til

personer, der er bosat i Danmark, samt til fordel for selskaber, der har dansk bestyrelse og sæde i Danmark. Endvidere gælder § 49 frembringelser, som først er udgivet i Danmark.

vederlag efter § 46, stk. 2, jfr. § 17, stk. 2, gælder dog kun for lydoptagelser, som finder sted i Danmark. Bestemmelserne i §§ 49 og 50 gælder til fordel for danske statsborgere, personer, der er bosat i Danmark, samt til fordel for selskaber, der har dansk bestyrelse og sæde i Danmark, Endvidere gælder § 49 frembringelser, som først er udgivet i Danmark.

15. Bemærkninger til bestemmelserne.Til § 45.Stk. 1.

Bestemmelsen i § 45, stk. 1 er ændret på flere afgørende punkter i forhold til den hidtidige retstilstand. Således er den hidtidige betingelse for beskyttelse, at der fremføres et litterært eller kunstnerisk værk, ophævet. I stedet beskyttes en kunstnerisk præstation, og som eksempel fremhæves det hidtidige kriterium. Det afgørende for beskyttelsens indtræden er altså selve præstationen, ikke det eventuelle værk, den måtte knytte sig til. Om baggrunden for denne ændring af beskyttelsen og om den nærmere afgrænsning af de kunstneriske præstationer - herunder også om sceneinstruktørernes retsstilling - henvises til afsnit 6.2.1. ovenfor.

En anden vigtig ændring i forhold til gældende ret er foretaget i punkt b), som giver de udøvende kunstnere en ret til at gøre deres præstationer tilgængelige for almenheden. Herved er den umiddelbare beskyttelse af præstationen (altså ikke beskyttelsen af den fikserede præstation, der hjemles i stk. 2) gjort parallel med den ophavsretlige beskyttelse i henseende til de økonomisk prægede aspekter. Formuleringen tilsigter at absorbere de enkeltregler, som er formuleret i pkt. b) og c) i den gældende § 45, stk. 1, men den går videre end dette, idet den navnlig omfatter kabelspredning af radio- og fjernsynsudsendelser, i samme udstrækning som dette måtte være tilfældet i relation til de egentlige ophavsrettigheder, jfr. udvalgets konklusion herom ovenfor afsnit 11. Bortset herfra betyder ændringen ikke nogen praktisk forskel, sammenlignet med gældende ret.

Beskyttelsen mod optagelse af de udøvende kunstners præstationer er iøvrigt klargjort ved tilføjelse af videobånd. Herved er der ikke sket nogen realitetsændring, idet videobånd efter

gældende ret falder ind under ordene "en anden indretning, der kan gengive" præstationen. Udvalget har overvejet at benytte udtrykket "billedbånd" i stedet for "videobånd", idet man herved ville have en rimelig sproglig parallel til ordet "lydbånd". Man har imidlertid opgivet dette, dels fordi ordet "billedbånd" til tider bruges om sammenhængende diapositiver til fremvisning, dels fordi ordet "videobånd" er slået kraftigt igennem i den almindelige sprogbrug.

Stk. 2.

Hvor § 45 stk. 1 omhandler beskyttelsen af selve den udøvende kunstners optræden, er stk. 2's område optagelserne. Hovedindholdet af stk. 2 er efter gældende ret en 25-årig kopieringsbeskyttelse. Efter forslaget udvides stk. 2 med en ret til at gøre optagelserne tilgængelige for almenheden og beskyttelsens varighed udstrækkes til 50 år. Om det sidstnævnte punkt henvises til afsnit 7.

Udvalgets overvejelser omkring indførelsen af en ret til at gøre optagelserne tilgængelige for almenheden er gengivet i afsnit 6.2.4. Den samme formulering kendes fra lovens § 2 og er også indføjet i § 45, stk. 1, jfr. ovenfor. I stk. 1 har formuleringen alene relation til simultan spredning af præstationerne, og den praktiske rækkevidde er derfor begrænset. Forholdet er anderledes i stk. 2, hvor formuleringen vedrører optagelser af præstationer og derved får en mere vidtrækkende betydning. Lige som tilfældet er i lovens § 2 omfatter den her både adgangen til offentlig fremførelse af optagelserne og adgangen til spredning af eksemplarer af optagelserne.

Hovedsigtet med at indføre en ret til offentlig fremførelse af optagelserne er at skabe en hensigtsmæssig og systematisk tilfredsstillende baggrund for bestemmelsen i lovens § 47. Om de nærmere detaljer i så henseende kan der derfor henvises til bemærkningerne til denne bestemmelse.

Ved indførelsen af en spredningsret sker der iøvrigt kun mindre justeringer i forhold til gældende ret. Det bør i så henseende navnlig bemærkes, at forslaget indebærer, at rettighedshaverne får den fulde rådighedsret over udgivne og altså dermed også over ulovligt fremstillede eksemplarer af optagelserne. En gennemførelse af forslaget vil derfor overflødiggøre det forslag til en strafsanktioneret spredningsret vedr. ulovlige eksemplarer, som fremsattes i udvalgets 2. delbetænkning (bet. 944/1982, Båndafgifter - sanktioner - påtale) side 86 og 92. Ligesom forholdet er med hensyn til den egentlige ophavsret, jfr. lovens §§ 23 og 25, foreslås de udøvende kunstneres spredningsret i væsentligt omfang indskrænket for så vidt angår de udgivne eksemplarer. Denne indskrænkning vil mest hensigtsmæssigt kunne gennemføres ved en henvisning til § 23, jfr. forslaget til stk. 4. Udvalget vil på et senere tidspunkt overveje formuleringen af § 23, idet denne bl.a. er af stor betydning for videogrammer.

Stk. 3.

Dette forslag til et nyt stk. 3 hjemler en begrænset og konkurrencepræget beskyttelse mod nærgående efterligninger. Som der nærmere er redegjort for ovenfor afsnit 6.2.1. vil en egentlig ophavsretsbeskyttelse efter udvalgets opfattelse ikke være hensigtsmæssig, hvorimod man finder en mere begrænset regel hensigtsmæssig. Forslaget sigter mod at ramme de såkaldte "sound alike", dvs. indspilninger af populære melodier i de samme arrangementer som er fremme med de oprindelige kunstnere, men optaget med andre, mere eller mindre anonyme medvirkende. Udvalget finder, at det bør hindres, at sådanne optagelser markedsføres på en sådan måde, at de let kan forveksles med originaloptagelserne. Som følge heraf indeholder bestemmelsens forbudsregel to sideordnede betingelser, nemlig dels et krav om at der foreligger en efterligning, dels et krav om at denne markedsføres på en måde, som indebærer en forvekslingsfare. Således som forbrugerombudsmandens praksis har fæstnet sig med hensyn til disse indspilninger, jfr. herved forbrugerombuds-

mandens beretning 1975-1977, side 52, er der næppe grund til at antage, at beskyttelsen går væsentligt ud over, hvad der er gældende ret efter markedsføringsloven. Der er imidlertid tale om et område, hvor der har været en del problemer, og hvor beskyttelsesreglen har en nær tilknytning til den ophavsretlige beskyttelse. Reglen er derfor beslægtet med lovens § 51. Bestemmelsen har iøvrigt kun virkning i forhold til de udøvende kunstnere, men det er ikke hensigten hermed at udelukke producenterne fra at hævde tilsvarende rettigheder efter aftale med kunstnerne eller med støtte i markedsføringslovens regler.

Stk. 4.

Om det nærmere indhold i henvisningerne er der redegjort i afsnit 13.

Til § 46..

Stk. 1.

Beskyttelsesperioden efter § 46 er forlænget til 50 år, ligesom tilfældet er med hensyn til de udøvende kunstnere. Beregningen af perioden er relateret til tidspunktet for optagelsen, ikke som hidtil tidspunktet, hvor lydoverførelsen fandt sted. Dette skyldes, at det sidstnævnte kriterium ikke er klart med hensyn til, om en kopiering af en optagelse udløser en ny beskyttelse. Ved optagelsen forstås den originære optagelse, dvs. den i § 45, stk. 1 a) beskrevne begivenhed eller - for så vidt angår optagelser af andet end kunstneriske præstationer - den tilsvarende primære optagelse. Derimod sigtes der ikke på overførelser fra et medium til et andet. Ved overførelser fra lydbånd til gramofonplade opstår der således ikke en ny parallel beskyttelse. Dette er formentlig overensstemmende med gældende ret, jfr. herved bestemmelsen i den norske ophavsretslovs § 45, stk. 3, hvor det kræves, at årstallet for optagelsen påføres fonogrammet.

Beskyttelsen er udvidet med en ret til at gøre optagelsen tilgængelig for almenheden. Herom kan der henvises til bemærkningerne ovenfor til § 45, stk. 2.

Stk. 2.

Der henvises til afsnit 13 ovenfor.

Til § 47.

Stk. 1.

I forhold til gældende ret har § 47 i udvalgets forslag ændret karakter, idet der ikke længere er tale om, at der hjemles en særlig vederlagsret, men derimod om en indskrænkning af de mere vidtgående rettigheder, som hjemles i lovudkastets §§ 45 og 46. Ved fortolkningen af § 47 i denne nye affattelse må man derfor erindre, at udgangspunktet er ændret. Hvis en given fremførelse efter gældende ret ikke er omfattet af § 47, er den fri og kan finde sted uden samtykke og uden at der svares vederlag. I den samme situation vil resultatet være omvendt efter udvalgets forslag, dvs. at fremførelsen er undergivet de udøvende kunstneres og fonogramproducenternes eneret.

Bestemmelsens realindhold er imidlertid i hovedsagen uændret trods det ændrede udgangspunkt. Navnlig er brug af fonogrammer i radio og fjernsyn og ved andre offentlige fremførelser fortsat undergivet en tvangslicens. I modsætning til gældende ret er tvangslicensen dog nu indskrænket til at omfatte udgivne fonogrammer. Udgivne fonogrammer er således undergivet en eneret, der også omfatter radio- og fjernsynsudsendelse samt anden offentlig fremførelse. Herved er der navnlig sket en styrkelse af de udøvende kunstneres ideelle værn, der på et væsentligt punkt er bragt på linie med den ophavsretslige beskyttelse. Det er en central grundsætning inden for den egentlige ophavsret, at så længe ophavsmanden ikke har "givet sit værk fra sig" kan det ikke gøres til genstand for nogen som helst udnyttelse.

Tvangslicensen vedr. andre offentlige fremførelser end i radio og TV er endvidere indskrænket til ikke at omfatte musikdramatiske fremførelser, jfr. om begrundelsen herfor ovenfor afsnit 9.2.4. Der er især tænkt på balletforestillinger, men også teater- og showforestillinger, hvor der f.eks. mimes til sangnumre, er omfattet af bestemmelsen.

Bestemmelsens ændrede karakter slår tillige igennem i formuleringen af henvisninger til lovens øvrige bestemmelser. Der er alene foretaget en henvisning til § 26, hvori indskræpes, at de ideelle rettigheder skal iagttages ved brug af værker med hjemmel i lovens undtagelsesbestemmelser. I den udstrækning § 26 henviser til § 3 har den alene betydning for de udøvende kunstnere, idet § 46, stk. 2 ikke henviser hertil. Derimod gælder kravet om kildeangivelse og forbudet mod unødige ændringer både i relation til kunstnerne og producenterne. Yderligere henvisninger er ikke fornødne, idet de i § 45, stk. 4 og § 46, stk. 2 givne henvisninger også har relation til offentlig fremførelse og radio- og fjernsynsudsendelse. Den gældende lovs § 47, stk. 2 er derfor overflødig. I den forbindelse fremhæves, at kriteriet "erhvervsmæssigt øjemed" er udeladt for at opnå overensstemmelse med de almindelige regler i lovens kap. I og II. At eksempelvis offentlig fremførelse ved undervisning er fri, fremgår af henvisningen til § 20 i § 45, stk. 4.

Stk. 2.

Reglerne om tvangslicensens administration er for overskuelighedens skyld udskilt i et særligt stykke. Formuleringen er iøvrigt justeret på forskellige punkter med forbillede i § 17, stk. 3, således som denne bestemmelse blev ændret ved lov nr. 240 af 8. juni 1977. De udøvende kunstners mulighed for at gøre deres vederlagskrav gældende gennem producenten er ophævet, da den ikke har praktisk betydning efter oprettelsen af GRAMEX.

Stk. 3.

Spørgsmålet om forældelse af vederlagsrettighederne og -kravene efter § 47 er drøftet ovenfor i afsnit 9.2.5. I forlængelse af disse overvejelser foreslås en 3-årig forældelse. Forældelsen omfatter både de krav, som kan rettes fra forvaltningsinstitutionen mod brugerne, og de krav, som de enkelte berettigede kan rette mod organisationen. Forældelsen afbrydes ved påkrav.

Stk. 4.

Bestemmelsen korresponderer med den nugældende lovs § 47, stk. 3. Filmværker, herunder videogrammer, må ikke uden særskilt tilladelse fremføres offentligt. I hvilket omfang de udøvende kunstnere har krav på vederlag i forbindelse med forevisning af film, afhænger af kontraktsforholdet. Bestemmelsen præciserer, at eneretten omfatter filmværket som helhed, hvorfor særskilt fremførelse af lydsiden ("sound tracks") ikke er lovlig uden tilladelse. Dette er af særlig betydning for videogrammer, der eksempelvis kan indeholde musik, som ikke særskilt må afspilles i radioen uden tilladelse.

Til § 48.Stk. 1.

Bestemmelsen er i det væsentlige uændret i forhold til gældende ret. For klarhedens skyld er optagelser på videobånd nævnt udtrykkeligt, men heri ligger ikke nogen udvidelse af beskyttelsen.

Stk. 2.

Beskyttelsens varighed er udvidet til 50 år, ligesom dette er tilfældet med de øvrige nærtstående rettigheder. Desuden er beskyttelsen udvidet med en spredningsret og en ret til offentlig fremførelse, jfr. herom ovenfor vedr. § 45, stk. 3.

Stk. 3.

Henvisningsspørgsmålene er behandlet i afsnit 13 ovenfor.

Til § 59.

I forhold til gældende ret er bestemmelsen ændret på følgende punkter: a) Beskyttelsen af de udøvende kunstnere efter § 45 er udvidet, så den under alle omstændigheder omfatter danske statsborgere og personer, der er bosat i Danmark, b) beskyttelsen af radio- og fjernsynsforetagender er udvidet, så den også omfatter sådanne, som har dansk bestyrelse og sæde i Danmark. Den under a) nævnte ændring er tænkt at skulle stå isoleret, hvorimod den under b) nævnte forudsættes udvidet i forhold til andre konventionslande ved anordning. Der henvises iøvrigt til drøftelserne ovenfor i afsnit 10.

Udvalget fremsætter ikke specielle forslag til overgangsbestemmelser, men det forudsættes, at den udvidede beskyttelse kommer til at omfatte alle præstationer, som nyder beskyttelse på tidspunktet for lovens ikrafttræden. Specielt med hensyn til overgangsspørgsmål i forbindelse med beskyttelsestidens forlængelse henvises til afsnit 7.5.

